

ΕΘΝΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ &
ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΚΑ΄ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΕΛΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Η διαμόρφωση των ενεργειακών «πακέτων» στην Ε.Ε. και η ενσωμάτωσή τους στην ελληνική έννομη τάξη: Το νομικό καθεστώς του ελληνικού ρυθμιστή ενέργειας και των ελληνικών διαχειριστών μεταφοράς ενέργειας.

Επιβλέπων:

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Σπουδάστρια:

ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΑΘΗΝΑ - 2011

**Η διαμόρφωση των ενεργειακών «πακέτων» στην Ε.Ε. και η
ενσωμάτωσή τους στην ελληνική έννομη τάξη:
Το νομικό καθεστώς του ελληνικού ρυθμιστή ενέργειας και των
ελληνικών διαχειριστών μεταφοράς ενέργειας.**

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς τον επιβλέποντα της εργασίας μου, Δρ. Ιωάννη Παπαδόπουλο, για την αρωγή και το ενδιαφέρον του. Ιδιαίτερες ευχαριστίες του οφείλω για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, παρέχοντάς μου σημαντικό υλικό σχετικό με τις διαπραγματεύσεις διαμόρφωσης του τρίτου ενεργειακού πακέτου, το οποίο κατείχε ως τότε επιστημονικός συνεργάτης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ενεργειακή πολιτική αποτελούσε και αποτελεί μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους της κρατικής λειτουργίας. Τα νέα δεδομένα οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση προς την κατεύθυνση λήψης μέτρων με σκοπό την επίτευξη μίας ενιαίας και απελευθερωμένης ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας.

Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η καταγραφή της νομοθετικής δραστηριότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τα τελευταία δέκα πέντε χρόνια καθώς και οι αντίστοιχες δράσεις της ελληνικής πολιτείας προς τον ανωτέρω σκοπό.

Βάση για την εκπόνηση και διάρθρωση της μελέτης αποτελούν τα σχετικά νομοθετικά κείμενα, καθώς και σχετικά διοικητικά δεδομένα. Με έμφαση στη διαδικασία διαμόρφωσης του λεγόμενου «τρίτου ενεργειακού πακέτου» και της ενσωμάτωσής του στην ελληνική έννομη τάξη, η εργασία παρακολουθεί τη διαδικασία σταδιακής εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας και των ελληνικών διοικητικών πρακτικών με τις ανωτέρω αντίστοιχες ευρωπαϊκές, ιδίως στο πεδίο της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Γι' αυτόν τον σκοπό, μελετώνται ιδιαίτερα οι κανόνες λειτουργίας και οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας του ρυθμιστή ενέργειας και των διαχειριστών συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας (αλλά και φυσικού αερίου).

Όσον αφορά τις ευρωπαϊκές δράσεις, η ανάλυση εκκινεί από το 1996, με την Οδηγία 1996/92 για τη ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και ακολουθεί η Οδηγία 1998/30 για το φυσικό αέριο. Η ελληνική πολιτεία ανταποκρίθηκε στην Οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια με τη σύσταση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής και διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, διατηρώντας, βέβαια, την κρατική εποπτεία πάνω στη σχετική αγορά και περιορίζοντας την ανεξαρτησία της πρώτης αλλά και του δεύτερου.

Λίγα χρόνια μετά, το 2003, η Ευρωπαϊκή Ένωση, παραδεχόμενη την αποτυχία ουσιαστικής απελευθέρωσης της ενεργειακής αγοράς, προχώρησε στην υιοθέτηση νέων νομοθετικών μέτρων, με σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της. Η χώρα μας ανταποκρίθηκε με την έκδοση νέων νόμων, οι οποίοι κλήθηκαν να μεταφέρουν τις ευρωπαϊκές επιταγές στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας αλλά δεν προχώρησε σε αποφασιστικές κινήσεις, με αποτέλεσμα πολλά από τα προβλήματα του παρελθόντος που περιόριζαν την ουσιαστική ανεξαρτησία των ενεργειακών «παικτών» να παραμείνουν ορατά. Παράλληλα, έγινε το πρώτο βήμα για την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου.

Ήδη πριν το 2007, οι φωνές που ζητούσαν αποφασιστικές λύσεις για την ουσιαστική απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στη διαμόρφωση νέων νομοθετικών προτάσεων, εστιασμένων στην ανεξάρτητη λειτουργία των εθνικών ρυθμιστών, τον πλήρη ιδιοκτησιακό διαχωρισμό των διαχειριστών μεταφοράς και τη συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο των πρώτων αλλά και των δεύτερων με την ίδρυση σχετικών οργανισμών. Στο πλαίσιο αυτό και με την οικονομική κρίση να έχει δώσει ηχηρό παρών σε ολόκληρη την ήπειρο και, με ιδιαίτερη ένταση, στη χώρα μας, κλήθηκε και η ελληνική πλευρά να ενσωματώσει το πλέον «αυστηρό» ενεργειακό νομοθετικό «πακέτο», προσπάθεια που οδήγησε στην έκδοση νέου ολοκληρωμένου νόμου με σημαντικές μεταβολές στο καθεστώς του εθνικού ρυθμιστή και των εθνικών διαχειριστών μεταφοράς. Η εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων θα αποδείξει την αξία τους.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ

Ενέργεια, ενεργειακή πολιτική, απελευθέρωση αγοράς ενέργειας, ενεργειακό πακέτο, ενσωμάτωση ευρωπαϊκής νομοθεσίας, ηλεκτρική ενέργεια, φυσικό αέριο, διαχειριστής συστήματος μεταφοράς ενέργειας, εθνικός ρυθμιστής ενέργειας, δίκτυο μεταφοράς ενέργειας, δίκτυο διανομής ενέργειας, διαχωρισμός επιχειρήσεων (ιδιοκτησιακός, νομικός, λειτουργικός, λογιστικός)

ABSTRACT

Energy policy has always been a major aspect of the government operation. The new data prompted the European Union towards measures aimed at achieving an integrated and liberalized European energy market.

The scope of this essay is to record the legislative activity of the European Union over the last fifteen years as well as the respective actions of the Greek State for the abovementioned purpose.

The study is based on the correspondent legislation and the relevant administrative data. Placing emphasis on the legislative process of the so-called “third energy package” and its incorporation into the Greek legal order, the essay monitors the process of gradual harmonization of the Greek legislation and the Greek administrative practices with the relevant European ones, especially in the field of electric energy. To that effect, the functioning rules and the guarantees of independence of the energy regulator as well as of the transmission system operators for electricity (and gas) are being studied.

As far as the European actions are concerned, the essay tracks it back to 1996 when the Directive 1996/92 regarding the regulation of the electricity market was adopted. Later, the Directive 1998/30 concerning gas was adopted. The Greek State responded to the first Directive by establishing an independent regulator as well as a transmission system operator, maintaining, though, the governmental supervision over the relevant market and, therefore, limiting the real independence of both.

A few years later, in 2003, the European Union was forced to admit failure in its attempt to truly liberalize the energy market. Therefore, it proceeded to the introduction of new legislative measures in order to strengthen the market’s competitiveness. Greece responded by adopting new laws, which were meant to transpose the European requirements in the electricity sector. Nevertheless, it lacked a decisive move, resulting in the continuous presence of many past problems, which hindered the effective independence of the energy “players”. On the other hand, the country took the first step towards the liberalization of the gas market.

Since before 2007, the voices calling for decisive solutions for the true liberalization of the energy market pushed the European Commission towards developing new legislative proposals. These proposals focused on the independence of

the national regulators, the complete ownership unbundling of the transmission operators as well as the cooperation of both at European level via the establishment of correspondent institutions. In this context, and taking into consideration the economic depression that weighs heavily on the whole continent and especially on Greece, the Greek government was asked to incorporate the most “strict” energy legislative package. This effort led to a new integrated law, which brought significant alterations in the status of the energy regulator and the national transmission operators. The application of the new regulation will prove its value.

KEY - WORDS

Energy, energy policy, energy market liberalization, energy package, incorporation of European legislation, electricity, gas, energy transmission system operator, national energy regulator, energy transmission network, energy distribution network, unbundling (ownership, legal, operational, accounting)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Το πρώτο ενεργειακό πακέτο	17
1.1. Η πρώτη απόπειρα απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ε.Ε.	17
1.2. Η αρχική οργάνωση της αγοράς φυσικού αερίου στην Ε.Ε.	20
1.3. CEER.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ενσωμάτωση του 1 ^{ου} ε.π. στην ελληνική έννομη τάξη.....	22
2.1. Η ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας	22
2.1.1. Ιστορικά.....	22
2.1.2. Ο Νόμος 2773/1999.....	22
2.1.3. Η ίδρυση Ανεξάρτητης Αρχής.....	24
2.1.4. Ρυθμίσεις για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας.....	27
2.1.5. Η Ίδρυση του Δ.Ε.Σ.Μ.Η.Ε.....	27
2.2. Η ελληνική αγορά φυσικού αερίου	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Το δεύτερο ενεργειακό πακέτο	32
3.1. Γενικά	32
3.2. Η ενίσχυση της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.....	33
3.3. Οι ρυθμίσεις στην αγορά φυσικού αερίου.....	37
3.4. ERGEG.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Η ενσωμάτωση του 2 ^{ου} ε.π. στην ελληνική έννομη τάξη.....	41
4.1. Γενικά	41
4.2. Μεταβολές στο νομικό καθεστώς του ελληνικού ρυθμιστή ενέργειας	41
4.3. Οι νέες διατάξεις για το Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας.....	44
4.4. Η απελευθέρωση της εγχώριας αγοράς φυσικού αερίου.....	46
4.5. ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΣΦΑ.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : Το τρίτο ενεργειακό πακέτο	49
5.1. Γενικά	49
5.2. Οι αρχικές Προτάσεις της Επιτροπής.....	50
5.2.1. Το ζήτημα του διαχωρισμού των επιχειρήσεων.....	51
5.2.2. Η ενίσχυση του ρόλου των εθνικών ρυθμιστικών αρχών	52
5.2.3. Η πρόβλεψη για Ευρωπαϊκό Ρυθμιστικό Οργανισμό.....	53
5.2.4. Η πρόβλεψη συνεργασίας των εθνικών διαχειριστών.....	54
5.2.5. Η Μελέτη Επιπτώσεων.....	55
5.3. Αντιδράσεις - Τροπολογίες	55
5.4. Η τελική συμφωνία.....	58
5.5. Η δέσμη νομοθετικών μέτρων τρίτης γενιάς.....	59
5.5.1. Η νέα Οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια	59
5.5.2. Η νέα Οδηγία για το Φυσικό Αέριο.....	63
5.5.3. Η ίδρυση του ACER.....	63
5.5.4. ENTSO – E/G.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : Η ενσωμάτωση του 3 ^{ου} ε.π. στην ελληνική έννομη τάξη.....	66
6.1. Οι αντιδράσεις της ελληνικής πλευράς	66
6.2. Η νέα ελληνική νομοθεσία: Νόμος 4001/2011	68
6.2.1. Οι νέες διατάξεις για τη ΡΑΕ	69
6.2.2. Η οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας	70
6.2.3. Η οργάνωση της αγοράς φυσικού αερίου.....	72

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	78
Ελληνική βιβλιογραφία.....	78
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	80
Νομοθετικά κείμενα.....	80
Α. Ευρωπαϊκό Δίκαιο.....	80
Β. Εθνικό Δίκαιο.....	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	82

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ACER	Agency for the Cooperation of Energy Regulators
CEER	Council of European Energy Regulators
ENTSO-E	European Network of Transmission System Operators for Electricity
ENTSO-G	European Network of Transmission System Operators for Gas
ERGEG	European Regulators' Group for Electricity and Gas
ISO	Independent System Operator
ITO	Independent Transmission Operator
OU	Ownership Unbundling
ΑΔΜΗΕ	Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρία
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΔΕΠΑ	Δημόσια Επιχείρηση Αερίου
ΔΕΣΜΗΕ	Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΔΕΣΦΑ	Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ο.Κ.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Π.	Ενεργειακό Πακέτο
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΣΦΑ	Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου
Η.Ε.	Ηλεκτρική Ενέργεια
ΚΔΔσίας	Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας
ΛΑΓΗΕ	Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
Ν.	Νόμος
ΟΣΡΑΕ	Οργανισμός για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
ΣυνθΕΚ	Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΥΚΩ	Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας
ΥΠΑΝ	Υπουργείο Ανάπτυξης
ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής
Φ.Α.	Φυσικό Αέριο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αποτελεί κοινό τόπο το γεγονός ότι, κατά την τελευταία εκατονταετία, έντονες ανακατατάξεις λαμβάνουν χώρα σε όλους τους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς τομείς. Νέες μορφές πολιτικών έρχονται στην επιφάνεια ως αποτέλεσμα διαφορετικών αναγκών που κάνουν την εμφάνισή τους σε περιορισμένο ή και ευρύτερο – συχνότατα παγκόσμιο – επίπεδο. Ευρείας κλίμακας μεταβολές στην ποσότητα ή και την ποιότητα παρεχόμενων αγαθών υπαγορεύουν τη λήψη μέτρων γενικότερης υφής με σκοπό την ικανοποίηση των καταναλωτών και, ταυτόχρονα, την τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Εξάλλου, στο πιο πρόσφατο παρελθόν παρατηρούνται έντονα αντικρουόμενες τάσεις αφενός ενίσχυσης του κοινωνικού κράτους, με παροχικής μορφής πολιτικές βασικών αγαθών προς όφελος των πολιτών αλλά, ταυτόχρονα, και αποσύνδεσης κοινωφελών παροχών από τον αυστηρά κρατικό τομέα και μεταφοράς τους στην ιδιωτική σφαίρα, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Και, φυσικά, όλα αυτά μέσα στο «αυστηρά» φιλελεύθερο οικονομικό τοπίο που κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος σε παγκόσμιο επίπεδο.

Μέσα στο ανωτέρω πλαίσιο, ένα από τα πιο θεμελιώδη αγαθά, το οποίο διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο και το οποίο έχει διέλθει κατά τις τελευταίες δεκαετίες σημαίνουσες μεταβολές και έχει αναχθεί σε κορυφαίας σημασίας ζήτημα στην πολιτική agenda της πλειοψηφίας των μεμονωμένων κρατών και των διεθνών οργανισμών, είναι η ενέργεια. Με τον όρο αυτό, σε τεχνικό επίπεδο, νοείται κάθε μορφής στοιχείο που βρίσκεται μέσα σε σύστημα και δίνει στο σύστημα αυτό τη δυνατότητα να προκαλεί εξωτερικές δράσεις και έργο¹.

Ευλόγως, η ενέργεια αντιπροσωπεύει μία εξαιρετικά κρίσιμη παράμετρο της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και της κοινωνικής ζωής, πρωτίστως των βιομηχανικών χωρών. Αποτελεί εκ των ων ουκ άνευ στοιχείο για τη δημιουργία, λειτουργία και ανάπτυξη κάθε σύγχρονης κοινωνίας. Σε επόμενο επίπεδο, το διαμορφούμενο κόστος της ενεργειακής παραγωγής, το οποίο αποτελεί συνάρτηση της παραγόμενης ποσότητας και της – ολοένα και αυξανόμενης – ζήτησης (υπολογιζόμενης πάντα της επίδρασης των ασκούμενων πολιτικών) επηρεάζει άμεσα, αφενός τους πολίτες – καταναλωτές (θέρμανση, μεταφορές, εξοπλισμός) και αφετέρου ολόκληρον το βιομηχανικό κλάδο (Μούσης, 2008).

¹ Απόδοση ορισμού που δόθηκε από το φυσικό του περασμένου αιώνα Max Plank.

Από όλα τα παραπάνω καθίσταται ορατή η αξία και σημασία του ενεργειακού ζητήματος για την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή των σύγχρονων κρατών και προκύπτει με σαφήνεια το συμπέρασμα ότι η αυτονομία στη διαμόρφωση του «ενεργειακού μίγματος» (energy mix) αποτελεί βασική συνισταμένη της εθνικής κυριαρχίας κάθε κράτους.

Ένα τέτοιας εμβέλειας αντικείμενο ρύθμισης δεν θα μπορούσε να εκφεύγει της ρυθμιστικής δράσης του ιδιαίτερου μορφώματος της – νυν – Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από τη σύλληψη, ακόμα, της ιδέας δημιουργίας μίας ευρωπαϊκής κοινότητας, προτεραιότητα δόθηκε στην αντιμετώπιση των ζητημάτων που άπτονταν της ενέργειας. Δεν είναι τυχαίο ότι η πρώτη απόπειρα ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής μεταξύ των έξι πρώτων ιδρυτικών κρατών (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Κάτω Χώρες και Λουξεμβούργο) οδήγησε στη δημιουργία Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα (και Χάλυβα) ενώ και δεύτερη Ευρωπαϊκή Κοινότητα κλήθηκε να ρυθμίσει το ζήτημα της Ατομικής Ενέργειας.²

Οι συγκυρίες της εποχής εκείνης οδήγησαν τους Ευρωπαίους ηγέτες στη ρύθμιση των συγκεκριμένων πηγών ενέργειας και δεν επέμειναν περαιτέρω στη δημιουργία κοινών πολιτικών και κοινής αγοράς ενέργειας.³ Παρά ταύτα, στο άρθρο 3υ της συνθήκης της ΕΟΚ (Ρώμη, 25-2-1957) προβλέφθηκε ρητώς ότι η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει μέτρα στους τομείς της ενέργειας (Μωραϊτή – Σταμέλος, 2008). Επιπροσθέτως, τον Απρίλιο του 1964, τα έξι ιδρυτικά κράτη – μέλη ενέκριναν και ένα «Πρωτόκολλο συμφωνίας σχετικά με τα ενεργειακά προβλήματα», στο οποίο, ουσιαστικά, εκφράστηκε η θέλησή τους να καταστρώσουν και να θέσουν σε εφαρμογή μία κοινή ενεργειακή πολιτική, μετά, όμως, από κάποια μακρά προθεσμία.

Τα γεγονότα στην παγκόσμια οικονομική σκηνή και, δη, η λεγόμενη «πετρελαϊκή κρίση» που έκανε την εμφάνισή της τη δεκαετία του '70, μετατρέποντας, ουσιαστικά, την αγορά πετρελαίου από «αγορά αγοραστών» σε «αγορά πωλητών» (Μούσης, 2008), ανέδειξαν σε λίαν σημαντικό ζήτημα τη ρύθμιση των αγορών ενέργειας με τέτοιον τρόπο, ώστε να απεμποληθεί ο κίνδυνος εξάρτησης των μη πετρελαιοπαραγωγών χωρών από τους μεγάλους παραγωγούς.

² Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Jacques De Jong στο «European Energy Law report» το 2008, επρόκειτο για μία προσπάθεια εξασφάλισης της ειρήνης μέσω της ενεργειακής πολιτικής («peace through energy» στο πρωτότυπο).

³ Εξάλλου, η ανάγκη μίας ενιαίας πολιτικής σχετικής με την ενέργεια σε μία εποχή «φθηνού και άφθονου πετρελαίου», η οποία διατηρήθηκε καθ' όλη την μεταπολεμική περίοδο και έως και τη δεκαετία του '70, δεν ήταν και τόσο αισθητή (Μούσης, 2008).

Οι αγορές ενέργειας, κυρίως, δε, οι αγορές ηλεκτρικής ενέργειας⁴ και φυσικού αερίου, άρχισαν να υφίστανται αναδιαρθρώσεις σε παγκόσμια κλίμακα.⁵ Ειδικά για την ευρωπαϊκή ήπειρο, η επέκταση της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με την είσοδο νέων κρατών-μελών και οι μεταβολές στο οικονομικό και το πολιτικό τοπίο σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, έκαναν σαφή την ανάγκη κοινής ρύθμισης ολοένα και περισσότερων αγορών που συνδέονταν με την επίτευξη της κοινής εσωτερικής αγοράς και την ενίσχυση της οικονομικής δύναμης της Ευρώπης απέναντι στις οικονομικές υπερδυνάμεις της εποχής (κυριότατα τις Η.Π.Α.). Εξάλλου, «οι συζητήσεις για μία κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική τοποθετούνται στο ευρύτερο πλαίσιο μεγάλων προκλήσεων και απειλών που αφορούν στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση» (Buzek, 2009).

Στο πλαίσιο αυτό, η ρύθμιση της αγοράς ενέργειας με τρόπο κοινό για τα – ολοένα αυξανόμενα σε αριθμό – κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) και, μετέπειτα, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) κατέστη υψηλής προτεραιότητας ζήτημα για τους Ευρωπαίους ηγέτες. Η απελευθέρωση, εν γένει, των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και η κατάργηση των αντίστοιχων εθνικών μονοπωλίων με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενιαίας αγοράς σε καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού, αποτελούσε τον πιο φιλόδοξο στόχο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από τις αρχές του 1980 (Αδαμαντίδου, 1997).⁶

Αποτελεί γενική παραδοχή το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκές αγορές ενέργειας αντιμετωπίζουν ποικίλες προκλήσεις: αυξανόμενες κλιματικές απειλές, αργή και άνιση πρόοδος στην ενεργειακή αποδοτικότητα και τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Α.Π.Ε.), ανισοκατανομημένη (μεταξύ Βορρά και Νότου) επίτευξη βαθμού διαφάνειας στη λειτουργία του κράτους αλλά και της αγοράς, ανάγκη για επενδύσεις σε ενεργειακές υποδομές αλλά και σημαντικά προβλήματα στον ενεργειακό ανεφοδιασμό, λόγω διαταράξεων στην αγορά πετρελαίου και φυσικού αερίου αλλά και μεγάλης εξάρτησης από τις εισαγωγές (Μούσης, 2008).

⁴ Στη μελέτη «Development of the Internal Electricity Market in Europe», οι συγγραφείς (Meeus, Purchala, Belmans) κάνουν ιδιαίτερη αναφορά στην κατά κανόνα οργάνωση των αγορών ενέργειας ανά τον κόσμο σύμφωνα με το πρότυπο των μονοπωλιακών, καθετοποιημένων, συνήθως κρατικών συμφερόντων, επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας.

⁵ Κυριότατα λόγω της απελευθέρωσης της παραγωγής, της διαφάνειας στην οργάνωση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτούς τους τομείς, της επέκτασης των ιδιωτικοποιήσεων των εν λόγω επιχειρήσεων καθώς και της οριοθέτησης του ρόλου των δημοσίων αρχών (Παπαντώνη, 2003).

⁶ Εξάλλου, «οι διατάξεις μέσω των οποίων επιχειρείται η απελευθέρωση μιας αγοράς είναι αλληλένδετα συνδεδεμένες και συνυφασμένες με τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού» (Συνοδινός, 2001).

Με γνώμονα τα παραπάνω εμπόδια και τις έντονες εσωτερικές διαφοροποιήσεις στην οργάνωση και τη λειτουργία των κρατών-μελών της, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, καταρχήν με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986), αποφάσισε την προώθηση του ρυθμού ενοποίησης μεταξύ των κρατών-μελών⁷ και εξουσιοδότησε (Cameron, 2002) την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτείνει μεταβολές στο ευρωπαϊκό καθεστώς, με αποτέλεσμα να προκύψει – μεταξύ άλλων – και η ανακοίνωση της Επιτροπής «Η Εσωτερική Αγορά Ενέργειας» (Internal Energy Market), όπου γνωστοποιήθηκε η πρόθεση της Επιτροπής να εφαρμόζονται οι αρχές της συνθήκης της Ρώμης και στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας (Παπαντώνη, 2003).

Το 1990 και 1991 το Συμβούλιο υιοθέτησε Οδηγίες για τη διαφάνεια των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου αλλά και για τον τελικό βιομηχανικό καταναλωτή και τη μεταφορά της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου μέσω των μεγάλων δικτύων, προκειμένου να διασφαλιστεί ο εφοδιασμός των κρατών-μελών από κοινοτικούς ή και προερχόμενους από τρίτες χώρες προμηθευτές. Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και την μεταξύ των άλλων τροποποίηση της ΣυνθΕΚ, αυξήθηκε και η επιρροή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε μία πλειάδα θεμάτων, μεταξύ των οποίων και η ενέργεια (Παπαντώνη, 2003).

Μόλις το 1996, η Ε.Ε. υιοθέτησε την πρώτη μεγάλη οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια με σκοπό την απελευθέρωση της αγοράς της και την κατά βάση ενιαία ενεργειακή πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το 1998 υιοθετήθηκε και η αντίστοιχη οδηγία για το φυσικό αέριο. Οι δύο οδηγίες καθιερώθηκαν, έμειναν γνωστές και υιοθετήθηκαν από τα κράτη-μέλη ως «πρώτο ενεργειακό πακέτο».

Εν γένει, η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών, η ασφάλεια των προμηθειών, η αλληλεγγύη και η προστασία του περιβάλλοντος και η διασύνδεση των δικτύων αποτέλεσαν από την αρχή βασικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ρουμελιώτης, 2005). Με το πέρασμα των χρόνων και τη σταδιακή ενσωμάτωση του πρώτου ενεργειακού πακέτου από τα κράτη-μέλη με – μικρότερες ή μεγαλύτερες – διαφοροποιήσεις, κατέστη σαφής η ανάγκη για επιπρόσθετη νομοθέτηση με σκοπό την έτι αυστηρότερη ρύθμιση της εν λόγω αγοράς, λόγω της αδυναμίας επίτευξης των ευρωπαϊκών στόχων μέσω της πρώτης γενιάς οδηγιών. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκαν οι οδηγίες δεύτερης γενιάς («δεύτερο ενεργειακό πακέτο») το 2003.

⁷ Οι Tooraj Jamasb και Michael Pollitt σε μελέτη τους το 2005 αναφέρουν ότι η ρύθμιση σε επίπεδο εθνικών και περιφερειακών αγορών αποτελεί απαραίτητο ενδιάμεσο στάδιο προς την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας.

Ειδική νομοθεσία για τις Α.Π.Ε. και μία Πράσινη Βίβλος του 2006 αποτέλεσαν νέες εντατικές προσπάθειες του ενιαίου ευρωπαϊκού μορφώματος (μετά και τη μεγαλύτερη επέκτασή του με 10 νέα μέλη το 2004) για επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων στο ενεργειακό πεδίο. Η χαλαρή όμως, ή πλημμελής, ή ακόμα και μη ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών κανόνων από τα κράτη και οι τεράστιες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ενεργειακών αγορών των κρατών-μελών, της οργάνωσης και της λειτουργίας τους, καθώς και του ήδη επιτευχθέντος βαθμού απελευθέρωσής τους, αποτέλεσε έναυσμα για νέα νομοθέτηση στο ίδιο πεδίο με σαφέστερες εντολές και απόπειρα για πιο αποτελεσματικό έλεγχο των εσωτερικών αγορών. Οι προσπάθειες αυτές οδήγησαν στην τρίτη δέσμη οδηγιών («τρίτο ενεργειακό πακέτο»), που πήρε τη μορφή δύο Οδηγιών και τριών Κανονισμών, ψηφίστηκε το 2009 και αναμένεται να αποτελέσει εσωτερικό δίκαιο όλων των κρατών-μελών μέσα στο έτος που διανύουμε.

Σε εθνικό επίπεδο, υπήρξε απάντηση της Ελλάδας σε κάθε μία από τις ανωτέρω ευρωπαϊκές νομοθετικές κινήσεις. Από το 1999 έως και σήμερα, σειρά νομοθετημάτων έχει ψηφιστεί με σκοπό την εναρμόνιση του εθνικού με το κοινοτικό δίκαιο και το ολοένα και μεγαλύτερο άνοιγμα της ενεργειακής αγοράς. Βέβαια, όπως καθίσταται εύκολα κατανοητό και μέσω των ανωτέρω γενικών αφορισμών, η ελληνική ενεργειακή αγορά χαρακτηρίζεται από τις δικές της ιδιαιτερότητες και τις δικές της απαιτήσεις στον εν λόγω χώρο. Το «σκληρό» μονοπώλιο της ΔΕΗ που έως λίαν προσφάτως έθετε κατά αποκλειστικό, σχεδόν, τρόπο τους κανόνες της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί ένα από τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά στοιχεία που διαμόρφωσαν την ελληνική ενεργειακή αγορά. Από την άλλη πλευρά, η ίδρυση ανεξάρτητης αρχής (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας) από το 1999 ήδη στη χώρα μας με ρητές εκ του νόμου αρμοδιότητες, απέδειξε – αν μη τι άλλο – τη σπουδαιότητα που αποδόθηκε από νωρίς στο ζήτημα της ενέργειας και από την πολιτική ηγεσία της χώρας μας.

Σήμερα, μετά την ανατροπή του – φυσικού – μονοπωλίου της ΔΕΗ ως παρόχου ηλεκτρικής ενέργειας και τις απόπειρες ουσιαστικής απελευθέρωσης της αγοράς, η Ελλάδα αντιμετωπίζει και αυτή με τη σειρά της την πρόκληση προς ενσωμάτωση του «τρίτου ενεργειακού πακέτου», με γνώμονα, πάντα, τις δικές της ανάγκες και, φυσικά, υπό το βάρος της διεθνούς και, πλέον, εσωτερικής πρωτόγνωρης οικονομικής κρίσης, που, εν γένει, καλεί για δραστικές μεταρρυθμίσεις και αλλαγές-τομές στη διάρθρωση και τη λειτουργία ολόκληρης της κρατικής και οικονομικής δομής της χώρας.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί καταρχήν στην καταγραφή της ευρωπαϊκής πορείας της ενεργειακής ρύθμισης, με την ανάλυση των βασικότερων στοιχείων των τριών ενεργειακών πακέτων. Κυριότατα, όμως, προσβλέπει στην παράθεση των στοιχείων που συνθέτουν την ελληνική ρύθμιση, ως απόρροια των ευρωπαϊκών επιταγών, κατά τα τελευταία χρόνια. Θα παρατεθούν οι σημαντικότερες νομοθετικές παρεμβάσεις και, κατά πρώτο λόγο, θα δοθεί έμφαση στην ίδρυση και τη λειτουργία του ελληνικού ρυθμιστή της αγοράς ενέργειας (που, όπως προαναφέρθηκε, είναι η ΡΑΕ) αλλά και των διαχειριστών του συστήματος μεταφοράς της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου (αντίστοιχα, ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΣΦΑ), των οποίων το νομικό καθεστώς και ο βαθμός ανεξαρτησίας τους από τον παραγωγό (αντίστοιχα ΔΕΗ και ΔΕΠΑ) συνιστά κομβικό σημείο στην απελευθέρωση της αγοράς. Σημειωτέον ότι ιδιαίτερο βάρος στην ανάπτυξη της εργασίας θα δοθεί στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, λόγω του περιορισμού στην έκταση της εργασίας και καθότι η τελευταία αγορά κρίνεται εξόχως σημαντικότερη αλλά χρήζει και πιο ιδιαίτερης ανάλυσης, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι η αγορά φυσικού αερίου στη χώρα μας, ως πρόσφατα διαμορφούμενη αγορά, λειτούργησε από την αρχή πιο κοντά στις ευρωπαϊκές επιταγές. Έτσι, η παρουσίαση της οργάνωσης της αγοράς φυσικού αερίου θα γίνει με πιο συνοπτικό τρόπο και, κυριότατα, με συγκριτικές αναφορές στη ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρισμού.

Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις διαδικασίες διαμόρφωσης του λεγόμενου «τρίτου ενεργειακού πακέτου», δηλ. της δέσμης των κανόνων δευτερογενούς δικαίου της Ε.Ε. που ψηφίστηκε το 2009 και αποτελεί την τελευταία και πιο έντονη απόπειρα της Ένωσης προς ουσιαστική απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας για όλα τα κράτη-μέλη. Επίσης, θα αναλυθούν οι εθνικές επιλογές όσον αφορά το νέο νόμο για την ενέργεια, κυρίως όσον αφορά τις μεταβολές στο ρόλο και τις αρμοδιότητες της ΡΑΕ καθώς και το νέο καθεστώς διαχείρισης μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, σε συνδυασμό με το μοντέλο «διαχωρισμού⁸» που υιοθετήθηκε τελικά από τη χώρα μας.

⁸ Απόδοση της αγγλικής λέξης «unbundling» που χρησιμοποιείται για να δηλώσει την αποσύνδεση – ανεξαρτησία μεταξύ των παραγωγών ενέργειας και των διαχειριστών μεταφοράς και διανομής της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : Το πρώτο ενεργειακό πακέτο

1.1. Η πρώτη απόπειρα απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ε.Ε.

Η Οδηγία αριθ. 92 που ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο την 19^η Δεκεμβρίου 1996 και δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων⁹ φέρει τον τίτλο «Οδηγία (...) σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ενέργειας» και αποτελεί την πρώτη μεγάλη απόπειρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να ρυθμίσει με ενιαίο τρόπο την εν λόγω αγορά. Έως εκείνη την εποχή, τα κράτη-μέλη διέθεταν ιδιαίτερα συστήματα ρύθμισης του συγκεκριμένου τομέα, γεγονός το οποίο σημειώθηκε και στο προοίμιο της Οδηγίας (αριθ. 10). Εξάλλου, στο προοίμιο ακόμη της Οδηγίας 96/92 αποτυπώνονται οι βασικότεροι γενεσιουργοί της λόγιοι καθώς και οι σκοποί της εφαρμογής της.

Η πρώτη Οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια διαπνέεται (Συνοδινός, 2000) από την αρχή της απελευθέρωσης¹⁰ της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας (Προοίμιο αριθ. 4). Η τόνωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας προτάσσεται από νωρίς (Προοίμιο αριθ. 4) ως πρωταρχικής σημασίας στόχος μέσω της δημιουργίας ενός «λειτουργούντος ανταγωνισμού¹¹» στον ενεργειακό τομέα (Μαρίνος, 2003) και, πάντα, με σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος. Ρητώς καθιερώνεται το δικαίωμα πρόσβασης στο δίκτυο, ανεξάρτητα από τον επικρατούντα τρόπο οργάνωσης της αγοράς (Προοίμιο, αριθ. 12) ενώ, επιπλέον, προβλέπεται η αναγκαιότητα λειτουργίας Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας (Υ.Κ.Ω.), προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφάλεια του εφοδιασμού, η προστασία των καταναλωτών αλλά και η προστασία του περιβάλλοντος (Προοίμιο αριθ. 13).

Στο άρθρο 3 της Οδηγίας περιέχονται βασικοί, γενικοί κανόνες οργάνωσης της αγοράς ενέργειας, όπου, ειδικότερα, λαμβάνεται υπόψη η αρχή της επικουρικότητας

⁹ Αριθ. L 027 / 30/01/1997 σ. 0020 – 0029

¹⁰ Και μάλιστα από τη σταδιακή απελευθέρωση αυτής, προκειμένου να είναι δυνατή η ομαλή προσαρμογή του βιομηχανικού κλάδου στο νέο περιβάλλον «κατά τρόπο ευέλικτο και ορθολογικό» (Προοίμιο αριθ. 5).

¹¹ Αφορά τη μετάβαση από μονοπωλιακή σε πλουραλιστική κατάσταση σε μία τομεακή αγορά ή και συνολικά σε μία οικονομία.

που διαπνέει το κοινοτικό δίκαιο και ορίζεται δέσμη υποχρεώσεων των κρατών-μελών «με προοπτική την επίτευξη μιας ανταγωνιστικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας»¹².

Στα άρθρα 4 έως 6 ρυθμίζονται τα ζητήματα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και προκρίνονται δύο βασικά συστήματα: αυτό της χορήγησης αδειών και αυτό της πρόσκλησης υποβολής προσφορών. Αναλυτικά προβλέπονται οι προϋποθέσεις για τη θέση σε ισχύ από κάθε κράτος-μέλος του εκάστοτε συστήματος. Στα άρθρα 7 έως 9 προβλέπονται οι διαδικασίες και οι περιορισμοί του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας¹³, ενώ στα άρθρα 10 έως 12 αναγράφονται οι κανόνες λειτουργίας του συστήματος διανομής¹⁴, όπου προβλέπεται και μερική τιμολογιακή πολιτική¹⁵ πέραν των υποχρεώσεων των διανομέων.

Το ζήτημα του διαχωρισμού και της διαφάνειας λογαριασμών («πρόδρομος» του λογιστικού διαχωρισμού (Πανάγος, 2011)) καθιερώνεται στα άρθρα 13 έως 15, η οργάνωση της πρόσβασης στο δίκτυο (με τρόπο «ανοιχτό» και μέσω διαπραγματεύσεων) στα άρθρα 16 έως 22 και ακολουθούν οι τελικές διατάξεις. Ειδικά στο άρθρο 19, προβλέπεται ότι «τα κράτη-μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να εξασφαλίσουν το άνοιγμα των αγορών τους στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, έτσι ώστε να μπορούν να συνάπτονται συμβάσεις (...)», καθιστώντας για μία ακόμα φορά σαφή τη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη περί απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας και τόνωσης του ανταγωνισμού σε αυτήν.

Όσον αφορά το κρίσιμο ζήτημα του δικτύου μεταφοράς, η Οδηγία δεν κάνει λόγο σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς του, το οποίο στα περισσότερα κράτη-μέλη, όπως και στην Ελλάδα, αποτελούσε «φυσικό μονοπώλιο¹⁶» (Παπαντώνη, 2003). Όμως, όπως προαναφέρθηκε, στον τομέα του διαχωρισμού των επιχειρήσεων, ο οποίος

¹² Στο ίδιο άρθρο προβλέπονται και κάποιες εξαιρέσεις στις υποχρεώσεις των κρατών-μελών περί τήρησης των κανόνων της Οδηγίας, εφόσον η τήρηση αυτών ενδέχεται να παρεμποδίσει «από νομική ή πραγματική άποψη» την προς το κοινό οικονομικό συμφέρον λειτουργία των επιχειρήσεων ηλεκτρισμού και «εφόσον η ανάπτυξη των συναλλαγών δεν επηρεάζεται σε βαθμό αντίθετο με τα συμφέροντα της Κοινότητας».

¹³ Για το σύστημα μεταφοράς θα γίνει αναλυτική αναφορά κατωτέρω.

¹⁴ Ως «διανομή» νοείται η μεταφορά ηλεκτρισμού μέσω δικτύων διανομής μεσαίας και χαμηλής τάσης με αποκλειστικό σκοπό την παροχή σε πελάτες.

¹⁵ Ως «τιμολογιακή πολιτική» ορίζεται η διαδικασία διαμόρφωσης της τιμής. Βέβαια, η έννοια της τιμολογιακής πολιτικής είναι ευρύτερη αυτής του καθορισμού μιας τιμής πώλησης για ένα προϊόν, καθότι περιλαμβάνει τον καθορισμό πώλησης τόσο στους λιανοπωλητές όσο και στους χονδρέμπορους καθώς και την εκπτωτική πολιτική που θα καθιερωθεί. Έτσι μπορεί να ειπωθεί ότι τιμολογιακή πολιτική δεν είναι ένας απλός τιμοκατάλογος μιας επιχείρησης αλλά το σύνολο των ενεργειών προκειμένου το προϊόν «να μεταβιβασθεί» από τον παραγωγό στον αγοραστή-καταναλωτή. (Κυριαζόπουλος Π. Γ., 1992).

¹⁶ Φυσικό είναι ένα μονοπώλιο που δημιουργείται επειδή μία μοναδική επιχείρηση μπορεί να προσφέρει ένα αγαθό ή μια υπηρεσία σε ολόκληρη την αγορά σε μικρότερο κόστος απ' ό,τι μπορούν δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις (Πηγή: «Ευρετήριο Οικονομικών Όρων» www.euretiro.com)

αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα, εν γένει αλλά και για τη συγκεκριμένη μελέτη, η Οδηγία 96/92 έθεσε τους πρώτους κανόνες. Θεωρήθηκε από εκείνη ακόμα την εποχή ότι επιβάλλεται η ύπαρξη διαφορετικού διαχειριστή για το σύστημα μεταφοράς¹⁷ και για το σύστημα διανομής, οι οποίοι να μην συνδέονται με οποιονδήποτε τρόπο με τις επιχειρήσεις παραγωγής και προμήθειας (Πανάγος, 2011). Πιο συγκεκριμένα, κρίθηκε ότι κάθε δίκτυο μεταφοράς πρέπει να υπόκειται σε κεντρικό σύστημα διαχείρισης και ελέγχου, προκειμένου να διασφαλίζεται η ασφάλεια, η αξιοπιστία και η αποδοτικότητά του. Ο διαχειριστής αυτός αναλαμβάνει την εκμετάλλευση, συντήρηση και, εάν απαιτείται, την ανάπτυξη του δικτύου και η δράση του πρέπει να είναι αντικειμενική, διαφανής και αμερόληπτη (Προοίμιο, αριθ. 25).

Όπως γίνεται ευρύτερα αποδεκτό και σύμφωνα και με τον Θ.Κ. Πανάγο¹⁸, ο βασικός λόγος για τη θέσπιση διαχωρισμών ανάμεσα στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στον τομέα μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας και σε αυτές του που ασκούν τις ανταγωνιστικές δραστηριότητες της παραγωγής και εμπορίας, είναι η αποφυγή κάθε είδους διακρίσεων, προνομιακής συμπεριφοράς και άλλων στρεβλώσεων του ανταγωνισμού από αυτές τις επιχειρήσεις προς τους οποιουσδήποτε τελικούς χρήστες (παραγωγούς, διανομείς, καταναλωτές) του δικτύου (Πανάγος, 2011). Η αφαίρεση της εκμετάλλευσης του δικτύου μεταφοράς από τις έως τότε μονοπωλιακές επιχειρήσεις και η απονομή της διαχείρισής τους στο λεγόμενο Διαχειριστή Δικτύου Μεταφοράς (ευρέως γνωστή ως «*unbundling*») αποτελεί, κατά τον Θ. Πανάγο, «ένα από τα πλέον ριζοσπαστικά μέτρα της Οδηγίας».

Το άρθρο 7 της εν αναφορά Οδηγίας ορίζει αναλυτικά τα σχετικά με το Διαχειριστή του Δικτύου Μεταφοράς. Στην παρ. 1 προβλέπεται ο ορισμός αυτού από τα κράτη-μέλη ή τις επιχειρήσεις που είναι ιδιοκτήτριες των δικτύων μεταφοράς (Παπαντώνη, 2003). Οι αρμοδιότητές του αναφέρονται στο ίδιο άρθρο αλλά και στο άρθρο 6 παρ. 2 της ίδιας Οδηγίας.

Το άρθρο 14 παρ. 3 της Οδηγίας 96/92 αφορά τον λεγόμενο «λογιστικό διαχωρισμό». Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας «τηρούν (...) χωριστούς λογαριασμούς για τις δραστηριότητες παραγωγής,

¹⁷ Με τον όρο «μεταφορά» λογίζεται η εγχώρια ή ενδοκοινοτική διακίνηση ηλεκτρικής ενέργειας μέσω διασυνδεδεμένου δικτύου υψηλής τάσης (Αδαμαντίδου, 2001). Η μεταφορά αφορά αποκλειστικά δίκτυο υψηλής τάσης και έχει ως σκοπό την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας σε τελικούς πελάτες ή και σε διανομείς, κατ' αντιδιαστολή με τη διανομή, που αφορά μεταφορά σε δίκτυα μεσαίας και χαμηλής τάσης για εξυπηρέτηση αποκλειστικά των καταναλωτών (βλ. υποσημείωση 14).

¹⁸ Στο έργο του «Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας» εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2011

μεταφοράς και διανομής (...) όπως ακριβώς θα έπρατταν εάν οι εν λόγω δραστηριότητες ασκούνταν από διαφορετικές επιχειρήσεις (...). Το όλο ζήτημα έγκειται στην προαναφερόμενη προσπάθεια του κοινοτικού νομοθέτη να επιτύχει διαφάνεια και να εμποδίσει κάθε είδους προνομιακή συμπεριφορά των επιχειρήσεων προς τους – εκάστοτε – τελικούς χρήστες. Βέβαια, με εξαίρεση αυτήν την ρύθμιση, χωρίς μάλιστα την πρόβλεψη οποιουδήποτε είδους κυρώσεων, κανένας άλλου τύπου διαχωρισμός (νομικός – διαφορετική νομική προσωπικότητα μεταξύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων – ή λειτουργικός – ανεξάρτητες διοικητικές, διευθυντικές και εποπτικές δομές) δεν απαιτήθηκε (Πανάγος, 2011).

Όσον αφορά το ζήτημα εποπτείας και ελέγχου της λειτουργίας και ανάπτυξης του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας εν γένει, η Οδηγία του 1996 δεν επιβάλλει τη δημιουργία ανεξάρτητης αρχής. Προβλέπεται, βέβαια, η ανάθεση ειδικών ζητημάτων σε ανεξάρτητους φορείς (όπως, λ.χ. η διοργάνωση, παρακολούθηση και έλεγχος της διαδικασίας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέσω του συστήματος πρόσκλησης προς υποβολή προσφορών), αλλά και η δημιουργία ανεξάρτητης αρχής από τα κράτη – μέλη για την επίλυση διαφορών σχετικών με τις συμβάσεις και τις διαπραγματεύσεις (άρθρ. 20 παρ. 3) για την πρόσβαση στο δίκτυο ((Παπαντώνη, 2003).

1.2. Η αρχική οργάνωση της αγοράς φυσικού αερίου στην Ε.Ε.

Στο ίδιο, περίπου, πλαίσιο κινείται και η αντίστοιχη Οδηγία «σχετικά με τους κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου» που ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών την 22 Ιουνίου 1998, περίπου δύο έτη μετά τη θέση σε ισχύ της Οδηγίας για την ηλεκτρική ενέργεια. Η βασική διαφορά της Οδηγίας αυτής είναι ότι ήλθε να εφαρμόσει κοινούς κανόνες πάνω σε αρκετές αγορές εμβρυακού ακόμα σταδίου μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή, τουλάχιστον, πολύ λιγότερο παγιωμένες από ό,τι οι αγορές ηλεκτρικής ενέργειας των κρατών. Από άποψη δομής αλλά και περιεχομένου, κινείται πολύ κοντά στην Οδηγία για την Η.Ε.¹⁹

¹⁹ Στο προοίμιο αναφέρονται οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στη διαμόρφωση της νομοθετικής αυτής δράσης καθώς και οι κύριοι στόχοι της. Πιο συγκεκριμένα, «η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής αγοράς φυσικού αερίου είναι σημαντικό στοιχείο της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας» (Προοίμιο, αριθ. 3). Επίσης «η πρόσβαση στο δίκτυο θα πρέπει να είναι ανοικτή...» (Προοίμιο, αριθ. 23). Οι ρυθμίσεις περί «σταδιακής» απελευθέρωσης της αγοράς (Προοίμιο, αριθ. 7) και περί ίδρυσης Υ.Κ.Ω. από κάποια κράτη-μέλη (Προοίμιο, αριθ. 12) δεν διαφέρουν από τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 96/92. Στα πρώτα άρθρα περιέχονται οι αρχικοί ορισμοί και οι γενικοί κανόνες οργάνωσης της αγοράς φυσικού

1.3. CEER

Το Μάρτιο του 2000, δέκα εθνικές ρυθμιστικές αρχές που ιδρύθηκαν παρά τη μη σαφή εντολή των Οδηγιών ή και προϋπήρχαν της ευρωπαϊκής νομοθετικής ρύθμισης, υπέγραψαν εθελοντικά μία κοινή δήλωση για τη δημιουργία του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστών Ενέργειας («Council of European Energy Regulators» - CEER). Σκοπός του Οργανισμού ήταν η αρωγή της συνεργασίας των ρυθμιστικών αρχών των κρατών-μελών με στόχο την προαγωγή της ενιαίας αγοράς ενέργειας. Το 2003, ταυτόχρονα με το δεύτερο ενεργειακό πακέτο, το CEER έλαβε επίσημη μορφή ως «μη κερδοσκοπική ένωση» και η Γραμματεία του εγκαταστάθηκε στις Βρυξέλλες. Τα μέλη του αυτή τη στιγμή είναι 29, ήτοι τα 27 κράτη-μέλη της Ε.Ε. αλλά και η Νορβηγία και η Ισλανδία.

αερίου αλλά και οι δυνατότητες παρεκκλίσεων των κρατών-μελών από την τήρηση διατάξεων της Οδηγίας. Στα επόμενα άρθρα της Οδηγίας 98/30 προβλέπεται η οργάνωση του συστήματος παραγωγής, μεταφοράς και διανομής του φυσικού αερίου και ένας – παρόμοιος με τον προαναφερθέντα – λογιστικός διαχωρισμός μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε καθέναν από τους προαναφερθέντες τομείς. Η πρόσβαση στο δίκτυο με «ανοικτό» τρόπο και μέσω διαπραγματεύσεων ανάγεται και πάλι σε δικαίωμα ενώ, όπως και στην περίπτωση της Οδηγίας για την ηλεκτρική ενέργεια, η ίδρυση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής της αγοράς φυσικού αερίου δεν είναι επιβεβλημένη (Παπαντώνη, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ενσωμάτωση του 1^{ου} ε.π. στην ελληνική έννομη τάξη

2.1. Η ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

2.1.1. Ιστορικά

Ο κλάδος της ενέργειας αποτελούσε εκ των πραγμάτων και λόγω της ιδιαίτερης σημασίας του για την εθνική και στρατηγική πολιτική των κρατών πεδίο έντονου κρατικού παρεμβατισμού, λόγος για τον οποίο είχε καθυστερήσει γενικά επί μακρόν η διαδικασία απελευθέρωσής του (Συνοδινός, 2008). Από τα μέσα, ακόμα, του περασμένου αιώνα, θεσπίστηκε στην Ελλάδα, όπως είχε γίνει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες στην μεταπολεμική εποχή, μονοπωλιακή οργάνωση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Συγχρόνως, ιδρύθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) ως φορέας για όλη την ελληνική επικράτεια του αποκλειστικού δικαιώματος παραγωγής, μεταφοράς, διανομής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας (Κουτζούκος, 2001). Η αγορά της η.ε., λοιπόν, αποτελούσε έναν από τους τομείς αποκλειστικής δραστηριότητας της παροχικής Διοίκησης, που είχε ανατεθεί σε δημόσια επιχείρηση (Ηλιάδου, 2001).²⁰

2.1.2. Ο Νόμος 2773/1999

Η ανωτέρω κατάσταση παρέμεινε εν πολλοίς αναλλοίωτη έως και τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Μετά από την υιοθέτηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο των δύο προαναφερόμενων Οδηγιών, και η Ελλάδα με τη σειρά της (ως κράτος-μέλος της ΕΟΚ από το 1981), κλήθηκε να αναδιαρθρώσει την εσωτερική της αγορά ενέργειας, προκειμένου να συμμορφωθεί με τις νέες ευρωπαϊκές επιταγές. Ως αποτέλεσμα της συγκεκριμένης πολιτικής προέκυψε ο Νόμος 2773/1999 (ΦΕΚ 286/Α/27-12-1999), ο

²⁰ Ο έντονος περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας και της άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα (άρθρ. 5 παρ. 1 και 106 παρ. 2 Σ) δικαιολογείτο με επίκληση της αρχής εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος (Μάνεσης, 1980, Τάχος, 1992, Χρυσόγονος, 1998, κ.λ.π.). Πιο συγκεκριμένα, η θεμελίωση του μονοπωλιακού προνομίου της ΔΕΗ στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας θεμελιώθηκε α) στην ανάγκη διασφάλισης παροχής του ιδιαίτερης κοινωνικής σπουδαιότητας αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας σε κάθε περίπτωση και β) στην ανάγκη παροχής του αγαθού αυτού υπό όρους (ποσότητα, τιμολογιακή πολιτική, εδαφική έκταση) που ο νόμος της ελεύθερης αγοράς δεν θα μπορούσε να εξασφαλίσει (Δαγτόγλου, 1997).

οποίος αποτελούσε έως πρόσφατα το βασικό νομοθέτημα για τη ρύθμιση της αγοράς η.ε. στη χώρα μας, αφού, βέβαια, υπέστη αρκετές τροποποιήσεις.

Ο Νόμος 2773/1999 «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας – Ρύθμιση θεμάτων ενεργειακής πολιτικής και λοιπές διατάξεις» αποτελεί νόμο-τομή στα έως τότε δεδομένα της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Μέσα σε έντεκα κεφάλαια και σαράντα ένα άρθρα (στην πρώτη του μορφή), έθεσε τα θεμέλια για το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα μας, εναρμονίζοντας την εθνική νομοθεσία με την Οδηγία 96/92/ΕΚ. Η υιοθέτηση των συγκεκριμένων κανόνων άλλαξε ριζικά το νομικό πλαίσιο της παραγωγής, διανομής, μεταφοράς και προμήθειας της ηλεκτρικής ενέργειας (Μαρίνος, 2001).

Αναλυτικότερα, στην εισηγητική έκθεση του Νόμου 2773/1999 αναφέρεται ρητώς η ανάγκη απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της νέας τάξης πραγμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο και προς το σκοπό της τόνωσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας και σε αυτόν τον τομέα. Εξάλλου, τονίζεται ότι λαμβάνεται μέριμνα για τη διασφάλιση της συνέχισης της ομαλής παροχής του ιδιαίτερα σημαντικού κοινωνικού αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας.

Τα πρώτα άρθρα του Νόμου περιέχουν γενικές διατάξεις και ορισμούς, ενώ στο άρθρο 3 ρυθμίζεται το ζήτημα συνέχισης της κρατικής εποπτείας, αναθέτοντας τον έλεγχο της άσκησης δραστηριότητας σχετικής με την ηλεκτρική ενέργεια στον Υπουργό Ανάπτυξης και, μάλιστα, στο πλαίσιο γενικότερου ενεργειακού σχεδιασμού της χώρας. Πρόκειται για εποπτεία καταρχήν προληπτικού χαρακτήρα με τη θέσπιση της υποχρέωσης λήψης άδειας πριν την έναρξη οιασδήποτε δραστηριότητας στον τομέα αυτό (από τον Υπουργό Ανάπτυξης έπειτα από γνωμοδότηση της ΠΑΕ), αλλά και κατασταλτικού χαρακτήρα με την αναγνώριση ειδικής αρμοδιότητας για την επιβολή τόσο ποινικών (άρθρο 32 Ν. 2773/99) όσο και διοικητικών κυρώσεων (χρηματικό πρόστιμο ή ανάκληση της άδειας) (Ηλιάδου, 2001). Όσον, δε, αφορά τον μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό, η χάραξή του ανάγεται σε περαιτέρω αποφασιστική αρμοδιότητα που απονέμεται στον Υπουργό Ανάπτυξης, έχει κατευθυντήρια λειτουργία και ενδεικτικό περιεχόμενο και αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των συγκεκριμένων στόχων που τίθενται στα πλαίσια του εν αναφορά Νόμου ²¹.

²¹ Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, προστασία περιβάλλοντος, ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, διασφάλιση του υγιούς ανταγωνισμού και μείωση του κόστους ενέργειας (Ηλιάδου, 2001).

2.1.3. Η ίδρυση Ανεξάρτητης Αρχής

Το 4^ο άρθρο του Ν. 2773/99 αποτελεί επίσης τομή για τα ελληνικά δεδομένα λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, στην Ελλάδα εμφανίστηκε έντονη η τάση δημιουργίας των ιδιαίτερων μορφωμάτων των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, ήτοι οργανισμών που, ενώ κινούνταν στο πλαίσιο της κρατικής λειτουργίας, εξέφευγαν του αυστηρού ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας και δρούσαν με βάση ιδιαίτερους και ενδογενείς κανόνες. Με βάση μία γενικώς διαδεδομένη τυπολογία, οι Ανεξάρτητες Αρχές διακρίνονται σε αυτές που ρυθμίζουν δικαιώματα και σε αυτές που έχουν οικονομικό αντικείμενο ρύθμισης. Και, μάλιστα, οι δεύτερες δύνανται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο «όχι μόνο στη ρύθμιση επιμέρους πλευρών της οικονομικής δραστηριότητας αλλά και στον τρόπο που συγκροτούνται και συμπεριφέρονται ολόκληρες τομεακές αγορές» (Γεωργαντάς, 2006), όταν αυτές ανοίγουν στον ανταγωνισμό. Το άνοιγμα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας έπειτα από σχεδόν πενήντα έτη καθαρά μονοπωλιακής λειτουργίας της θεωρήθηκε, ευλόγως, ότι αποτελεί ιδιαίτερα σημαίνον βήμα για την ελληνική πολιτεία και, ως εκ τούτου, η σύσταση ειδικής ανεξάρτητης αρχής με αποστολή τη ρύθμιση ακριβώς της νεοδημιουργούμενης αγοράς κρίθηκε επιβεβλημένη²².

Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (εφεξής ΡΑΕ) συστάθηκε, λοιπόν, ως ανεξάρτητη διοικητική αρχή (όπως προβλέπεται ήδη από την πρώτη παράγραφο του 5ου άρθρου του Ν. 2773/99) με έδρα την Αθήνα. Στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου προβλέπεται ρητώς η ύπαρξη διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας²³ της Αρχής και η απλή άσκηση εποπτείας από τον Υπουργό Ανάπτυξης.

Η Αρχή εποπτεύεται από τον Υπουργό Ανάπτυξης ως προς τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεών της και την κίνηση πειθαρχικού ελέγχου κατά των μελών της (Τζώνος, 2010). Η έννοια της εποπτείας που ασκείται στη ΡΑΕ γίνεται δεκτό ότι είναι διαφορετικής έντασης από τη συνήθη εποπτεία που ασκείται στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, όχι μόνο λόγω της έλλειψης ξεχωριστής νομικής προσωπικότητας αλλά και λόγω της «ανεξαρτησίας» που διασφαλίζεται για την απρόσκοπτη λειτουργία της Αρχής (Σπηλιωτόπουλος, 1999).

²² Παρά το γεγονός ότι από την ίδια την Οδηγία 96/92 κάτι τέτοιο δεν ήταν απαραίτητο.

²³ Η οικονομική αυτοτέλεια της Αρχής ενισχύθηκε με την έκδοση της Υπουργικής Απόφασης Δ5/ΗΛ/Β/Φ1/οικ.591 για τον «Καθορισμό τελών άσκησης δραστηριότητας στον τομέα της ενέργειας, που αποτελούν πόρους της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας» (ΦΕΚ 43/Β/22-1-2001) και συνίσταται στην είσπραξη α) εφάπαξ ή ετησίων τελών από τις επιχειρήσεις του τομέα της ενέργειας και β) τελών για την έκδοση ή τροποποίηση ή επέκταση ή ετήσια χρήση αδειών.

Στην αρχική της μορφή, η Αρχή αποτελείται από πέντε μέλη με ιδιαίτερη επιστημονική κατάρτιση, επαγγελματικές ικανότητες και εξειδικευμένη εμπειρία σε θέματα που άπτονται της αρμοδιότητάς της. Βέβαια, δέον να σημειωθεί ότι τα μέλη της Αρχής επιλέγονται από τον Υπουργό Ανάπτυξης και με τον ίδιο τρόπο διορίζονται εξ αυτών και ο Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος της, γεγονός το οποίο μειώνει αναμφισβήτητα την ανεξαρτησία της Αρχής από την εκτελεστική εξουσία. Η πρόβλεψη περί διατύπωσης γνώμης της αρμόδιας επιτροπής της Βουλής πριν την επιλογή Προέδρου και Αντιπροέδρου τέθηκε για να αντισταθμίσει κάπως την προαναφερθείσα εξάρτηση, χωρίς, όμως, ιδιαίτερη ισχύ, καθότι η γνώμη της επιτροπής δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τον Υπουργό αλλά και δεν αφορά την αρχική επιλογή των μελών της Αρχής²⁴. Η θητεία των μελών προβλέπεται πενταετής και άπαξ ανανεώσιμη και κατά τη διάρκειά της, τα μέλη θεωρούνται ανώτατοι κρατικοί λειτουργοί με πλήρη απασχόληση και απολαμβάνουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας.²⁵

Οι αρμοδιότητες που απονέμονται καταρχήν στη ΡΑΕ είναι ελεγκτικές (άρθρ. 5 παρ.1 στ. α, β και γ, 4 του Ν. 2773/1999), αποφασιστικές (άρθρ. 24 παρ. 4 του ίδιου Νόμου), γνωμοδοτικές (άρθρ. 5 παρ. 1 στ. β, 3 του ίδιου Νόμου), αλλά και κυρωτικές (άρθρ. 5 παρ. 1 στ. δ του ίδιου Νόμου).

Πιο συγκεκριμένα, μέσα στο νέο πλαίσιο που έρχεται να διαμορφώσει ο νέος Νόμος με την προοπτική απελευθέρωσης της ενεργειακής αγοράς, η ΡΑΕ καλείται να διαδραματίσει εξέχοντα ρόλο: Παρακολουθεί και ελέγχει τη λειτουργία της αγοράς ενέργειας σε όλους τους τομείς της και εισηγείται στα αρμόδια όργανα τη λήψη των μέτρων που κρίνονται αναγκαία για την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού και την προστασία των καταναλωτών. Επίσης, παρακολουθεί τις διαδικασίες χορήγησης αδειών και ελέγχει τον τρόπο άσκησης των δικαιωμάτων που παρέχονται με αυτές αλλά και συλλέγει, οργανώνει, επεξεργάζεται και αξιολογεί, υπό τον όρο, βέβαια, της εχεμύθειας και της προστασίας του επιχειρηματικού και άλλων απορρήτων, καθώς και της προστασίας προσωπικών δεδομένων, τα αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής της τεχνικά, οικονομικά, λογιστικά, εμπορικά και άλλα συναφή στοιχεία, που αφορούν τα πρόσωπα που ασκούν δραστηριότητα στον τομέα της ενέργειας (άρθρο 5 παρ. 1 στ. α, β και γ του Ν. 2773/99). Επιπροσθέτως, κάθε πρόσωπο που δραστηριοποιείται στον τομέα της ενέργειας υποχρεούται να παρέχει στη ΡΑΕ όλα τα

²⁴ Όπως προαναφέρθηκε, η αρχική επιλογή των μελών της ΡΑΕ γίνεται από τον Υπουργό Ανάπτυξης.

²⁵ Ως ασυμβίβαστα των μελών καθιερώνονται η ιδιότητα εταίρου, μετόχου, μέλους Δ.Σ και σχετικών δραστηριοτήτων σε εταιρία που αναπτύσσει δράση στον τομέα της ενέργειας.

συναφή στοιχεία ή πληροφορίες που ζητούνται από αυτήν (άρθρ. 5 παρ. 4 του Ν. 2773/1999).

Με απόφαση της ΡΑΕ διαπιστώνεται η συνδρομή των προϋποθέσεων εξαίρεσης από την υποχρέωση λήψης άδειας και καθορίζεται ο χρόνος διάρκειάς της (άρθρ. 24 παρ. 4 του ίδιου Νόμου).

Όσον αφορά τις γνωμοδοτικές της αρμοδιότητες, η ΡΑΕ παρέχει γνώμη για τη χορήγηση κάθε είδους άδειας που προβλέπεται από τις διατάξεις του Νόμου για την ενέργεια (άρθρ. 5 παρ.1 εδ. β)²⁶

Τέλος, οι κυρωτικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ περιλαμβάνουν την επιβολή προστίμων στους παραβάτες των διατάξεων του Νόμου για την ενέργεια (άρθρ. 5 παρ. 1 στ. δ του ίδιου Νόμου – με παραπομπή στο άρθρ. 33 του Νόμου για το ύψος των προστίμων). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και δεν αναφέρεται ρητά στο Νόμο, η ΡΑΕ αποτελεί και τον κύριο μηνυτή για τις παραβιάσεις που υπόκεινται στις ποινικές κυρώσεις του άρθρου 32 του Ν. 2773/1999 και είναι καθ' ύλην αρμόδια να πληροφορείται, μεταξύ άλλων, την πραγματοποιούμενη χωρίς προηγούμενη άδεια παραγωγή, μεταφορά, διανομή και προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας (Παπαντώνη, 2003)²⁷.

Σκοπός της ΡΑΕ είναι να διευκολύνει τον ελεύθερο και υγιή ανταγωνισμό στην ενεργειακή αγορά, με απώτερο σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του καταναλωτή (οικιακού πελάτη ή επιχειρηματία). Επιπροσθέτως, η ΡΑΕ στοχεύει στην εξασφάλιση, με θεσμικό τρόπο συμβατό με τους μηχανισμούς της ανοιχτής αγοράς, των μακροχρόνιων στρατηγικών στόχων της ενεργειακής πολιτικής και της εξυπηρέτησης του δημοσίου συμφέροντος (Φορτσάκης, 2009).

Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, η σημασία που αποδόθηκε από νωρίς στον ελληνικό ρυθμιστή της αγοράς ενέργειας ήταν μεγάλη, αν και η τυπική ανεξαρτησία του δεν υποστηρίχθηκε απόλυτα μέσω των χαρακτηριστικών της διοικητικής του λειτουργίας. Η εξειδίκευση των κανόνων λειτουργίας του επετεύχθη περαιτέρω με την έκδοση του Π.Δ. 139/2001 (ΦΕΚ 121/Α/18-6-2001), το οποίο αποτέλεσε τον

²⁶ Επιπλέον, με προεδρικό διάταγμα μπορούν να της ανατεθούν και πρόσθετες γνωμοδοτικές αρμοδιότητες που αφορούν τους τομείς παραγωγής, μεταφοράς, προμήθειας και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας (άρθρο 5 παρ. 3 Ν. 2003/1999).

²⁷ Σε εξαιρετικές περιπτώσεις πολέμου, επιστράτευσης, θεομηνίας ή απειλής της δημόσιας υγείας, η ΡΑΕ εξουσιοδοτείται από το νομοθέτη να παρακολουθεί και να ελέγχει τη συμμόρφωση των κατόχων αδειών στις υποχρεώσεις κοινής ωφέλειας καθώς και σε όποιες άλλες υποχρεώσεις τους έχουν τυχόν ανατεθεί.

«Κανονισμό Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (P.A.E.)».

2.1.4. Ρυθμίσεις για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας

Ο Νόμος 2773/1999, πέραν από τη σύσταση της Ανεξάρτητης Αρχής για τη ρύθμιση της αγοράς ενέργειας, προχώρησε και σε λεπτομερή περιγραφή της λειτουργίας της και, μάλιστα, με ιδιαίτερο τρόπο όσον αφορά την παραγωγή, μεταφορά, διανομή και προμήθεια της ηλεκτρικής ενέργειας. Στο άρθρο 9 του Νόμου πραγματοποιείται ρητώς το άνοιγμα της αγοράς παραγωγής η.ε., καθότι η δυνατότητα κατασκευής εγκαταστάσεων και παραγωγής παρέχεται σε οποιονδήποτε λαμβάνει σχετική άδεια²⁸. Η έκδοση άδειας παραγωγής προηγείται της έκδοσης όλων των άλλων αδειών (εγκατάστασης, λειτουργίας κ.λ.π.) και επεκτείνεται σε περίπτωση αύξησης του δυναμικού παραγωγής ώστε να καλύπτει και τις νέες εγκαταστάσεις παραγωγής (Παπαθανασοπούλου, 2001).

Όσον αφορά τη διανομή, κύριος και διαχειριστής του συστήματος παραμένει η ΔΕΗ αλλά όσον αφορά την προμήθεια, δίνεται η δυνατότητα προμήθειας προς τους «επιλέγοντες πελάτες» (απόδοση του όρου «επιλέξιμοι πελάτες» των ευρωπαϊκών Οδηγιών) σε οποιονδήποτε λάβει τη σχετική άδεια.²⁹

Εν ολίγοις, κύριο χαρακτηριστικό του νέου Νόμου αποτελεί η θεσμική εξάλειψη των μονοπωλίων στην παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος και το, έστω μερικό, σταδιακά αυξανόμενο άνοιγμα της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Με θεσμικά, αρχικώς, αλλά και τεχνικά μέσα δρομολογείται η μετάβαση της χώρας από ένα σύστημα «αφιερωμένο πλήρως στο δόγμα της παροχής υπηρεσιών γενικού συμφέροντος σε ένα σύστημα ανοικτό στον πραγματικό και δυναμικό ανταγωνισμό» (Μαρίνος, 2003).

2.1.5. Η Ίδρυση του Δ.Ε.Σ.Μ.Η.Ε.

Μεγάλο βήμα προς το άνοιγμα της ελληνικής αγοράς ενέργειας, όμως, στα πλαίσια των ευρωπαϊκών επιταγών πραγματοποιείται και όσον αφορά τη διαχείριση του συστήματος μεταφοράς της ηλεκτρικής ενέργειας. Όπως προαναφέρθηκε, ιδιαίτερη

²⁸ Το σύστημα, δηλαδή, που υιοθετείται είναι το σύστημα παροχής άδειας κατά κανόνα. Ειδικά για τις περιπτώσεις χορήγησης άδειας παραγωγής στα «Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά», ως προϋπόθεση τίθεται η επιτυχία του παραγωγού σε διαγωνισμό που γίνεται κατόπιν πρόσκλησης υποβολής προσφορών (μικτό σύστημα).

²⁹ Με την εξαίρεση των Διασυνδεδεμένων Νησιών, όπου η ΔΕΗ παραμένει αποκλειστικός προμηθευτής.

έμφαση δόθηκε από τον κοινοτικό νομοθέτη στην αποσύνδεση και ανεξαρτητοποίηση (τουλάχιστον λογιστικώς αλλά και σε επίπεδο διαχείρισης) ανάμεσα στις επιχειρήσεις που διαχειρίζονται το σύστημα μεταφοράς και στις επιχειρήσεις παραγωγής η.ε.

Καταρχήν, το άρθρο 12 του Ν. 2773/1999, στην πρώτη ήδη παράγραφο ορίζει ρητά ότι «το σύστημα ηλεκτρικής ενέργειας ανήκει αποκλειστικώς στη ΔΕΗ».³⁰ Όμως, στο άρθρο 14 του ίδιου Νόμου εισάγεται για πρώτη φορά η έννοια του «Διαχειριστή Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε.» (εφεξής ΔΕΣΜΗΕ), ο οποίος θα συσταθεί με σχετικό προεδρικό διάταγμα³¹ και, μάλιστα, με τη μορφή ανώνυμης εταιρίας. Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 18 του ίδιου Νόμου, προβλέπεται η αποκλειστικότητα διαχείρισης του συστήματος από τον ΔΕΣΜΗΕ αλλά και η πρόβλεψη λήψης άδειας από αυτόν πριν αναλάβει τη λειτουργία και διαχείριση του Συστήματος³².

Όσον αφορά το μετοχικό κεφάλαιο της ιδρυόμενης Α.Ε., ποσοστό 51% προβλέπεται να ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο και το υπόλοιπο 49% προβλέπεται να δοθεί στους κατόχους άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, των οποίων οι μονάδες συνδέονται με το Σύστημα³³.

Σύμφωνα με το άρθρο 15 του Νόμου, στον ΔΕΣΜΗΕ απονέμονται σαφείς αρμοδιότητες με τον όρο να τις φέρει εις πέρας βάσει διαφανών, αντικειμενικών, αμερόληπτων και δημοσιευμένων κριτηρίων. Πιο συγκεκριμένα, στην αποκλειστική αρμοδιότητα του ΔΕΣΜΗΕ ανήκει η παροχή πρόσβασης στο Σύστημα, η κατανομή των φορτίων ηλεκτρικής ενέργειας στις εγκαταστάσεις παραγωγής, η διαχείριση της ροής ενέργειας σε σχέση με τις ανταλλαγές και με τα άλλα συνδεδεμένα Συστήματα, η

³⁰ Η ΔΕΗ υποχρεούται να λάβει αντίστοιχη άδεια κυριότητας και πιθανής επέκτασης του δικτύου, όπως, επίσης, υποχρεούται να το συντηρεί και να διατηρεί τη λειτουργική και τεχνική του αρτιότητα.

³¹ Ο ΔΕΣΜΗΕ συστάθηκε επίσημα με το Π.Δ. 328/2000 (ΦΕΚ 268/Α/12-12-2000) με τη μορφή της Ανώνυμης Εταιρίας, με έδρα το Δήμο Αθηναίων (άρθρο 2) και διάρκεια έως 31-12-2100 (άρθρο 3). Στις 4-4-2001 (ΦΕΚ 360/Β/4-4-2001) δημοσιεύτηκε η Υ.Α. Δ5/ΗΛ/Β/Φ1/οικ.6296 με τον τίτλο «Κανονισμός Άδειας Διαχείρισης Εκμετάλλευσης του Συστήματος», η οποία περιείχε τις βασικές προϋποθέσεις και όρους για την παροχή άδειας διαχείρισης του Συστήματος Μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στον ΔΕΣΜΗΕ ενώ στις 27-4-2001 (ΦΕΚ 492/Β/27-4-2001) δημοσιεύτηκε η Απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης Δ5/ΗΛ/Β/Φ1/7705 περί «Χορήγησης Άδειας Διαχείρισης και Εκμετάλλευσης του Συστήματος στην Εταιρία «Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε.»». Στις 3-5-2001 με την απόφαση Δ5/Β/Φ1/οικ.8219, ο Υπουργός Ανάπτυξης ενέκρινε, κατόπιν γνώμης της ΡΑΕ (Ο-0187/27-4-2001 απόφαση), τη Σύμβαση παραχώρησης ελέγχου του Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας μεταξύ της ΔΕΗ Α.Ε. και του ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε., η οποία είχε υπογραφεί την ίδια μέρα μεταξύ της ΔΕΗ ως αποκλειστικού κυρίου του Συστήματος Μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και του ΔΕΣΜΗΕ, με την οποία ο ΔΕΣΜΗΕ ανέλαβε κατά αποκλειστικότητα τη διαχείριση και εκμετάλλευση της μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην ελληνική επικράτεια.

³² Η διαχείριση διέπεται από τους κανόνες του «Κώδικα Διαχείρισης του Συστήματος» (άρθρ. 19 του Ν. 2773/1999) αλλά και του «Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας» (άρθρ. 20 του ίδιου Νόμου).

³³ Ήτοι για εκείνη την εποχή αλλά και έως τις μέρες μας, στη ΔΕΗ.

μέριμνα για την επάρκεια των περιθωρίων εφεδρείας ηλεκτρικής ενέργειας, η εξασφάλιση της ασφάλειας, αξιοπιστίας και αποδοτικότητας του Συστήματος και ο προγραμματισμός της ανάπτυξής του.

Ο ΔΕΣΜΗΕ υποχρεούται να παρέχει στο Διαχειριστή του Δικτύου πληροφορίες με σκοπό την αποδοτική λειτουργία, συντονισμένη ανάπτυξη και διαλειτουργικότητα του διασυνδεδεμένου δικτύου (άρθρ. 18 παρ. 5 και 6 του Ν. 2773/1999). Καθίσταται, δηλαδή, υπεύθυνος να παρέχει στη ΔΕΗ όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες για τον τρόπο διαχείρισης του συστήματος μεταφοράς και να συνεργάζεται μαζί της με σκοπό τη βέλτιστη λειτουργία του εν αναφορά συστήματος. Φροντίζει να υπάρχει ανά πάσα στιγμή ισορροπία παραγωγής και κατανάλωσης και η ηλεκτρική ενέργεια να παρέχεται κατά τρόπο αξιόπιστο, ασφαλή και ποιοτικά αποδεκτό.³⁴

Επιπλέον, μέσω του «Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας» (άρθρο 20 του Ν. 2773/1999), ρυθμίζεται ο τρόπος καθορισμού της λεγόμενης «Οριακής Τιμής Συστήματος». Πιο συγκεκριμένα, ο ΔΕΣΜΗΕ σε ωριαία βάση αγοράζει την ποσότητα ηλεκτρικού ρεύματος που υπολογίζει ότι χρειάζεται από τους προμηθευτές, εκκινώντας από αυτόν που προβαίνει στην οικονομικότερη προσφορά. Ως ΟΤΣ προσδιορίζεται η τιμή της πιο ακριβής προσφοράς που ο Διαχειριστής αποδέχθηκε για να καλύψει τη ζήτηση (Κουτζούκος, 2001).³⁵

Σε κάθε περίπτωση, οι σκοποί και η δραστηριοποίηση του ΔΕΣΜΗΕ οφείλουν να είναι ξεχωριστοί από τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας, από τις οποίες υποχρεούται να δρα ανεξάρτητα (Παπαντώνη, 2003)³⁶.

2.2. Η ελληνική αγορά φυσικού αερίου

Το φυσικό αέριο στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και τις αρχές της νέας χιλιετίας, αποτελούσε ανερχόμενη πηγή ενέργειας για την Ελλάδα, κατά βάση ως ηπιότερη μορφή καυσίμου για το περιβάλλον. Η ανεπάρκεια κοιτασμάτων φυσικού αερίου στη χώρα οδηγούσε, βέβαια, ανέκαθεν στην εξάρτηση από την εισαγωγή του,

³⁴ Πηγή: www.desmie.gr/home/

³⁵ Πολλές επιφυλάξεις έχουν διατυπωθεί για το συγκεκριμένο σύστημα, καθότι η ΔΕΗ έχει στη διάθεσή της λιγνιτικές και υδροηλεκτρικές μονάδες και είναι σε θέση να επιτυγχάνει χαμηλότερο κόστος παραγωγής, με αποτέλεσμα να πουλάει πάντα πρώτη στο Διαχειριστή το ρεύμα που παράγει ημερησίως και μόνο όταν η ζήτηση είναι μεγαλύτερη να δίδεται η δυνατότητα πώλησης ρεύματος και από ιδιώτες.

³⁶ Παρόλα αυτά, το άρθρο 17 παρ. 2 του Ν. 2773/1999 προβλέπει δυνατότητα απόσπασης προσωπικού από τη ΔΕΗ στον ΔΕΣΜΗΕ.

όπως, άλλωστε, ισχύει και για τα περισσότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. (Παπαντώνη, 2003).

Η πρόβλεψη για τη σημασία της χρήσης φυσικού αερίου στην Ελλάδα έγινε αρκετά νωρίς.³⁷

Ο πρώτος βασικός Νόμος για την αγορά φυσικού αερίου ήταν ο Ν. 2364/1995 (ΦΕΚ 252/Α/6-12-1995) «Σύσταση του Σώματος Ενεργειακού Ελέγχου και Σχεδιασμού. Εισαγωγή, μεταφορά, εμπορία και διανομή φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις».³⁸ Όπως γίνεται σαφές και από τη χρονολογία του Νόμου αυτού (ένα χρόνο πριν την ψήφιση της πρώτης Οδηγίας για την απελευθέρωση της αγοράς του φυσικού αερίου), ο Νόμος 2364/1995 δεν αποτελεί εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, ούτε καν με μορφή προεξοφλητικής εναρμόνισης, καθότι, όπως θα επισημανθεί κατωτέρω, δεν πληροί τους όρους και τις προϋποθέσεις που θέτει η Οδηγία 98/30/ΕΚ.

Το δεύτερο κεφάλαιο του Ν. 2364/1995 αφιερώνεται στη ρύθμιση της λειτουργίας αγοράς του φυσικού αερίου. Και η εν αναφορά αγορά τίθεται υπό την εποπτεία του Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας (μετέπειτα Υπουργού Ανάπτυξης). Με το πρώτο κεφάλαιο συστήνεται και Σώμα Ενεργειακού Ελέγχου και Σχεδιασμού αλλά, ήδη με την αναθεώρηση του 2002, η άσκηση των γνωμοδοτικών αρμοδιοτήτων και του καθήκοντος υποβολής προτάσεων του Σώματος διενεργείται από τη ΡΑΕ, η οποία, όπως και στην περίπτωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, καθίσταται συναρμόδια με την εκτελεστική εξουσία για τη ρύθμιση της νέας αγοράς.³⁹

Ο Νόμος, όπως προαναφέρθηκε, θεσπίστηκε χωρίς την προοπτική συμμόρφωσης με τις ευρωπαϊκές επιταγές, καθότι δεν περιέχει καμία αναφορά στην απελευθέρωση του τομέα φυσικού αερίου και στο άνοιγμα της αγοράς του. Παρόλα αυτά, κοινό στοιχείο του Νόμου και της μετέπειτα Οδηγίας 98/30 αποτελεί η διαμόρφωση της ελληνικής αγοράς φυσικού αερίου σύμφωνα με το σύστημα της

³⁷ Ήδη, το Π.Δ. 420/1987 (ΦΕΚ 187/Α/20-10-1987) «Εγκατάσταση δικτύων αερίων καυσίμων σε νέες οικοδομές» επέβαλλε σε κάθε νέα οικοδομή που ανεγειρόταν στα όρια συγκεκριμένων δήμων και κοινοτήτων της Αττικής να υπάρχει πρόβλεψη για μελλοντική χρήση φυσικού αερίου για θέρμανση χώρων, θέρμανση νερού χρήσης, παρασκευή φαγητών και επαγγελματική χρήση. Με το Π.Δ. 321/88 (ΦΕΚ 150/Α/8-8-1988) νέες περιοχές προστέθηκαν στο πεδίο εφαρμογής του προηγούμενου διατάγματος.

³⁸ Ο Νόμος 2364/1995 τροποποιήθηκε εκ των υστέρων με μία σειρά νόμων, εκ των οποίων σημαντικότεροι ήταν οι Ν. 2528/1997 (ΦΕΚ 216/Α/21-10-1997) και Ν. 2992/2002 (ΦΕΚ 54/Α/20-3-2002).

³⁹ Στην αρμοδιότητα της ΡΑΕ ανατίθεται επιπλέον: ο έλεγχος της τήρησης των όρων διανομής φυσικού αερίου (άρθρ. 4 παρ. 5), η γνωμοδότηση σχετικά με χορήγηση άδειας διανομής στις περιπτώσεις του άρθρου 4 παρ. 9, η γνωμοδότηση για τη θέσπιση Κανονισμών εξωτερικών και εσωτερικών εγκαταστάσεων αερίου (άρθρ. 7 παρ. 8) καθώς και η εισήγηση επιβολής προστίμου στις περιπτώσεις του άρθρου 7 παρ. 13.

αδειοδότησης όλων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό πλην της προβλεπόμενης στο άρθρο 3 παρ. 3 εθνικής ολοκληρωμένης και μονοπωλιακής επιχείρησης ΔΕΠΑ (Δημόσια Επιχείρηση Αερίου). Αντίθετα με την περίπτωση της ΔΕΗ, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, δεν γίνεται καμία αναφορά στη ΔΕΠΑ για χορήγηση σχετικών αδειών. Επίσης, δεν υπάρχει καμία μέριμνα από το Ν. 2364/1995 για το διαχωρισμό και τη διαφάνεια των λογαριασμών («unbundling») και την τήρηση της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών των επιχειρήσεων, πλην της ΔΕΠΑ, που δραστηριοποιούνται στον τομέα του φυσικού αερίου (Παπαντώνη, 2003).

Φορέας της Διαχείρισης του Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς Φυσικού Αερίου ορίζεται και πάλι η ΔΕΠΑ, στην οποία δίδεται το ανεκχώρητο δικαίωμα προγραμματισμού, κατασκευής, κυριότητας και εκμετάλλευσης του Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς (άρθρο 3 παρ. 3)^{40, 41}.

⁴⁰ Στην 5^η παρ. του ίδιου άρθρου, στην ΔΕΠΑ απονέμεται και το δικαίωμα «αγοράς, εισαγωγής, εξαγωγής, αποθήκευσης, επεξεργασίας, (...) πώλησης, διανομής και γενικά εμπορίας του φυσικού αερίου».

⁴¹ Σημειωτέον ότι η ΔΕΠΑ μπορούσε να συστήνει Εταιρίες Διανομής Αερίου (ΕΔΑ) ενώ, αργότερα, προβλέφθηκε και δυνατότητα μεταφοράς αρμοδιοτήτων της ΔΕΠΑ σε ανώνυμες Εταιρίες Παροχής Αερίου (ΕΠΑ) (άρθρο 4 παρ. 4 Ν. 2364/1995 όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο δέκατο του Ν. 2436/1996 – ΦΕΚ 192/Α/21-9-1996 και από το άρθρο 32 παρ. 4 του Ν. 2992/2002.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Το δεύτερο ενεργειακό πακέτο

3.1. Γενικά

Η διαπίστωση της ύπαρξης εμποδίων για την επίτευξη πλήρως λειτουργικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας οδήγησε στην αναθεώρηση των Οδηγιών του 1^{ου} ενεργειακού πακέτου (Μαρίνος, 2003). Στις 13-3-2001, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο πρόταση για την τροποποίηση των Οδηγιών 96/92/EK και 98/30/EK. Στις 25-11-2002 επετεύχθη η πολιτική συμφωνία ως προς το νέο κείμενο. Έτσι, στις 15-7-2003 δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.(L 176) μία σειρά κανόνων παράγωγου ευρωπαϊκού δικαίου, που αποτελούν ένα περαιτέρω βήμα στην εμβάθυνση της απελευθέρωσης του τομέα της ευρωπαϊκής ενεργειακής αγοράς (Παπαντώνη, 2003). Πρόκειται για έναν Κανονισμό (1228/2003) με τεχνικό αντικείμενο «σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας» και δύο Οδηγίες, την Οδηγία 2003/54/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της Οδηγίας 96/92 EK» και την Οδηγία 2003/55/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 98/30/EK».⁴²

Πρόκειται για μία δέσμη νέων μέτρων, τα οποία έρχονται να ενισχύσουν, ουσιαστικά, τους κανόνες λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς, με νέες δεσμεύσεις και αυστηρότερο πλαίσιο, λόγω, πρωτίστως, της μερικής αποτυχίας των Οδηγιών του 1996 και 1998 να οδηγήσουν σε πραγματική απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας. Τα νέα μέτρα έμειναν γνωστά με το χαρακτηρισμό «2^ο ενεργειακό πακέτο». Με τις νέες Οδηγίες (αποκαλούμενες και «Οδηγίες Επιτάχυνσης» - Acceleration Directives) υλοποιείται η μετάβαση σε νέα φάση ολοκλήρωσης της κοινοτικής αγοράς ενέργειας. Επιδιώκεται η πλήρης απελευθέρωση της αγοράς, τόσο στο επίπεδο του βιομηχανικού όσο και στο επίπεδο του οικιακού καταναλωτή (Μαρίνος, 2003).

⁴² Και τα τρία νομοθετικά κείμενα ψηφίστηκαν την ίδια μέρα, στις 26-6-2003, ενώ δέκα μήνες αργότερα, στις 26-4-2004 ψηφίστηκε και νέα Οδηγία (2004/67/EK) με πιο εξειδικευμένο περιεχόμενο «σχετικά με τα μέτρα διασφάλισης του εφοδιασμού με φυσικό αέριο» καθώς και, ένα έτος μετά, ο Κανονισμός 1775/2005 που ρύθμιζε τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου.

3.2. Η ενίσχυση της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

Στο προοίμιο της νέας Οδηγίας για την ηλεκτρική ενέργεια αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν στην ψήφισή της και οι σκοποί τους οποίους, με τη σειρά της, έρχεται να επιδιώξει.⁴³ Στο πλαίσιο αναφοράς κανόνων που οφείλουν όλα τα κράτη – μέλη να θέτουν και να ακολουθούν προκειμένου να κατασταθεί δυνατή η απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς κινείται γενικά το προοίμιο της νέας Οδηγίας για την ηλεκτρική ενέργεια. Στο στ. 21, δε, αναφέρεται ρητώς ότι «το προοδευτικό άνοιγμα της αγοράς προς τον πλήρη ανταγωνισμό θα πρέπει, το ταχύτερο δυνατό, να εξαλείψει τις διαφορές μεταξύ κρατών μελών».

Από άποψη δομής, η Οδηγία 03/54 κινείται στις ίδιες γραμμές με την «προκάτοχό» της Οδηγία 96/92. Όμως, στο πλαίσιο των ανωτέρω διαπιστώσεων, η νέα Οδηγία θεσπίζει κανόνες σχετικά με την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίοι δεν αποτελούν απλή αναδιατύπωση (Προοίμιο, αριθ. 33) των ρυθμίσεων της Οδηγίας που καταργεί, αλλά προσπάθεια καταπολέμησης των παρατηρηθέντων κατά την εφαρμογή της προηγούμενης Οδηγίας εμποδίων (Παπαντώνη, 2003).

Πιο συγκεκριμένα, στη νέα Οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια περιέχονται σαφείς κανόνες «σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, την πρόσβαση στην αγορά, τα κριτήρια και τις διαδικασίες που ισχύουν για τις προσκλήσεις προς υποβολή προσφορών και τη χορήγηση αδειών καθώς και για την εκμετάλλευση των δικτύων» (Άρθρο 1 Οδηγίας 03/54/EK).

Μετά την παράθεση ορισμών, τίθενται οι «γενικοί κανόνες για την οργάνωση του τομέα»⁴⁴. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται σε θέματα περιβάλλοντος (άρθρ. 3 παρ. 7 αλλά και άρθρ. 3 παρ. 6 στ. β, όπου προβλέπεται υποχρέωση των προμηθευτών να

⁴³ Πιο συγκεκριμένα, στην έναρξη του προοιμίου, γίνεται αναφορά στην Οδηγία 96/92 και στη συμβολή της «στη δημιουργία των εσωτερικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας». Επίσης, σημειώνεται ότι «η πείρα που αποκτήθηκε κατά την υλοποίηση της εν λόγω οδηγίας καταδεικνύει τα σημαντικά οφέλη που είναι δυνατόν να προκύψουν από την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας...» αλλά και ότι «εντούτοις, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις και δυνατότητες για βελτίωση της λειτουργίας της αγοράς...» εστιάζοντας τα προβλήματα στον διατηρούμενο κίνδυνο κατοχής «δεσπόζουσας θέσης» από επιχειρήσεις στην αγορά ενέργειας, στα ζητήματα ανεξαρτησίας των διαχειριστών δικτύων και στο διαφορετικό βαθμό «ανοίγματος» μεταξύ των αγορών ενέργειας των κρατών - μελών (Προοίμιο, αριθ. 2 και 5). Στο στ. 4 του Προοιμίου, δε, τονίζονται τα οφέλη της «εντελώς ανοικτής αγοράς» εν γένει και, στο στ. 6, η ελεύθερη και χωρίς κανέναν περιορισμό πρόσβαση στο δίκτυο ανάγεται σε όρο ορθής λειτουργίας του ανταγωνισμού.

⁴⁴ Η δυνατότητα των κρατών-μελών να επιβάλλουν στις επιχειρήσεις του ενεργειακού τομέα υποχρεώσεις παροχής Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας παραμένει (άρθρ. 3 παρ. 2).

ενημερώνουν τους καταναλωτές για περιβαλλοντικές επιπτώσεις). Έμφαση δίνεται στο ζήτημα παρακολούθησης της ασφάλειας του εφοδιασμού ηλεκτρικής ενέργειας από τα κράτη-μέλη (άρθρ. 4), εισάγοντας για πρώτη φορά ρητώς την έννοια της ρυθμιστικής αρχής (βλ. κατωτέρω). Ως βασικός λόγος για την ανάδειξη του ζητήματος εξασφάλισης του εφοδιασμού σε μείζονος σημασίας ζήτημα, θεωρείται η ανεπάρκεια των κρατών-μελών της Ε.Ε. σε πρωτογενείς πηγές ενέργειας καθώς και ο στρατηγικός ρόλος της ηλεκτρικής ενέργειας στην οικονομική ζωή (Cameron, 2002).

Όσον αφορά το ζήτημα της παραγωγής, τα συστήματα χορήγησης άδειας και υποβολής προσφορών παραμένουν.⁴⁵ Στα νέα στοιχεία συγκαταλέγεται η έμφαση που δίνεται για την προστασία της δημόσιας υγείας (άρθρο 6 παρ. 2 στ. β) ενώ, κατά τα άλλα, τα κριτήρια χορήγησης αδειών παραμένουν αναλλοίωτα σε σχέση με την Οδηγία 96/92. Επιπροσθέτως, στη νέα Οδηγία λαμβάνεται μέριμνα για την επίτευξη ισότιμων συνθηκών στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας για διάφορες ανταγωνιζόμενες πηγές ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται προσπάθεια αντιμετώπισης της μεροληψίας των επενδυτικών και επιχειρησιακών καθεστώτων υπέρ της συγκεντρωμένης παραγωγής και εις βάρος των αποκεντρωμένων συστημάτων (Παπαντώνη, 2003).⁴⁶

Όσον αφορά το δίκτυο διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας (όπως και για το ζήτημα του δικτύου μεταφοράς που θα αναλυθεί κατωτέρω), η σημαντικότερη διαφοροποίηση της νέας Οδηγίας αφορά τον υποχρεωτικό νομικό διαχωρισμό του Διαχειριστή αυτού του δικτύου από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε άλλους τομείς της ενεργειακής αγοράς (άρθρο 15 παρ. 1), ενώ καθιερώνονται νέα και διευρυμένα καθήκοντα του Διαχειριστή (άρθρο 14).

Αντίθετα με την καταργούμενη Οδηγία 96/92, σύμφωνα με την οποία δεν ήταν αναγκαίος ο διαχωρισμός της παραγωγής από την προμήθεια της ηλεκτρικής ενέργειας, η νέα Οδηγία ενστερνίζεται τη ρύθμιση της Πρότασης Οδηγίας του 2001 και

⁴⁵ Αν και ως βασικό σύστημα προκρίνεται αυτό της χορήγησης άδειας, αφού αναφέρεται ότι οι διαδικασίες πρόσκλησης για υποβολή προσφορών «μπορούν να κινηθούν μόνο εάν, βάσει της διαδικασίας χορήγησης αδειών, το δυναμικό παραγωγής που δημιουργείται ή τα μέτρα ενεργειακής αποδοτικότητας / διαχείρισης που λαμβάνονται δεν επαρκούν για τη διασφάλιση της ασφάλειας του εφοδιασμού» (άρθρο 7 παρ. 1).

⁴⁶ Στο ανωτέρω πλαίσιο, το άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας 03/54 ορίζει ότι τα κράτη-μέλη επιφορτίζονται με την υποχρέωση να φροντίζουν ώστε οι διαδικασίες χορήγησης άδειας για μικρούς / αποκεντρωμένους παραγωγούς «να λαμβάνουν υπόψη το περιορισμένο τους μέγεθος και τη δυναμική τους σπουδαιότητα».

αναγνωρίζει την προμήθεια⁴⁷ ηλεκτρικής ενέργειας ως αυτοτελή δραστηριότητα του ενεργειακού κλάδου⁴⁸.

Μεγάλο βήμα προς την ουσιαστική υλοποίηση της απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας πραγματοποιείται στον τομέα μεταφοράς η.ε. Ήδη, από το άρθρο 2 της νέας Οδηγίας, δίδεται λίαν σαφέστερος ορισμός της «μεταφοράς», αποσαφηνίζοντας ότι αφορά μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας μέσω διασυνδεδεμένου δικτύου (...) υπερυψηλής και υψηλής τάσης σε τελικούς πελάτες ή σε διανομείς, χωρίς να συμπεριλαμβάνεται όμως σε αυτήν η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας (άρθρ. 2 παρ. 3). Ιδιαίτερος ορισμός δίδεται για πρώτη φορά και στον Διαχειριστή Δικτύου Μεταφοράς (άρθρ. 2 παρ. 4) ενώ ορίζεται ότι είναι δυνατόν, βάσει κριτηρίων αποδοτικότητας και οικονομικής ισορροπίας, να ορίζονται περισσότεροι του ενός Διαχειριστές (άρθρο 8).

Ιδιάζουσας σημασίας κρίνεται η νέα ρύθμιση σχετικά με τον υποχρεωτικό νομικό (για πρώτη φορά) διαχωρισμό του Διαχειριστή Δικτύου Μεταφοράς από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο (ενέργειας) (Προοίμιο αριθ. 8). Αυτό σημαίνει ότι για πρώτη φορά επιβάλλεται η ύπαρξη διαφορετικής νομικής προσωπικότητας του εν λόγω Διαχειριστή. Όμως, η Οδηγία πηγαίνει και ένα βήμα πιο πέρα: Στο άρθρο 10 παρ. 1 προβλέπεται ανεξαρτησία του Διαχειριστή του τομέα της Μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και από άποψη οργάνωσης και λήψης αποφάσεων από τις λοιπές δραστηριότητες που δεν συνδέονται με τη μεταφορά⁴⁹. Το ιδιοκτησιακό καθεστώς και πάλι δεν θίγεται (Προοίμιο και άρθρο 10 της Οδηγίας) αλλά τίθενται αρκετά αυστηρά κριτήρια για το διαχωρισμό που στοχεύουν στην επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού βαθμού ανεξαρτησίας του Διαχειριστή (άρθρ. 10 παρ. 2 στ. α-δ).

Η εισαγωγή του νομικού «unbundling» για το Διαχειριστή Μεταφοράς (και Διανομής) αποτελεί το πλέον σημαντικό νέο στοιχείο της Οδηγίας 03/54 όσον αφορά τη δημιουργία ανταγωνιστικού περιβάλλοντος στην αγορά ενέργειας. Η ανεξαρτησία στην οργάνωση και τη λήψη αποφάσεων μπορεί να θεωρηθεί στοιχείο ικανό να παραμερίσει τυχόν κίνητρα διακρίσεων και εμπόδια στην ελεύθερη λειτουργία της αγοράς ενέργειας. Βέβαια, «η σθεναρή αντίσταση των καθετοποιημένων κρατικών ή δημοσίων

⁴⁷ Ως «προμήθεια» νοείται η παράδοση ή/και πώληση ηλεκτρικής ενέργειας σε πελάτες.

⁴⁸ Στην έννοια της «πώλησης» εντάσσεται, πλέον, και η έννοια της μεταπώλησης ενέργειας σε πελάτες. Σ' αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη των συναλλαγών, καθώς αναγνωρίζεται η αποδέσμευσή τους από το περιορισμένο πλαίσιο της απευθείας πώλησης από τον παραγωγό στους πελάτες-καταναλωτές (Παπαντώνη, 2003) και η δυνατότητα, πλέον, παρεμβολής ενδιάμεσων φυσικών ή νομικών προσώπων (προμηθευτών).

⁴⁹ Μία μορφή νομικού αλλά και λειτουργικού διαχωρισμού.

επιχειρήσεων ηλεκτρικής ενέργειας απέτρεψε τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό, με αποτέλεσμα την ύπαρξη κινδύνων για το άνοιγμα στον ανταγωνισμό» (Μαρίνος, 2003).

Το εν λόγω στοιχείο κρίνεται ιδιαίζουσας σπουδαιότητας για την όλη λειτουργία των ενεργειακών αγορών. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το μεγάλο εμπόδιο που αντιμετώπισε εξαρχής η προσπάθεια απελευθέρωσης της ενεργειακής αγοράς ήταν οι ισχυρές, καθετοποιημένες και μονοπωλιακά δρώσες επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας που λειτουργούσαν ήδη από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και είχαν εξελιχθεί σε ισχυρές οικονομίες κλίμακας. Η αποσύνδεση των εκ φύσεως μη ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων μεταφοράς και διανομής από την παραγωγή (και προμήθεια) αποτέλεσε εκ των ων ουκ άνευ ζητούμενο στις νομοθετικές προσπάθειες της Ε.Ε. Ο λογιστικός διαχωρισμός της πρώτης νομοθετικής δέσμης έδωσε τη θέση του στο νομικό και – σε κάποιο βαθμό – λειτουργικό διαχωρισμό της δεύτερης δέσμης Οδηγιών αλλά, αδιαμφισβήτητα, ο πλήρης (ιδιοκτησιακός) διαχωρισμός που θα εγγυάτο ανεξαρτησία και αδιάβλητες διαδικασίες στη λειτουργία της ενεργειακής αγοράς έγινε – εν μέρει, μάλιστα – πραγματικότητα μόνο μετά το τρίτο ενεργειακό πακέτο (βλ. κατωτέρω).

Συμπερασματικά, η Οδηγία δεύτερης γενιάς για την ηλεκτρική ενέργεια (αλλά και η αντίστοιχη για το φυσικό αέριο) εισήγαγε την αρχή της οργανωτικής ανεξαρτησίας και της αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων των διαχειριστών του δικτύου μεταφοράς (και διανομής) και προσδιόρισαν και τους ελάχιστους όρους της ανεξαρτησίας αυτής (Πανάγος, 2011), χωρίς, όμως, να κάνουν το αποφασιστικό – και πιο δύσκολο – βήμα του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού που θα εγγυάτο ουσιαστική απελευθέρωση αλλά θα προσέκρουε σε ισχυρά και παγιωμένα συμφέροντα.

Όσον αφορά το λογιστικό διαχωρισμό, όπως αυτός αναλύθηκε ανωτέρω (τήρηση χωριστών λογαριασμών για κάθε διαφορετική δραστηριότητα του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας από τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό), δέον να σημειωθεί η παράληψη του όρου «παραγωγή» από τον κατάλογο των δραστηριοτήτων για τις οποίες οφείλουν οι επιχειρήσεις να διατηρούν χωριστούς λογαριασμούς και η αναφορά μόνο της «μεταφοράς και διανομής». Οι διατάξεις περί ελέγχου από τα κράτη-μέλη και τις ρυθμιστικές αρχές της τήρησης των λογαριασμών κατά τον δέοντα τρόπο παραμένουν (άρθρ. 18 και 19 της νέας Οδηγίας).

Αντίθετα με την Οδηγία 96/92, η Οδηγία 03/54 προχωρεί στην υιοθέτηση της ιδέας ίδρυσης εθνικών ρυθμιστικών αρχών, εμβαθύνοντας στις ρυθμίσεις της Πρότασης Οδηγίας του 2001 (Παπαντώνη, 2003). Στο άρθρο 23 της νέας Οδηγίας προβλέπεται ότι

«τα κράτη μέλη ορίζουν ένα ή περισσότερα αρμόδια όργανα ως ρυθμιστικές αρχές. Οι εν λόγω αρχές είναι εντελώς ανεξάρτητες από τα συμφέροντα του κλάδου της ηλεκτρικής ενέργειας. Είναι υπεύθυνες (...) τουλάχιστον για τη διασφάλιση της αμεροληψίας, του ουσιαστικού ανταγωνισμού και της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς...».

Στο άρθρο 23 παρ. 3 προβλέπεται η περίπτωση κρατών-μελών που έχουν αναθέσει την εποπτεία του τομέα της ενέργειας και στην εκτελεστική εξουσία – πλην της ρυθμιστικής αρχής (όπως και στη χώρα μας). Σε αυτές τις περιπτώσεις επιτρέπεται η τυπική λήψη απόφασης περί τιμολογίων μεταφοράς και διανομής και περί των μεθοδολογιών προς υπολογισμό ή καθορισμό των προϋποθέσεων σύνδεσης και πρόσβασης στα εθνικά δίκτυα από τον κρατικό φορέα. Με τη ρύθμιση αυτή επιχειρείται η συρρίκνωση του ρόλου της κρατικής εποπτείας, καθότι κρίνεται ότι οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται από αυτούς που στελεχώνουν τις ρυθμιστικές αρχές, στις αποφάσεις των οποίων δεν πρέπει να παρεισφρύνουν πολιτικές σκοπιμότητες (Παπαντώνη, 2003).

3.3. Οι ρυθμίσεις στην αγορά φυσικού αερίου

Ταυτόχρονα με την ψήφιση και θέση σε ισχύ της Οδηγίας 03/54 για την ηλεκτρική ενέργεια που αντικατέστησε την Οδηγία 96/92, ψηφίστηκε και δημοσιεύτηκε και αντίστοιχη Οδηγία για την αγορά φυσικού αερίου, η οποία αντικατέστησε την Οδηγία 98/30. Όπως προαναφέρθηκε, ιδιαιτερότητα της αγοράς του φυσικού αερίου αποτελούσε η εμβρυακή κατάσταση στην οποία βρίσκονταν πολλές εσωτερικές αγορές των κρατών-μελών.⁵⁰

Η Οδηγία 2003/55, που δημοσιεύτηκε επίσης στην Εφημερίδα της Ε.Ε.⁵¹ ακολουθεί τη δομή των προηγούμενων Οδηγιών αλλά και τις αναφορές της αντίστοιχης Οδηγίας για την ηλεκτρική ενέργεια (03/54) στο Προοίμιό της. Η ανάγκη για λήψη επιπλέον μέτρων και τα εμπόδια προς την επίτευξη «μίας απολύτως λειτουργικής και ανταγωνιστικής εσωτερικής αγοράς» τονίζονται στα στ. 2 και 6 του Προοιμίου. Στο

⁵⁰ Προς τούτο, εξάλλου, και είχε δοθεί μεγάλο περιθώριο στα κράτη-μέλη όσον αφορά την υποχρέωσή τους προς ενσωμάτωση των κανόνων απελευθέρωσης της συγκεκριμένης αγοράς και πολλά κράτη ήδη κατά το 2003 δεν είχαν ουσιαστικά θεσπίσει κανόνες για την απελευθέρωση της αγοράς αυτής (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα).

⁵¹ L 176 / 15-7-2003.

στοιχείο 5 «προεξοφλείται» η αυξημένη εξάρτηση από τρίτες χώρες όσον αφορά την κατανάλωση του φυσικού αερίου, ενώ στο στ. 2 σημειώνεται η παρατήρηση σημαντικών ελλείψεων στη λειτουργία της αγοράς αυτής.

Με τη νέα Οδηγία επιχειρείται η διασφάλιση ισότιμων όρων παραγωγής και η μείωση του κινδύνου εμφάνισης εταιριών «δεσπόζουσας θέσης» και «επιθετικής συμπεριφοράς» στην εν αναφορά αγορά.^{52, 53}

Για πρώτη φορά όσον αφορά την αγορά του φυσικού αερίου, στην Οδηγία 03/55 θεσπίζεται υποχρέωση των κρατών-μελών ή των επιχειρήσεων που έχουν την κυριότητα του δικτύου μεταφοράς ή διανομής να ορίσουν για ορισμένη χρονική περίοδο, που προσδιορίζεται βάσει κριτηρίων αποδοτικότητας και οικονομικής ισορροπίας από τα κράτη-μέλη, έναν ή περισσότερους Διαχειριστές για το καθένα από τα δίκτυα. Πρόκειται για νεοπαγή ρύθμιση, η οποία εξυπηρετεί ακριβώς το σκοπό τόνωσης της προσπάθειας απελευθέρωσης της συγκεκριμένης αγοράς. Όσον αφορά το νομικό καθεστώς του διαχειριστή, ο νομικός και λογιστικός διαχωρισμός που αναλύθηκε ανωτέρω για τις επιχειρήσεις του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί πλέον κανόνα και υποχρέωση των κρατών-μελών και για την αγορά του φυσικού αερίου⁵⁴.

Στον τομέα της ρύθμισης, η νέα Οδηγία για το φυσικό αέριο ακολουθεί το πνεύμα της νέας Οδηγίας για την ηλεκτρική ενέργεια και θεσπίζει υποχρέωση των κρατών-μελών προς ίδρυση εθνικών ρυθμιστικών αρχών για την αγορά φ.α. Στο άρθρο 25 της Οδηγίας 03/55 προβλέπεται αναλυτικά η ίδρυση των συγκεκριμένων αρχών, η ανεξαρτησία τους από κάθε επιχείρηση του σχετικού κλάδου καθώς και οι ιδιαίτερες αρμοδιότητες που πρέπει να τους αποδοθούν. Η πρόβλεψη τυπικής παρέμβασης κρατικού φορέα επαναλαμβάνεται και σε αυτήν την Οδηγία, όπως και ο τελικός στόχος της ίδρυσης και λειτουργίας των προβλεπομένων ρυθμιστικών αρχών, που είναι η

⁵² Έτσι, οι στόχοι και αυτής της Οδηγίας γίνονται σαφείς ευθύς εξαρχής, όπως σαφής γίνεται και η παραδοχή από τους Ευρωπαίους ηγέτες της αποτυχίας ουσιαστικού «ανοίγματος» και της αγοράς φυσικού αερίου μέσω της πρώτης δέσμης οδηγιών.

⁵³ Οι – ευρύτεροι και αυξημένοι – ορισμοί της Οδηγίας 03/54 παρατίθενται αναλογικά και στην Οδηγία για το φυσικό αέριο, ενώ και το ζήτημα της επιβολής από τα κράτη-μέλη παροχής Υ.Κ.Ω. στις επιχειρήσεις και αυτού του τομέα της αγοράς ενέργειας εκφράζεται ρητώς στο άρθρο 3 παρ. 2 της νέας Οδηγίας. Επίσης, η ασφάλεια του εφοδιασμού σε φυσικό αέριο ανάγεται σε πρωταρχικό μέλημα της Ε.Ε. (άρθρ. 5).

⁵⁴ Πιο συγκεκριμένα, για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του φυσικού αερίου, ο διαχωρισμός των λογαριασμών αφορά τη μεταφορά, τη διανομή, το υγροποιημένο φ.α. και την αποθήκευση του φυσικού αερίου.

«ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς και ίσων όρων ανταγωνισμού (...)» (άρθρ. 25 παρ. 12).

3.4. ERGEG

Με σκοπό την ενίσχυση του βαθμού επίτευξης των σκοπών του νέου πλαισίου οδηγιών, κυρίως όσον αφορά τη νεοπαγή αναγνώριση της σημασίας των ρυθμιστικών αρχών σε εθνικό επίπεδο αλλά και την – εκ των ων ουκ άνευ – συνεργασία τους στα πλαίσια της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την απόφαση 2003/796 της 11-11-2003 προχώρησε στην ίδρυση της «Ομάδας των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών για την Ηλεκτρική Ενέργεια και το Αέριο» («European Regulators' Group for Electricity and Gas» - ERGEG). Πρόκειται για έναν συμβουλευτικό οργανισμό⁵⁵ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τα θέματα της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς ενέργειας που, πιο συγκεκριμένα, ιδρύθηκε με σκοπό την αρωγή της Επιτροπής στην εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς ενέργειας μέσω της διευκόλυνσης και καθοδήγησης των κρατών-μελών στα ζητήματα εφαρμογής της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Μέλη της ERGEG αποτελούν οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές των 27 κρατών-μελών της Ε.Ε. Επίσης, στις συνεδριάσεις παρευρίσκεται υψηλόβαθμος εκπρόσωπος της Επιτροπής και δύνανται, επίσης, να παρευρίσκονται ως παρατηρητές οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές των κρατών του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου και των κρατών που αποτελούν υποψήφιες χώρες για ένταξη στην Ε.Ε⁵⁶.

Η ERGEG παρακολουθεί τη συμμόρφωση των κρατών-μελών της Ε.Ε. προς τους κανόνες του δευτερογενούς δικαίου της Ένωσης και, δη, τις Οδηγίες και τους Κανονισμούς που προαναφέρθηκαν και συμβουλεύει την Επιτροπή σχετικά με νέες πιθανόν απαιτούμενες νομοθετικές πρωτοβουλίες

Στο ίδιο πλαίσιο και με προπαρασκευαστική δράση σε αναφορά με το ρόλο της ERGEG λειτουργεί και το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών («Council of European Energy Regulators» - CEER) (βλ. ανωτέρω). Με άλλα λόγια, η ERGEG αποτελεί τον επίσημο αντιπρόσωπο και εκφραστή της βούλησης των εθνικών

⁵⁵ Πηγή: Wikipedia

⁵⁶ Για έναν πλήρη κατάλογο των εθνικών ρυθμιστικών αρχών που συμμετέχουν στην ERGEG βλ. Παράρτημα 1.

ρυθμιστών στο ευρωπαϊκό επίπεδο και δρα συμβουλευτικά προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ το CEER αποτελεί έναν πιο «ανεπίσημο» θεσμό, ιδρυθέντα κατόπιν πρωτοβουλίας των εθνικών ρυθμιστών των κρατών-μελών με σκοπό να αποτελέσει ένα «κομβικό σημείο επαφής»⁵⁷ μεταξύ των εθνικών ρυθμιστών, προκειμένου να διαμορφώσουν τις απόψεις και τις προτάσεις που στη συνέχεια θα προωθηθούν στην Επιτροπή μέσω της ERGEG.

3.5. FORA

Δέον να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο των Οδηγιών 03/54 και 03/55 δημιουργήθηκαν το Ευρωπαϊκό Ρυθμιστικό Forum της Φλωρεντίας για τον Ηλεκτρισμό και το Ευρωπαϊκό Ρυθμιστικό Forum της Μαδρίτης για το Φυσικό Αέριο. Σκοπός τους ήταν η ανάπτυξη διαλόγου σχετικά με τη δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και συμμετέχοντες είναι οι εθνικές ρυθμιστικές αρχές, τα κράτη-μέλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι διαχειριστές των συστημάτων μεταφοράς, οι έμποροι ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου αντίστοιχα, οι ενώσεις καταναλωτών και οι χρήστες των δικτύων (Φορτσάκης, 2009).

⁵⁷ «Focal point for contacts» χαρακτηρίζεται στον ιστότοπο του βρετανικού εθνικού ρυθμιστή ενέργειας «Ofgem» (www.ofgem.gov.uk).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Η ενσωμάτωση του 2^{ου} ε.π. στην ελληνική έννομη τάξη

4.1. Γενικά

Η δεύτερη δέσμη ευρωπαϊκών Οδηγιών (και τεχνικών Κανονισμών) αποτέλεσε ώθηση για την έκδοση μίας σειράς νέων νόμων από την ελληνική πολιτεία με σκοπό, όπως αναφέρεται και στον τίτλο του βασικού Νόμου 3426/2005 (ΦΕΚ 309/Α/22-12-2005), την «επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας» αλλά και την ουσιαστικά νεοπαγή «απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου» (Ν. 3428/2005 // ΦΕΚ 313/Α/27-12-2005).

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η μονοπωλιακή, ισχυρή και με 50ετή ιστορικά θεμέλια θέση της Δημοσίας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού στην ελληνική αγορά, αποτελούσε εν μέρει εμπόδιο στην πλήρη απελευθέρωση του κλάδου, ενώ και στον τομέα του φυσικού αερίου η ΔΕΠΑ είχε αναλάβει μονοπωλιακό ρόλο. Επίσης, η ανάθεση της συναρμοδιότητας εποπτείας του τομέα της ενέργειας στον Υπουργό Ανάπτυξης είχε οδηγήσει στο αίτημα εξισορρόπησης της ανάθεσης αρμοδιοτήτων ανάμεσα σε αυτόν και τη ΡΑΕ, ιδιαίτερα από τα μέλη της ανεξάρτητης αρχής (Παπαντώνη, 2003).

4.2. Μεταβολές στο νομικό καθεστώς του ελληνικού ρυθμιστή ενέργειας

Η λειτουργία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας ήδη από το 1999 είχε κριθεί ουσιαστικά ικανοποιητική⁵⁸. Κατόπιν, όμως, της νέας δέσμης Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (το 2005) και της ενίσχυσης της προσπάθειας απελευθέρωσης των ενεργειακών αγορών (όπως αυτή αναλύθηκε ανωτέρω) και, μάλιστα, μέσω της νέας επιταγής της Ε.Ε. για ίδρυση και ενίσχυση του ρόλου ρυθμιστικών – των συγκεκριμένων αγορών – αρχών, η θέση και η αποστολή της ΡΑΕ ενισχύονται, η

⁵⁸ Οι αρμοδιότητές της, όπως παρατέθηκαν ανωτέρω, ενισχύθηκαν περαιτέρω με το Ν. 2941/2001 (ΦΕΚ 201/Α/12-9-2001), όπου προβλέφθηκε αρμοδιότητα έγκρισης των λεπτομερειών εφαρμογής των βασικών Κωδικών λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς, ενώ με το Ν. 3054/2002 (ΦΕΚ 230/Α/2-10-2002) αποδόθηκαν στην αρχή και περιορισμένες δραστηριότητες στον τομέα των πετρελαιοειδών. Με το Ν. 3175/2003 (ΦΕΚ 209/Α/29-8-2003) επιπλέον γνωμοδοτικές αρμοδιότητες αποδόθηκαν στη ΡΑΕ για ζητήματα επιλογής προμηθευτή φυσικού αερίου για τους κατόχους άδειας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

σύστασή της μεταβάλλεται και νέες αρμοδιότητες της απονέμονται με μία σειρά νέων νόμων.

Ο αριθμός των μελών της ΡΑΕ, αρχικά, αυξάνεται σε επτά (7), με επιστημονική κατάρτιση, επαγγελματική ικανότητα και εξειδικευμένη εμπειρία (άρθρο 27 Ν. 3377/2005 (ΦΕΚ 202/Α/19-8-2005)). Επιλέγονται, δε, έπειτα από προκήρυξη που δημοσιεύεται σε τέσσερις, τουλάχιστον, ημερήσιες εφημερίδες πανελλήνιας κυκλοφορίας (άρθρο ως άνω).

Η οικονομική αυτοτέλεια της ΡΑΕ (άρθρο 6 του Ν. 2773/1999) ενισχύεται αποφασιστικά⁵⁹ και αυτή η ενίσχυση της οικονομικής ανεξαρτησίας της Αρχής από τον κρατικό προϋπολογισμό κρίνεται ιδιαίζουσας σημασίας στοιχείο.

Με το Νόμο 3428/2005 (ΦΕΚ 313/Α/27-12-2005) αυξάνονται και τα μέλη της Γραμματείας της Αρχής, ο αριθμός των οποίων είχε ήδη αυξηθεί κάπως ενόψει των προκλήσεων της ενεργειακής αγοράς ήδη από το 2003 (Ν. 3175/2003 – ως άνω)

Τέλος, ο Ν. 3438/2006 (ΦΕΚ 33/Α/14-2-2006) θεσπίζει ιδιαίζουσα (περιορισμένη) νομική προσωπικότητα της Αρχής, καθότι της δίνει τη δυνατότητα να παρίσταται αυτοτελώς σε κάθε είδους δίκες που έχουν ως αντικείμενο πράξεις ή παραλείψεις της ή έννομες σχέσεις που την αφορούν (Φορτσάκης, 2009).

Οι πιο σημαντικές μεταβολές, όμως, αφορούν το πεδίο δράσης και τη φύση των αρμοδιοτήτων της αρχής. Στον ίδιο τον ιστότοπό της⁶⁰ γίνεται αναλυτική αναφορά στην ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της με τη δέσμη νόμων που κλήθηκαν να ενσωματώσουν το γράμμα αλλά και το πνεύμα των Οδηγιών του 2^{ου} ενεργειακού πακέτου στη χώρα μας.

Πιο συγκεκριμένα, μετά από αναδιατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 5 του Ν. 2773/1999 με το άρθρο 2 του Ν. 3426/2005, προβλέπεται η έκδοση γνώμης από τη ΡΑΕ προς τον Υπουργό Ανάπτυξης «για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων που αφορούν την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού και την προστασία των καταναλωτών», όπως

⁵⁹ Η οικονομική αυτοτέλεια της ΡΑΕ είχε ήδη ενισχυθεί αποφασιστικά μετά την Υπουργική Απόφαση του 2001 που προαναφέρθηκε. Με το άρθρο 3 του Ν. 3426/2005 (ΦΕΚ 309/Α/22-12-2005) διαμορφώνεται πλέον ως εξής: «Για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της, η ΡΑΕ εισπράττει ως πόρους αυτής: α) Ανταποδοτικά τέλη που επιβάλλονται στις επιχειρήσεις του τομέα της ενέργειας και ειδικότερα: 1) Εφάπαξ τέλη για την επεξεργασία και γνωμοδότηση επί των αιτήσεων που υποβάλλονται για τη χορήγηση ή τροποποίηση ή επέκταση άδειας προς άσκηση δραστηριότητας στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας ή του φυσικού αερίου, 2) Ετήσια τέλη για την άσκηση δραστηριότητας στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και των υγρών καυσίμων και β) Επιδότησεις, επιχορηγήσεις, χρηματοδοτήσεις ερευνητικών προγραμμάτων και κάθε άλλο έσοδο που προέρχεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από διεθνείς οργανισμούς».

⁶⁰ www.rae.gr

αυτά προσδιορίζονται στη συνέχεια. Επίσης, με τον ίδιο Νόμο, προστίθεται νέα περίπτωση στο ίδιο άρθρο που θεσπίζει γνωμοδοτική αρμοδιότητα της ΡΑΕ για τον καθορισμό όρων και προϋποθέσεων πρόσβασης στο Σύστημα Μεταφοράς και το Δίκτυο Διανομής καθώς και αρμοδιότητα έγκρισης των μεθοδολογιών για την τιμολόγηση των υπηρεσιών αυτών. Περαιτέρω, στο ίδιο άρθρο παραχωρείται νέα – αποφασιστική – αρμοδιότητα στη ΡΑΕ για ζητήματα Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η νέα αρμοδιότητα της Αρχής που προβλέπεται στο άρθρο 19 του νέου Νόμου για την ηλεκτρική ενέργεια 3426/2005 (αλλά και, στο άρθρο 9, αντίστοιχα, του νέου Νόμου για το φυσικό αέριο 3428/2005). Πιο συγκεκριμένα, η ΡΑΕ καθίσταται αρμόδια για τον καθορισμό των όρων πρόσβασης στα μονοπωλιακά τμήματα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (και φυσικού αερίου) μέσω της διατύπωσης σύμφωνης – πλέον – γνώμης προς τον Υπουργό Ανάπτυξης σχετικά με την έκδοση των Κωδίκων που διέπουν τη λειτουργία των συστημάτων Μεταφοράς και Διανομής. Με τον τρόπο αυτό, όπως αναφέρεται στον ιστότοπο της Ανεξάρτητης Αρχής⁶¹ και λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο λειτουργίας της σύμφωνης γνώμης⁶² στο εσωτερικό δίκαιο, «το βάρος της αποφασιστικής αρμοδιότητας επί των θεμάτων αυτών μετατίθεται κατεξοχήν στην Αρχή». Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνη ονομάζεται η γνώμη που είναι δεσμευτική για το αποφασίζον όργανο. Το τελευταίο δεν μπορεί, δηλαδή να εκδώσει πράξη με διαφορετικό περιεχόμενο από αυτό που υποδεικνύεται από τη γνωμοδότηση⁶³ (Παπαδόπουλος, 2010). Συμπερασματικά, ο Υπουργός Ανάπτυξης οφείλει να εκδώσει τους σχετικούς Κώδικες ακολουθώντας τη γνωμοδότηση της ΡΑΕ.

Στο πλαίσιο της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς, η ΡΑΕ (με την παρ. 5 του άρθρου 2 του Ν. 3426/2005) υποχρεούται – σε συνεργασία με την Επιτροπή Ανταγωνισμού – να παρακολουθεί την τυχόν κατοχή δεσπόζουσας θέσης στην αγορά καθώς και πιθανές μονοπωλιακές συμπεριφορές και να αποστέλλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκθεση με τα σχετικά στοιχεία.

Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 28 του Ν. 3426/2005, αποδίδεται στη ΡΑΕ νέα αρμοδιότητα προς έκδοση γνωμοδότησης σχετικά με τον καθορισμό της μεθοδολογίας υπολογισμού του ανταλλάγματος που οφείλεται για την εκπλήρωση υποχρεώσεων παροχής Υ.Κ.Ω. από τους κατόχους άδειας ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπροσθέτως, το ύψος του εκάστοτε οφειλόμενου ανταλλάγματος

⁶¹ www.rae.gr

⁶² Η έννοια της σύμφωνης γνώμης συναντάται στο άρθρο 20 του ΚΔΔσίας.

⁶³ Μπορεί, βέβαια, να απόσχει αιτιολογημένα από την έκδοση πράξης (Παπαδόπουλος, 2010).

εγκρίνεται ετησίως με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, μετά από σύμφωνη γνώμη της ΡΑΕ.

Τέλος, σε συνδυασμό με τα ανωτέρω και με το άρθρο 29 του Ν. 2773/1999 όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 19 του Ν. 3426/2005, τα γενικά τιμολόγια εγκρίνονται από τον Υπουργό Ανάπτυξης μόνο έπειτα από σύμφωνη γνώμη της ΡΑΕ.

Όλα τα ανωτέρω εμπίπτουν στη γενικότερη κατηγορία μίας σειράς νέων ρυθμίσεων που αποσκοπούν στην ενίσχυση του ρόλου της Αρχής ως μοναδικού αμερόληπτου «παίκτη» στην ενεργειακή αγορά.

Παρόλα αυτά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη θεωρία υποστηρίχθηκε ότι οι άνισα κατανεμημένες αρμοδιότητες στην ανωτέρω αναφερομένη σχέση μεταξύ εκτελεστικής εξουσίας και ανεξάρτητης αρχής, ουσιαστικά δεν αμβλύθηκαν και ότι μόνο η έκταση της ουσιαστικής εφαρμογής των νέων αρμοδιοτήτων της ΡΑΕ θα απεδείκνυε την πραγματική συμμόρφωση προς τις ευρωπαϊκές επιταγές από την εσωτερική έννομη τάξη (Παπαντώνη 2003). Με άλλα λόγια, δεν εξέλιπαν τα επιχειρήματα υπέρ της άποψης ότι η έλλειψη ολοκληρωμένης νομικής προσωπικότητας της Αρχής, η εξάρτηση του προϋπολογισμού της από την κρατική εξουσία, η έλλειψη τεκμηρίου υπέρ των αρμοδιοτήτων της και ο συνεχιζόμενος περιορισμός αυτών σε γνωμοδοτικό επίπεδο (παρά τις περιορισμένες περιπτώσεις πρόβλεψης σύμφωνης γνώμης του νέου νόμου) ουσιαστικά οδηγούσαν στη διατήρηση της «παντοδυναμίας του ΥΠΑΝ» (Μαρίνος, 2003).

4.3. Οι νέες διατάξεις για το Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας.

Στο πλαίσιο των Οδηγιών του 2^{ου} ενεργειακού πακέτου, ο εσωτερικός νομοθέτης θεσπίζει μία σειρά μέτρων για την παραγωγή, μεταφορά, διανομή και προμήθεια της ηλεκτρικής ενέργειας, προκειμένου να ενσωματώσει στην ελληνική έννομη τάξη τις νέες απαιτήσεις για επιτάχυνση του ρυθμού απελευθέρωσης της αγοράς. Κομβικής σημασίας ζήτημα, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί ο διαχωρισμός των διαχειριστών μεταφοράς και διανομής από τις μη μονοπωλιακές δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας.

Ειδικά για το ζήτημα του Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς, έγινε αναλυτικά λόγος ανωτέρω για τις επιταγές της Οδηγίας 03/54, η οποία επιβάλλει τον

λογιστικό αλλά και νομικό – και σε επίπεδο οργάνωσης και λήψης αποφάσεων – διαχωρισμό του από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, με σκοπό την απεμπόληση του κινδύνου μονοπωλιακής και προνομιακής συμπεριφοράς.

Ο Νόμος 3426/2005 ενίσχυσε σε κάποιον βαθμό τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες του ΔΕΣΜΗΕ, σχετικά με τη λειτουργία, τη συντήρηση και την ανάπτυξη του δικτύου (Φορτσάκης, 2009). Το ζήτημα, όμως, που απασχόλησε (και σε μεγάλο βαθμό απασχολούσε έως πρόσφατα) την ελληνική πολιτεία είναι το νομικό του καθεστώσ και, δη, ο βαθμός ανεξαρτησίας του από την ιδιοκτήτρια του Δικτύου μεταφοράς, τη ΔΕΗ.

Ο ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε., όπως συστάθηκε με το Ν. 2773/1999 (βλ. ανωτέρω), πληρούσε τον όρο νομικής ανεξαρτησίας από τη ΔΕΗ, καθότι πήρε τη μορφή ανώνυμης εταιρίας (Πανάγος, 2011). Όμως, απαιτείτο η εξασφάλιση ανεξαρτησίας του από άποψη οργάνωσης και λήψης αποφάσεων, τηρώντας τα ελάχιστα κριτήρια που θέτει το άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας 2003/54 (Παπαντώνη, 2003).

Ως ένα βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση, το άρθρο 7 παρ. 2 του Ν. 3426/2005 προσθέτει στο άρθρο 17 του Ν. 2773/1999 μέτρα για την ανεξαρτησία του ΔΕΣΜΗΕ. Έτσι, θεσπίζεται υποχρέωση ανεξαρτησίας των μελών του ΔΣ του και απαγορεύεται η σύνδεσή τους με οποιαδήποτε σχέση εξαρτημένης εργασίας με επιχείρηση παραγωγό ή προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας. Επίσης, το άρθρο 8 του νέου Νόμου προσθέτει δύο εδάφια στην παρ. 2 του άρθρου 18 του Ν. 2773/1999 που ορίζουν ότι «τα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση του Συστήματος» δεν πρέπει να «συμμετέχουν σε οργανωτικές δομές επιχειρήσεων οι οποίες δραστηριοποιούνται στον τομέα της παραγωγής και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας» και ότι «τα επαγγελματικά συμφέροντα των προσώπων που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση του Συστήματος» θα πρέπει να «λαμβάνονται υπόψη, ώστε να είναι σε θέση να ενεργούν με ανεξαρτησία» (Παπαντώνη, 2008).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι με βάση τις επιταγές της Οδηγίας 2003/54 για το νομικό διαχωρισμό και στον τομέα της διανομής, ο Νόμος 3426/2005 στο άρθρο 12 θεσπίζει νέο άρθρο 22 του Ν. 2733/1999, ορίζοντας ότι έως την 1^η Ιουλίου 2007, ο ΔΕΣΜΗΕ «οφείλει να αναλάβει τις αρμοδιότητες και του Διαχειριστή του Δικτύου» και «μετονομάζεται σε Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος και Δικτύου Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε.» (ΔΕΣΔΗΕ). Η σχετική ανάληψη, που προβλεπόταν ότι θα

πραγματοποιείται με τροποποίηση του καταστατικού του νομικού προσώπου του ΔΕΣΜΗΕ, δεν έχει ακόμα συντελεστεί. Κατά τον τρόπο αυτό, ως διαχειριστής του δικτύου παραμένει σχετική διεύθυνση της καθέτως ολοκληρωμένης επιχείρησης της ΔΕΗ⁶⁴.

Εν κατακλείδι, οι ρυθμίσεις της εσωτερικής δέσμης κανονιστικών κειμένων του 2005 δεν προώθησαν στον βέλτιστο βαθμό τον απαιτούμενο διαχωρισμό των επιχειρήσεων του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, κάτι που καλείται να κάνει ο νέος νόμος για την ενέργεια, κατόπιν και της ψήφισης του τρίτου ενεργειακού πακέτου (βλ. κατωτέρω).

4.4. Η απελευθέρωση της εγχώριας αγοράς φυσικού αερίου

Το φυσικό αέριο στη χώρα μας, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, αποτελεί ιδιαίτερο τομέα εναλλακτικής μορφής ενέργειας, ο οποίος άρχισε να ρυθμίζεται σε περιορισμένο βαθμό κατά τη δεκαετία του 1990. Οι πρώτες νομοθετικές απόπειρες ουσιαστικά οδήγησαν στην ίδρυση της κρατικής ΔΕΠΑ, εταιρίας αντίστοιχης της ΔΕΗ, η οποία δραστηριοποιείται σε όλες πρακτικά τις δραστηριότητες του κλάδου.

Για πρώτη φορά στα ελληνικά δεδομένα, με το Ν. 3428/2005 (ΦΕΚ 313/Α/27-12-2005) εισάγεται και στη χώρα μας η έννοια της «απελευθέρωσης αγοράς φυσικού αερίου». Ο Νόμος θεσπίζεται για να ρυθμίσει όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την εν λόγω ενεργειακή πηγή⁶⁵. Ήδη από το πρώτο άρθρο του Νόμου 3428/2005 καθορίζεται η ιδιότητα «κοινής ωφέλειας» των δραστηριοτήτων αυτών και η θέση τους υπό την κρατική εποπτεία και, δη, υπό την εποπτεία του Υπουργού Ανάπτυξης, σε συνδυασμό και πάλι – όπως και για την αγορά η.ε. – με τη ΡΑΕ.

Οι ρυθμιστικές αρμοδιότητες της ανεξάρτητης αρχής προβλέπονται ειδικά στο τρίτο άρθρο του Νόμου, όπου θεσπίζεται αρμοδιότητα της ΡΑΕ προς παρακολούθηση και εποπτεία της λειτουργίας της αγοράς φυσικού αερίου, εκπόνηση μελετών, σύνταξη, δημοσίευση και υποβολή εκθέσεων, πραγματοποίηση συστάσεων και εισήγηση λήψης νομοθετικών, διοικητικών και άλλων μέτρων. Όλα τα ανωτέρω στοχεύουν, σύμφωνα με

⁶⁴ Η κατάσταση αυτή αποτελεί σαφή παραβίαση του ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου, για την οποία η Ελλάδα δέχθηκε την 26-6-2009 προειδοποιητική επιστολή από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Πανάγος, 2011).

⁶⁵ Πιο συγκεκριμένα, την προμήθεια, μεταφορά, διανομή, αποθήκευση, υγροποίηση φυσικού αερίου και αεριοποίηση υγροποιημένου φυσικού αερίου εντός της Ελληνικής Επικράτειας.

τη διατύπωση του ίδιου του Νόμου, στην «τήρηση κανόνων του ανταγωνισμού, την προστασία των καταναλωτών και την εκπλήρωση υποχρεώσεων παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας». Επιπροσθέτως, στη ΡΑΕ ανατίθεται η παρακολούθηση της ασφάλειας εφοδιασμού της Ελλάδας σε φυσικό αέριο και η εξέταση των σχετικών στοιχείων (προσφορά και ζήτηση αερίου, συμβάσεις, δυναμικό εγκαταστάσεων κ.λ.π.) αλλά και η επιβολή των προβλεπόμενων διοικητικών κυρώσεων.

Η ουσιαστική απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου συντελείται μέσω της νέου τύπου οργάνωσης της λειτουργίας της, η οποίας προβλέπεται στα άρθρα 6 επ. του Νόμου για το φυσικό αέριο. Καταρχήν, δίνεται ορισμός του Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (Ε.Σ.Φ.Α.) και αναλύονται τα στοιχεία του. Στο άρθρο 7 του Νόμου ουσιαστικά πραγματοποιείται η εναρμόνιση της εσωτερικής αγοράς με τις επιταγές της Ένωσης: Εκεί προβλέπεται η με Προεδρικό Διάταγμα σύσταση Ανώνυμης Εταιρίας με την επωνυμία «Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου Α.Ε.» (ΔΕΣΦΑ), στην οποία προβλέπεται η μεταβίβαση από την Δημόσια Επιχείρηση Αερίου, με απόσπαση, ολόκληρου του τομέα του Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου. Έτσι, ο ΔΕΣΦΑ «λειτουργεί, συντηρεί, διαχειρίζεται, εκμεταλλεύεται και αναπτύσσει το ΕΣΦΑ...» και, πιο συγκεκριμένα, παρέχει πρόσβαση στο σύστημα με διαφάνεια και αμεροληψία, προγραμματίζει τις παραδόσεις και παραλαβές φυσικού αερίου, συνάπτει συμφωνίες, εφαρμόζει μηχανισμούς διαχείρισης, συντάσσει εκθέσεις, μεριμνά για έκτακτες ανάγκες, τηρεί μητρώο, παρέχει πληροφορίες στους χρήστες, εκπληρώνει τις υποχρεώσεις ΥΚΩ, εκπονεί μελέτες ανάπτυξης του ΕΣΦΑ και, γενικά, διαχειρίζεται όλες τις δραστηριότητες του συστήματος φυσικού αερίου με μεγάλο βαθμό ανεξαρτησίας. Με το Π.Δ. 33/2007 (ΦΕΚ 31/Α/20-2-2007) συστάθηκε ο ΔΕΣΦΑ ως ανώνυμη εταιρία.

Όπως σημειώνει ο Θ. Πανάγος (...), ο νέος φορέας αποκτά πλήρες και αποκλειστικό δικαίωμα στη λειτουργία, τη διαχείριση, την εκμετάλλευση και την ανάπτυξη του ελληνικού συστήματος φυσικού αερίου και, προς ενίσχυση της ανεξάρτητης δράσης του, απαγορεύεται η συμμετοχή του σε εταιρίες που δραστηριοποιούνται στους ανταγωνιστικούς τομείς παραγωγής και εμπορίας φυσικού αερίου, παραπέμποντας, έτσι, σε πλήρη νομικό διαχωρισμό.

Συνεχίζοντας το σχολιασμό της εθνικής ρύθμισης, ο Θ. Πανάγος χαρακτηρίζει το νομικό καθεστώς του ΔΕΣΦΑ ως «ορθή εφαρμογή των προβλέψεων της ευρωπαϊκής νομοθεσίας δεύτερης γενιάς», παρά την εξάρτησή του σε επίπεδο μετοχικής σύνθεσης

από τη ΔΕΠΑ που αποτελεί εταιρία «με προφανή στοιχεία δημοσίου φορέα» αλλά και «με αμιγή στοιχεία εμπορικού χαρακτήρα» (Πανάγος, 2011).

4.5. ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΣΦΑ

Στο σημείο αυτό δέον να πραγματοποιηθεί μία σύγκριση ανάμεσα στους δύο εθνικούς διαχειριστές μετά και τις τροποποιήσεις της δεύτερης δέσμης Οδηγιών για την ενέργεια. Καθίστανται σαφείς οι διαφοροποιήσεις στην οργάνωση του τομέα μεταφοράς της ηλεκτρικής ενέργειας και στην αντίστοιχη του φυσικού αερίου. Ο ΔΕΣΜΗΕ οργανώνεται και πάλι ως εταιρία σε μεγάλο βαθμό ελεγχόμενη από την ισχυρή ΔΕΗ και μόνο δειλά βήματα γίνονται, ακόμα και με την ενσωμάτωση της νέας Οδηγίας, προς την κατεύθυνση ανεξαρτητοποίησής του. Ουσιαστικά, οι αποφάσεις που λαμβάνονται από τον Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας δεν χαίρουν πλήρους ανεξαρτησίας σε σχέση με τα συμφέροντα της Δημόσιας Επιχείρησης και η τυπική, ακόμα, ανεξαρτησία των μελών του πρώτου από τη δεύτερη αποτελεί αντικείμενο επιφυλάξεων, κυρίως από θεωρητική σκοπιά. Στον αντίποδα, η νεοπαγής οργάνωση της αγοράς φυσικού αερίου εξασφαλίζει στον ΔΕΣΦΑ σοβαρά εχέγγυα ανεξαρτησίας από την ΔΕΠΑ, καθότι του ανατίθεται χωρίς περιορισμούς ο έλεγχος ολόκληρου του τομέα του Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου και, ταυτόχρονα, προβλέπονται επιπλέον στοιχεία νομικής ανεξαρτησίας του από την μητρική Εταιρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : Το τρίτο ενεργειακό πακέτο

5.1. Γενικά

Το δεύτερο ενεργειακό πακέτο, όπως παρουσιάστηκε ανωτέρω, αποτέλεσε ένα ακόμα καθοριστικό βήμα προς την απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τόσο όσον αφορά τον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, όσο και τον τομέα του φυσικού αερίου. Σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό τα 25 (πριν το 2007) κράτη της Ε.Ε. ενσωμάτωσαν στην εθνική τους νομοθεσία τις Οδηγίες και τους σχετικούς Κανονισμούς⁶⁶. Στην ίδια λογική και τα δύο τελευταία (από 1-1-2007) μέλη της Ε.Ε. κινήθηκαν προς την κατεύθυνση ενοποίησης της ευρωπαϊκής αγοράς.

Όμως, η εφαρμογή της νομοθεσίας των οδηγιών δεύτερης γενιάς απέδειξε στην πράξη την αδυναμία⁶⁷ της ταχείας και ορθής επίτευξης της ουσιαστικής απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας αλλά και της τόνωσης του ανταγωνισμού και, εν τέλει, της επίτευξης ανταγωνιστικών τιμών στον τομέα της ενέργειας (Πανάγος, 2011)⁶⁸.

Τον Οκτώβριο του 2005, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Hampton Court εξήγγειλε μία «αληθή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική». Ανταποκρινόμενη στην εξαγγελία αυτή, η Επιτροπή δημοσίευσε στις 8 Μαρτίου 2006 Πράσινη Βίβλο⁶⁹ σχετικά με τη χάραξη μίας κοινής συνεπούς ευρωπαϊκής πολιτικής.

Στις 10 Ιανουαρίου 2007, με την Έκθεσή της με τον τίτλο «Προοπτικές για την εσωτερική αγορά αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας», η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (COM 841/2006) τόνισε προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για μία ακόμα φορά τη σημασία της ενοποίησης της εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και της δημιουργίας ίσων όρων ανταγωνισμού για όλες τις επιχειρήσεις ενέργειας⁷⁰.

⁶⁶ Για έναν αναλυτικό κατάλογο των νομοθετικών μέτρων ενσωμάτωσης του 2^{ου} ενεργειακού πακέτου των 25 κρατών-μελών της Ε.Ε. βλ. Παράρτημα 3.

⁶⁷ Για «δομική αποτυχία» («structural failing» στο πρωτότυπο) κάνει λόγο μνημόνιο της Επιτροπής της 19-9-2007.

⁶⁸ Όπως αναφέρει ο Jacopo Toritti σε μελέτη του, οι ακαδημαϊκές συζητήσεις περιστρέφονταν γύρω από τις θετικές και αρνητικές οικονομικές συνέπειες της ενεργειακής πολιτικής, τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό, τα αποτελέσματα της φιλελευθεροποίησης της ενεργειακής αγοράς, τις αλλαγές στο ρόλο και τη συνεργασία των ρυθμιστών, τις επιλογές των καταναλωτών και τους σχετικούς κινδύνους.

⁶⁹ COM(2008) 782 τελικό, Βρυξέλλες 13-11-2008.

⁷⁰ Ο Πρόεδρος της Επιτροπής, H. M. Barroso εξήρε τη σημασία της ενεργειακής πολιτικής από την οικοδόμηση ακόμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη συνέδεσε με τις κλιματικές αλλαγές, ενώ ο τότε Επίτροπος για τα θέματα ενέργειας A. Piebalgs παρομοίασε τις νέες προοπτικές στον ενεργειακό τομέα με «μία νέα βιομηχανική επανάσταση».

Στο πλαίσιο της ανωτέρω φιλοσοφίας προτάθηκε μία νέα δέσμη μέτρων σε τριπλό άξονα: την τόνωση του τομέα των ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, την ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης (εξοικονόμηση 20% της συνολικής κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας έως το 2020) και, κυρίως, την επίτευξη μίας «πραγματικής εσωτερικής αγοράς ενέργειας».⁷¹ Σχετικά με το τελευταίο στοιχείο, ιδιαίτερη αναφορά έγινε στο ρόλο της ρύθμισης και την ανάγκη θέσπισης ισχυρότερου ανεξάρτητου ρυθμιστικού ελέγχου, αλλά και στην ανάγκη τόνωσης του ανταγωνισμού μέσω ενός αποτελεσματικότερου διαχωρισμού των επιχειρήσεων στον εν λόγω τομέα. Στην ίδια έκθεση, πιο αναλυτικά, σημειώθηκε ότι «ο νομικός και ο επιχειρησιακός/λειτουργικός διαχωρισμός αποδεικνύεται ανεπαρκής για την εξάλειψη των συγκρούσεων συμφερόντων» (Πανάγος, 2011) και υπερτονίστηκε η ανάγκη για αποδοτικότερο (ιδιοκτησιακό) διαχωρισμό.

Παράλληλα με την Έκθεσή της, η Επιτροπή εκπόνησε ανάλυση επιπτώσεων.⁷²

5.2. Οι αρχικές Προτάσεις της Επιτροπής

Μέσα στο ανωτέρω κλίμα και κατόπιν των θετικών αντιδράσεων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁷³, το Συμβούλιο⁷⁴ αλλά και το CEER⁷⁵, η Επιτροπή προχώρησε, στις 19-9-2007, στη διατύπωση προτάσεων για την τροποποίηση των Οδηγιών του 2003 που αφορούσαν τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου

⁷¹ Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Επισκόπηση του 2007 (EU Strategic Energy Review), κατέθεσε αναλυτικές παρατηρήσεις για τη σημασία της ολοκληρωμένης ενεργειακής αγοράς και για τη σύνδεσή της με τις απόλυτες επιταγές της περιβαλλοντικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, οι «ασφαλείς υπηρεσίες ενέργειας» και η αντίστοιχη υποδομή, η επίτευξη «ενεργειακών και περιβαλλοντικών στόχων» και η «βελτιωμένη ευρωπαϊκή οικονομική απόδοση» μέσω μιας «ολοκληρωμένης στρατηγικής για την ενεργειακή και κλιματική ασφάλεια» αποτέλεσαν βασικές συνιστώσες της νέας ενεργειακής στρατηγικής. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη σημασία δόθηκε και στην παροχή κινήτρων προς στήριξη των επενδύσεων στον ενεργειακό τομέα και, κατά συνέπεια, στην απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς και στον πλήρη διαχωρισμό των επιχειρήσεων αυτής (βλ. κατωτέρω).

⁷² Η ανάλυση επιπτώσεων περιέλαβε διαβούλευση των εμπλεκόμενων παραγόντων, με συμπλήρωση 339 ερωτηματολογίων από οργανισμούς 19 χωρών και 73 ερωτηματολογίων από οργανισμούς μη συνδεδεμένους με συγκεκριμένη χώρα αλλά και με πραγματοποίηση συνεντεύξεων με 56 πρόσθετους εμπλεκόμενους παράγοντες, κυρίως εταιρίες (πηγή: αιτιολογική έκθεση Πρότασης).

⁷³ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με ψήφισμά του στις 10 Ιουλίου 2007 εξέφρασε με τη σειρά του ισχυρή πολιτική στήριξη υπέρ μίας κοινής ενεργειακής πολιτικής και τόνισε την ανάγκη λήψης συμπληρωματικών μέτρων για την άμβλυνση των διαφορετικοτήτων στις εσωτερικές αγορές ενέργειας.

⁷⁴ Το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2007 κάλεσε την Επιτροπή να προτείνει επιπλέον μέτρα σχετικά με το διαχωρισμό των επιχειρήσεων, την ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, τη συγκρότηση ανεξάρτητου μηχανισμού συνεργασίας αυτών, τη δημιουργία μηχανισμού για τους διαχειριστές μεταφοράς και την ενίσχυση της διαφάνειας αλλά και της ασφάλειας του εφοδιασμού.

⁷⁵ Το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (CEER) επιδοκίμασε την ανακοίνωση της Επιτροπής της 10^{ης} Ιανουαρίου 2007.

και των αντίστοιχων Κανονισμών. Οι προτάσεις αυτές της Επιτροπής συμπεριέλαβαν εκτενή αιτιολογική έκθεση, στην οποία αναφέρθηκαν διεξοδικά οι λόγοι για την ανάγκη εκ νέου νομοθέτησης, ενώ συνοδεύτηκαν και από μελέτη επιπτώσεων για τη νέα δέσμη δευτερογενούς δικαίου.

Πιο αναλυτικά, η αιτιολογική έκθεση των προτάσεων⁷⁶ ξεκινά με την παραδοχή ότι «η ηλεκτρική ενέργεια και το αέριο αποτελούν το οξυγόνο της ευημερίας της Ευρώπης» για να συνεχίσει με τη διαπίστωση της σημασίας μίας ανταγωνιστικής και αποδοτικής ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, προκειμένου για την προστασία των ευρωπαίων πολιτών από φαινόμενα κερδοσκοπίας αλλά και για την τόνωση της ευρωπαϊκής οικονομίας. Στα ανωτέρω προστίθεται και το ζήτημα της κλιματικής απειλής και της ανάγκης αντιμετώπισής του αλλά και η σημασία κατοχύρωσης της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού της ηπείρου.

Κατόπιν μίας σύντομης ιστορικής αναφοράς στις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί τα τελευταία δέκα χρόνια σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στις ωφέλειες από αυτές για τους Ευρωπαίους πολίτες αλλά και τη διαπίστωση μη ολοκλήρωσης της διαδικασίας ανάπτυξης ουσιαστικά ανταγωνιστικών αγορών, η Επιτροπή προβαίνει στην αναφορά των βασικών αξόνων της Πρότασής της περί ανάγκης τροποποίησης της κείμενης νομοθεσίας, την οποία οργανώνει σε έξι αυτοτελή κεφάλαια.

5.2.1. Το ζήτημα του διαχωρισμού των επιχειρήσεων

Το θέμα που τίθεται πρώτο είναι αυτό του διαχωρισμού των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας. Αναφέρεται ο έως τώρα (2007) κείμενος νομικός και λειτουργικός διαχωρισμός και αναγνωρίζεται η σημασία του αλλά και τα προβλήματα που ενδέχεται αυτός να εμφανίσει, όταν υπάρχει ισχυρή καθετοποιημένη επιχείρηση, τμήμα της οποίας είναι και ο διαχειριστής μεταφοράς. Πιο συγκεκριμένα, για την τελευταία αυτή περίπτωση προβάλλονται οι προνομιακές συμπεριφορές που δύνανται να προκύψουν και η αδυναμία αμερόληπτης παροχής πληροφοριών.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω, η λύση που προτείνεται από την Επιτροπή είναι η υιοθέτηση του μοντέλου του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού (το λεγόμενο «ownership unbundling» - OU). Η επιλογή αυτή ανάγεται σε προτίμηση της Επιτροπής

⁷⁶ Η ίδια αιτιολογική έκθεση επαναλαμβάνεται στην πρόταση για την τροποποίηση της Οδηγίας 03/54, της Οδηγίας 03/55, του Κανονισμού 1228/03 και του Κανονισμού 1775/2005 αλλά και στον Κανονισμό για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας.

και αναλύεται στη δέσμευση από τα κράτη-μέλη να «διασφαλίζουν ότι το ίδιο πρόσωπο ή τα ίδια πρόσωπα δεν δικαιούνται να ασκούν έλεγχο σε επιχείρηση προμήθειας και, ταυτόχρονα, να κατέχουν τυχόν συμμετοχή ή να ασκούν τυχόν δικαίωμα σε διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ή σε σύστημα μεταφοράς».

Σε συμμόρφωση με τις προβλεπόμενες αντιδράσεις (καθώς σε πολλά κράτη – μέλη η αγορά ενέργειας ουσιαστικά μονοπωλείτο από ισχυρές καθετοποιημένες επιχειρήσεις), η Επιτροπή, αφού τονίσει ότι το μοντέλο ΟΥ αποτελεί την προτιμότερη επιλογή, δίνει και εναλλακτική επιλογή: Τον ανεξάρτητο διαχειριστή συστήματος («Independent System Operator» - ISO). Πρόκειται για μία επιλογή που επιτρέπει σε καθετοποιημένες εταιρίες να διατηρούν την ιδιοκτησία των δικτυακών πάγιων στοιχείων τους, απαιτεί, όμως, για το ίδιο το δίκτυο μεταφοράς να διευθύνεται από ανεξάρτητη επιχείρηση ή οντότητα εντελώς διακεκριμένη από την καθετοποιημένη εταιρία, η οποία θα πρέπει να επιτελεί όλες τις λειτουργίες ενός φορέα εκμετάλλευσης δικτύου, με τρόπο ώστε να προσφέρει υψηλές εγγυήσεις ως προς την ανεξαρτησία δράσης της.⁷⁷

Οι προαναφερθείσες δύο επιλογές διαχωρισμού «εφαρμόζονται κατά τον ίδιο τρόπο στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και του αερίου».

5.2.2. Η ενίσχυση του ρόλου των εθνικών ρυθμιστικών αρχών

Το δεύτερο κεφάλαιο της αιτιολογικής έκθεσης που προηγείται των εν αναφορά Προτάσεων της Επιτροπής είναι αφιερωμένο στις εθνικές ρυθμιστικές αρχές, τονίζοντας ευθύς εξαρχής τη σημασία τους και την ανάγκη ενίσχυσής τους. Όπως προαναφέρθηκε, η δεύτερη δέσμη Οδηγιών – σε αντίθεση με την πρώτη, επέβαλλε στα κράτη-μέλη την υποχρέωση σύστασης ρυθμιστικών αρχών. Σύμφωνα με την Επιτροπή, υφίσταται υψηλή διαφοροποίηση ανάμεσα στο βαθμό λειτουργικότητας, εξουσίας και ισχύος των ρυθμιστικών αρχών ανά κράτος, αλλά απαιτείται αδιαμφισβήτητη ενίσχυσή τους εν γένει, καθότι έχει αποδειχθεί πέραν πάσης αμφιβολίας η συμβολή τους στην ορθή λειτουργία της αγοράς.

Σε συνάφεια με τα ανωτέρω, η Επιτροπή προτείνει αφενός την εντονότερη συνεργασία μεταξύ των εθνικών ρυθμιστικών αρχών σε ευρωπαϊκό επίπεδο και,

⁷⁷ Πηγή: Αιτιολογική Έκθεση Πρότασης COM (2007) 528 τελικό.

αφετέρου, την ενίσχυση των εξουσιών τους.⁷⁸ Ολοκληρώνοντας τη σκέψη της, η Επιτροπή υπερτονίζει τη σημασία ανεξάρτητης λειτουργίας των αρχών αυτών και την ανάγκη σε «καίριας σημασίας αρχή της χρηστής διακυβέρνησης και θεμελιώδη προϋπόθεση διασφάλισης εμπιστοσύνης της αγοράς». Προς το σκοπό αυτό, προτείνει την ύπαρξη νομικής προσωπικότητας για τις αρχές αυτές, τη δημοσιονομική τους αυτονομία, τους κατάλληλους ανθρώπινους και χρηματοδοτικούς πόρους και την ανεξάρτητη διαχείριση.

5.2.3. Η πρόβλεψη για Ευρωπαϊκό Ρυθμιστικό Οργανισμό

Στο τρίτο κεφάλαιο της αιτιολογίας της, η Επιτροπή προχωρά ένα βήμα πιο πέρα στην αναγνώριση ανάγκης ρύθμισης και γεφύρωσης του «κανονιστικού χάσματος σε διασυνοριακά ζητήματα». Κάνοντας μία σύντομη αναφορά στα – προαναφερθέντα – Fora της Λισσαβόνας και της Μαδρίτης και στον – αποτελεσματικό αλλά περιορισμένο⁷⁹ – ρόλο της ERGEG, καταλήγει στη σύγχρονη πολυπλοκότητα του ενεργειακού τομέα και τη σύνδεσή του με μεγάλα και διαφορετικά οικονομικά συμφέροντα. Επιπλέον, η Επιτροπή καταθέτει την άποψη ότι ούτε η ίδια αποτελεί εμπειρογνώμονα που να δύναται να προβεί στις αποφασιστικές κινήσεις που απαιτούνται.

Καταλήγει, λοιπόν, στην ανάγκη ίδρυσης μίας «χωριστής οντότητας, ανεξάρτητης και έξω από την Επιτροπή», η οποία θα έχει τη δυνατότητα να υποβάλλει προτάσεις στην Επιτροπή και να λαμβάνει μεμονωμένες κανονιστικές αποφάσεις, απονέμοντάς της μία σειρά από σημαντικές αρμοδιότητες, περί ελέγχου της συνεργασίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, περί κανονιστικής εποπτείας της συνεργασίας μεταξύ διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς, περί λήψης συγκεκριμένων αποφάσεων και περί γενικού συμβουλευτικού ρόλου της.

⁷⁸ Ειδικότερα όσον αφορά την παρακολούθηση της συμμόρφωσης των διαχειριστών συστημάτων προς τους κειμένους κανόνες, την επανεξέταση των επενδυτικών τους σχεδίων, την παρακολούθηση των υποχρεώσεων διαφάνειας, την παρακολούθηση του επιπέδου ανοίγματος της αγοράς και ανταγωνισμού και τη διασφάλιση αποτελεσματικότητας των μέτρων προστασίας των καταναλωτών. Επίσης, τονίζεται η ανάγκη δυνατότητας πρόσβασης των ρυθμιστικών αρχών σε πληροφορίες κάθε είδους και η αντίστοιχη υποχρέωση των εταιριών προς παροχή πληροφοριών.

⁷⁹ Αναφέρει την πρακτική ανάγκη ομοφωνίας μεταξύ των 27 ρυθμιστικών αρχών στα πλαίσια της ERGEG και την παραγωγή μη δεσμευτικών κωδίκων αλλά και την προσπάθεια επίτευξης συμφωνίας με «σταδιακή σύγκλιση» με συνακόλουθη την αδυναμία ουσιαστικής λήψης απόφασης, καθότι, εξάλλου, πρόκειται για συμβουλευτική ομάδα.

5.2.4. Η πρόβλεψη συνεργασίας των εθνικών διαχειριστών

Το τέταρτο κεφάλαιο της αιτιολογικής έκθεσης της Επιτροπής εισάγει μία ιδιάζουσα σημασία έννοια, αυτήν της «συνεργασίας μεταξύ των διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς», μέσω της θέσπισης ενός σταθερού κανονιστικού πλαισίου. Αναφορά γίνεται σε παλαιότερες προσπάθειες με πρωτοβουλία των ίδιων των ευρωπαϊκών διαχειριστών (ETSO και GTE) αλλά και στην αδυναμία των πρωτοβουλιών αυτών να επιτύχουν τον αναγκαίο βαθμό συνεργασίας. Προς το σκοπό αυτό προτείνεται η ενίσχυση της συνεργασίας αυτής με νέα αποστολή και επικέντρωση στα προτεινόμενα ζητήματα της ανάπτυξης κωδίκων, την άσκηση εποπτείας κ.ο.κ. μέσω της εκπόνησης προγράμματος εργασίας.

Το πέμπτο και έκτο κεφάλαιο της εν αναφορά αιτιολογικής έκθεσης αφορούν γενικότερα και ειδικότερα ζητήματα βελτίωσης της λειτουργίας της αγοράς και ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού.

Πιστή στις αρχές που αποτέλεσαν τη βασική αιτιολογία της νέας νομοθέτησης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαμόρφωσε τέσσερις προτάσεις τροποποιητικές των δύο Οδηγιών και δύο Κανονισμών του 2⁰⁰ ενεργειακού πακέτου αλλά και στην πρόταση για σύσταση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών αρχών Ενέργειας⁸⁰.

⁸⁰ Στις Προτάσεις τροποποίησης των δύο Οδηγιών, δίνοντας έμφαση στη σταδιακή υλοποίηση μίας εσωτερικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου με σκοπό την παροχή «πραγματικών επιλογών στους ευρωπαίους καταναλωτές», προτείνει τις μεταβολές των άρθρων των προηγούμενων Οδηγιών που αφορούν τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν. Έτσι, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην τροποποίηση των άρθρων που αφορούν τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό των επιχειρήσεων, προκρίνοντας (νέα άρθρα 8 και 7 αντίστοιχα) το μοντέλο του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού και την εναλλακτική (άρθρα 10 και 9 αντίστοιχα) που προαναφέρθηκε και θέτοντας νέους κανόνες στη λειτουργία και τις αρμοδιότητες των διαχειριστών μεταφοράς. Επίσης, προτείνει την τροποποίηση των άρθρων περί εθνικών ρυθμιστικών αρχών (άρθρα 22^α και 24^α αντίστοιχα), θέτοντας τις νέες προϋποθέσεις ανεξαρτησίας και απονέμοντας νέες αρμοδιότητες. Στην Πρόταση περί Κανονισμού για τη σύσταση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας, το Προοίμιο ανακαλά τις προαναφερθείσες διαπιστώσεις για τη σημασία συντονισμού και συνεργασίας των εθνικών ρυθμιστών και η κυρίως Πρόταση περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για τη σύσταση, οργάνωση και λειτουργία του Οργανισμού αυτού. Τέλος, στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκαν και οι δύο τροποποιητικές Προτάσεις των τεχνικών Κανονισμών 1228 και 1775 περί πρόσβασης στα δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου αντίστοιχα.

5.2.5. Η Μελέτη Επιπτώσεων

Η έκδοση των Προτάσεων της Επιτροπής συνοδεύτηκε από αναλυτική μελέτη επιπτώσεων εν αναφορά με την εφαρμογή του νέου κανονιστικού πλαισίου. Σε μακροοικονομικό επίπεδο, η περαιτέρω φιλελευθεροποίηση του ενεργειακού κλάδου, ευλόγως προβλέφθηκε ότι θα οδηγούσε σε ένα θετικό αποτέλεσμα στην τιμολογιακή πολιτική και το ΑΕΠ της Ένωσης, με επιπλέον θετικές συνέπειες για την οικονομία γενικά.

Όσον αφορά τις κοινωνικές συνέπειες των προτεινόμενων τροποποιήσεων και ρυθμίσεων, κρίνονται μάλλον περιορισμένες, αλλά η πιθανή «ενεργειακή φτώχεια»⁸¹ πιθανόν να καταπολεμηθεί με τη μείωση των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου, συνακόλουθα με την απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς.

Στον περιβαλλοντικό τομέα, με την ίδια λογική, η λειτουργία της ενεργειακής αγοράς στη βάση του ορθολογικού ανταγωνισμού προβλέπεται να έχει θετικά αποτελέσματα, μειώνοντας τα περιθώρια κερδοσκοπικών συμπεριφορών που ανακύπτουν στα πλαίσια μονοπωλιακών αγορών και διατίθενται επιθετικά προς την αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος.

5.3. Αντιδράσεις - Τροπολογίες⁸²

Μετά την έκδοση των Προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (19-9-2007), όπως αναλύθηκε ανωτέρω, υπήρξε, όπως ήταν αναμενόμενο, μία σειρά από αντιδράσεις από τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη σχετικά με το περιεχόμενο και το πνεύμα των προτεινόμενων τροποποιητικών ρυθμίσεων.

Αρκετές αντιδράσεις υπήρξαν και πολλές απόψεις δημοσιοποιήθηκαν σχετικά με την υφή και τη δράση του Οργανισμού για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας⁸³. Από αρκετά κράτη-μέλη (συμπεριλαμβανομένης και της χώρας μας)

⁸¹ «Potential energy poverty» στο πρωτότυπο.

⁸² Βασικές πηγές για τις ιδιαίτερες αντιδράσεις των κρατών-μελών αποτέλεσαν non papers και ανεπίσημα έγγραφα που μου παραχωρήθηκαν από τον επιβλέποντά μου, Δρ. Ιωάννη Παπαδόπουλο, ο οποίος τα κατείχε δυνάμει του ρόλου που διαδραμάτισε ως επιστημονικός συνεργάτης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά τη διαμόρφωση του τρίτου ενεργειακού πακέτου.

⁸³ Ήταν σαφές σε όλα τα κράτη-μέλη ότι ο κυοφορούμενος ΟΣΡΑΕ ιδρύοταν στα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανταγωνισμού ως επιβλέπων και συντονίζων τη δράση των εθνικών ρυθμιστικών αρχών, με σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία τους. Κράτη όπως η Ισπανία, η Δανία, η Πολωνία και η Σλοβακία τάχθηκαν υπέρ του αποκλειστικά συμβουλευτικού ρόλου του. Αντιθέτως, το Ηνωμένο Βασίλειο τόνισε ότι οι αρμοδιότητές του θα έπρεπε να είναι ευρύτερες. Τέλος, η γερμανική πλευρά εξέφρασε ρητώς την άποψή της για σαφή διαχωρισμό των περιπτώσεων εθνικού και διασυνοριακού

προτάθηκαν τροπολογίες αναφορικά με το βαθμό εξάρτησής του προς σύσταση οργανισμού από τις εθνικές κυβερνήσεις και τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές, τον τρόπο επιλογής των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους, το είδος και την έκταση των αρμοδιοτήτων του κ.ο.κ.

Πέρα από το ζήτημα του ΟΣΡΑΕ, δεν υπήρξαν ιδιαίτερες αντιδράσεις από τα κράτη-μέλη στο ζήτημα των εθνικών ρυθμιστικών αρχών (αν και κάποια κράτη αιτήθηκαν περιορισμό του προτεινόμενου ευρέος φάσματος αρμοδιοτήτων τους) και στα ζητήματα της ασφάλειας εφοδιασμού. Αρκετές αντιπροσωπείες κρατών υποστήριξαν ότι θα ήταν ορθότερο να αντιμετωπισθούν με διαφορετικό τρόπο οι τομείς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.

Το σημείο, όμως, εκείνο που γέννησε τις μεγαλύτερες αντιδράσεις και διχογνωμίες μεταξύ των κρατών-μελών ήταν το αναδυόμενο αίτημα του αποτελεσματικότερου (= ιδιοκτησιακού) διαχωρισμού των επιχειρήσεων του τομέα μεταφοράς της ενέργειας. Όπως έχει αναφερθεί ανωτέρω, οι ισχυρές (έως λίαν προσφάτως μονοπωλιακές), καθετοποιημένες, ως επί το πλείστον δημόσιες επιχειρήσεις, κυρίως στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, αποτελούσαν τροχοπέδη στην ουσιαστική απελευθέρωση της αγοράς και τα επιβαλλόμενα από την πρώτη και δεύτερη γενιά Οδηγιών μοντέλα του λειτουργικού και νομικού διαχωρισμού ακόμα είχαν συναντήσει έντονες αντιδράσεις.

Εννέα κράτη (Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Ιταλία, Δανία, Πολωνία, Ισπανία, Ιρλανδία, Ρουμανία και Σουηδία) τάχθηκαν εξ αρχής υπέρ του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, με αντιρρήσεις ακόμα και για την πρόβλεψη της δεύτερης εναλλακτικής. Όμως, μία άλλη ομάδα κρατών ήταν από την αρχή επιφυλακτική προς ένα τόσο φιλελεύθερο μοντέλο. Έτσι, στις 29-1-2008, οκτώ κράτη μέλη και, πιο συγκεκριμένα, η Αυστρία, η Βουλγαρία, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, η Λετονία και η Σλοβακία (αρχικά συντασσόταν και η Κύπρος) απέστειλαν κοινό αίτημα στον τότε Επίτροπο για τα ζητήματα ενέργειας Andris Piebalgs, με σκοπό την τροπολογία των επερχόμενων Οδηγιών για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο όσον αφορά τον προτεινόμενο επιχειρησιακό διαχωρισμό.

Τα οκτώ κράτη-μέλη χαρακτήρισαν την πρόταση περί ιδιοκτησιακού διαχωρισμού ως μέτρο αμφιβόλου νομιμότητας, προοπτικής και αποδοτικότητας. Πιο

ενδιαφέροντος, ενώ σοβαρές επιφυλάξεις για τις αρμοδιότητες του Οργανισμού στα διασυνοριακά θέματα εξέφρασαν και η Ιταλία, η Γαλλία και η Πολωνία.

συγκεκριμένα, θεώρησαν ότι ο ιδιοκτησιακός διαχωρισμός ως έννοια αντιπαράκειται στις συνταγματικές επιταγές περί ελευθερίας της ιδιοκτησίας και της ελεύθερης κυκλοφορίας του κεφαλαίου. Επίσης, αμφισβήτησαν τα οικονομικά οφέλη του προτεινόμενου μοντέλου, σημειώνοντας ότι δεν βλέπουν σαφή σχέση ανάμεσα στο μοντέλο ιδιοκτησιακού διαχωρισμού και τα επίπεδα των τιμών ή τις επενδυτικές κινήσεις και ισχυρίστηκαν ότι δύναται να επιφέρει αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις.

Προχωρώντας στην παραχωρούμενη από την Πρόταση της Επιτροπής εναλλακτική μορφή μοντέλου διαχωρισμού (το μοντέλο του ανεξάρτητου διαχειριστή του συστήματος – ISO που προαναφέρθηκε), θεωρούν ότι πρόκειται και πάλι για μία μορφή ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, καθότι επιβάλλει τον ιδιοκτησιακό διαχωρισμό του τμήματος εκείνου της εμπλεκόμενης επιχείρησης που αναλαμβάνει τη διαχείριση υποδομής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, καταλήγουν ότι δεν προσφέρεται μία ουσιαστική εναλλακτική επιλογή για τα κράτη που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να προβούν στον καθαρό ιδιοκτησιακό διαχωρισμό.

Κατά συνέπεια, τα οκτώ κράτη-μέλη δηλώνουν προς τον Ευρωπαϊκό Επίτροπο ότι προχώρησαν στη διαμόρφωση μίας νέας εναλλακτικής πρότασης, σεβόμενα τον απαιτούμενο διαχωρισμό μεταξύ των ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων της παραγωγής και προμήθειας και των ελεγχόμενων δραστηριοτήτων της μεταφοράς και διανομής (τόσο για την ηλεκτρική ενέργεια όσο και για το φυσικό αέριο).

Έτσι, γεννήθηκε το μοντέλο του «ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς» («Independent Transmission Operator» – ΙΤΟ). Η κύρια διαφορά μεταξύ του νομικού καθεστώτος που διέπει τον ανεξάρτητο διαχειριστή μεταφοράς και το διαχειριστή υπό καθεστώς πλήρους διαχωρισμού είναι ότι στη μετοχική σύνθεση του πρώτου μπορεί να συμμετέχει και η καθετοποιημένη επιχείρηση. Μάλιστα, δεν τίθεται καν ζήτημα ποσοστού συμμετοχής της εν λόγω επιχείρησης στη μετοχική σύνθεση του ΙΤΟ (Πανάγος, 2011).

Με το μοντέλο αυτό εισάγεται ένα σύστημα πολύ λιγότερο «δραστικό» από αυτό που προέκρινε η Επιτροπή ως αποφασιστικό βήμα προς την κατεύθυνση φιλελευθεροποίησης της αγοράς ενέργειας. Οι λόγοι για την πρόταση αυτή των κρατών-μελών είναι μάλλον σαφείς, παρά το γεγονός ότι προέρχονται από οκτώ κράτη με σαφώς διαφορετική οργάνωση της ενεργειακής τους αγοράς. Κυρίως η γερμανική πλευρά προέταξε τον κίνδυνο αυξημένου κόστους από την ιδιοκτησιακή διάσπαση των μεγάλων καθετοποιημένων επιχειρήσεων, με αρνητικές επιπτώσεις στις τιμές αγοράς

και τους καταναλωτές. Από την πλευρά της η Γαλλία επεχείρησε ουσιαστικά τη μη αποδυνάμωση των τέως κρατικών μονοπωλίων της στον ενεργειακό τομέα (EDF, GDF). Πάντως, το γεγονός παραμένει ότι, παρά την τολμηρή πρόταση της Επιτροπής, αριθμός κρατών – μελών ικανός να αποτελέσει «blocking minority» αρνήθηκαν να αποδεχτούν την εν αναφορά πρόταση.

5.4. Η τελική συμφωνία

Στο Συμβούλιο Ενέργειας που έγινε στις 28-2-2008 συζητήθηκαν οι Προτάσεις της Επιτροπής (από 19-9-2007), το αίτημα των οκτώ κρατών-μελών προς υιοθέτηση τρίτης εναλλακτικής πρότασης unbundling καθώς και non-papers (από 5 και 19-2-2008) της Επιτροπής⁸⁴ σχετικά με την 3^η εναλλακτική πρόταση και non paper της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία υπήρξε ο πιο ένθερμος υποστηρικτής του μοντέλου πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού.

Η έντονη αντιπαράθεση μεταξύ των κρατών-μελών που διάκειντο φιλικά προς το πιο φιλελεύθερο μοντέλο του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού και των οκτώ κρατών που διατύπωσαν τη νέα πρόταση ήταν παρούσα. Η Σλοβενική Προεδρία, παρά το γεγονός ότι σε εθνικό επίπεδο υποστήριζε το πρώτο μοντέλο και ότι ανέφερε ότι τα δύο προτεινόμενα μοντέλα από την Επιτροπή θα έπρεπε να συνεχίσουν να αποτελούν τις προτιμώμενες επιλογές, στην προσπάθειά της να επιτύχει συμβιβαστική λύση προέβη στην πρόσκληση προς τα κράτη-μέλη για «λεπτομερή εξέταση» της τρίτης εναλλακτικής πρότασης. Κατόπιν έντονων διαφωνιών, η μόνη απόφαση στην οποία κατέληξε το Συμβούλιο ήταν να παραπεμφθεί το θέμα για περαιτέρω μελέτη σε επίπεδο ομάδων εργασίας και COREPER και να επιδιωχθεί πολιτική συμφωνία στο επόμενο Συμβούλιο Ενέργειας της 6 Ιουνίου 2008.

Στο Λουξεμβούργο, όπου έλαβε χώρα το επόμενο Συμβούλιο Ενέργειας, ελήφθη εν τέλει η απόφαση για την έγκριση των Προτάσεων της Επιτροπής για την

⁸⁴ Τα δύο non papers της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έθεσαν τη βάση προς συζήτηση. Και στα δύο, η Επιτροπή θέτει απαράβατους όρους για την αποδοχή οποιασδήποτε εναλλακτικής πρότασης: τον αποτελεσματικό διαχωρισμό και στις δύο αγορές (ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου), την ουσιαστική ανεξαρτησία των διαχειριστών από τις καθετοποιημένες επιχειρήσεις, τη θεσμική τους δυνατότητα να απαιτούν από αυτές να προβαίνουν σε επενδύσεις δικτύου, την περιφερειακή συνεργασία και, φυσικά, την αποφυγή οποιουδήποτε είδους «πισωγυρίσματος» από το 2^ο ενεργειακό πακέτο. Εν γένει, στη δεύτερη αναφορά της, η Επιτροπή φάνηκε πολύ πιο θετική προς την πρόταση των 8 από ό,τι στην πρώτη, χωρίς όμως να εγκαταλείψει τις αρχές που προαναφέρθηκαν.

τροποποίηση των δύο οδηγιών και δύο κανονισμών του 2003-2005, καθώς και για τη σύσταση του νέου Οργανισμού για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών. Η λήψη απόφασης χαιρετίστηκε με ιδιαίτερα ενθουσιώδη σχόλια από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου, ο οποίος τη χαρακτήρισε ως «εξαιρετικό επίτευγμα», «απαραίτητο για την περαιτέρω ανάπτυξη της ενεργειακής αγοράς». Η τρίτη εναλλακτική πρόταση, κατόπιν πολλών διαπραγματεύσεων, έγινε τελικά αποδεκτή με τους όρους που είχε θέσει η Επιτροπή στα μνημόνιά της και ο δρόμος άνοιξε για την επίσημη, πλέον, κατοχύρωση των νέων ρυθμίσεων.

5.5. Η δέσμη νομοθετικών μέτρων τρίτης γενιάς

Το «τρίτο ενεργειακό πακέτο», η νέα, δηλαδή, και τελευταία δέσμη Οδηγιών και Κανονισμών για τα ενεργειακά ζητήματα (το οποίο υποστηρίχθηκε με ενθουσιώδη σχόλια σε διάφορες εκδηλώσεις⁸⁵) ψηφίστηκε τελικά στις 13 Ιουλίου 2009 και δημοσιεύτηκε στο τεύχος της Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.^{86 87}

5.5.1. Η νέα Οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια

Η Οδηγία 2009/72 της 13^{ης} Ιουλίου 2009 αποτελεί την τελευταία και πιο ολοκληρωμένη απόπειρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να καταστήσει δυνατή μία ολοκληρωμένη και ισχυρή ενιαία, εσωτερική αγορά ενέργειας που να βασίζεται στο φιλελεύθερο δόγμα του ανταγωνισμού και της ελεύθερης οικονομίας. Κατά βάση, οι διαφοροποιήσεις από την αντίστοιχη Πρόταση της Επιτροπής του 2007, όπως αυτή αναλύθηκε ανωτέρω, είναι αρκετά περιορισμένες.

⁸⁵ Βλ. π.χ. λόγο του Επιτρόπου για τα θέματα Ενέργειας Andris Piebalgs στο ευρωπαϊκό συνέδριο ενεργειακού και περιβαλλοντικού δικαίου και πολιτικής στις Βρυξέλλες στις 22-1-2009, όπου γίνεται λόγος για «ενεργειακή επανάσταση» και υποστηρίζεται ότι «για πρώτη φορά η Ευρώπη παίρνει συνειδητή απόφαση να διευθύνει συλλογικά το ενεργειακό της μέλλον».

⁸⁶ L 211/15-8-2009.

⁸⁷ Πρόκειται για την Οδηγία 2009/72/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/EK», την Οδηγία 2009/73/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/EK», τον Κανονισμό 713/2009 «για την ίδρυση Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας» και δύο τεχνικούς Κανονισμούς (714 και 715/2009) που αντικατέστησαν αντίστοιχα τους Κανονισμούς 1228/2003 για τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο και τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και 1175/2005 για τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου.

Όπως και οι αντίστοιχες Οδηγίες των δύο πρώτων ενεργειακών πακέτων, το Προοίμιο της νέας Οδηγίας περιλαμβάνει τις παρατηρήσεις των Ευρωπαίων ηγετών σχετικά με την ανάγκη δημιουργίας μίας ουσιαστικά ανοιχτής ενεργειακής αγοράς, προς όφελος των Ευρωπαίων καταναλωτών αλλά και της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η πραγματικά, λοιπόν, «λειτουργούσα εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας», η «ασφάλεια του εφοδιασμού», η ουσιαστική ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών αλλά και ο «αποτελεσματικός διαχωρισμός των δικτύων» με ό,τι αυτός απαιτεί και συνεπάγεται ανάγονται σε θεμελιώδεις στόχους της νέας νομοθετικής πρωτοβουλίας της Ε.Ε.

Ήδη το πρώτο άρθρο της Οδηγίας καθιστά σαφείς τους στόχους της: «η παρούσα οδηγία θεσπίζει κοινούς κανόνες που αφορούν την παραγωγή, τη μεταφορά, τη διανομή και την προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και την προστασία των καταναλωτών, με στόχο τη βελτίωση και την ολοκλήρωση ανταγωνιστικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας στην Κοινότητα».

Μετά τους – εμπλουτισμένους – ορισμούς και τους γενικούς οργανωτικούς κανόνες, η ρύθμιση της αγοράς εκκινεί με την αναφορά στα δύο συστήματα παραγωγής, ήτοι τον κανόνα χορήγησης αδειών και την εξαιρετική διαδικασία της πρόσκλησης προς υποβολή προσφορών. Σε γενικές γραμμές ακολουθείται το μοντέλο που είχε τεθεί ήδη από το 1999 και υιοθετήθηκε χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες από τα κράτη-μέλη.

Το ζήτημα της διαχείρισης μεταφοράς, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί την πιο κρίσιμη μεταβολή που επιφέρει το νέο νομοθετικό πακέτο, καταλαμβάνει τον κύριο όγκο της Οδηγίας. Στο άρθρο 9 εισάγεται το προαναφερθέν μοντέλο του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού (ownership unbundling – OU), το μοντέλο που προέκρινε ως προτιμώμενο η Επιτροπή, και το οποίο απαιτεί από το διαχειριστή του συστήματος μεταφοράς να έχει στην ιδιοκτησία του ολόκληρο το σύστημα και να μην έχει κανενός είδους εξάρτηση ή σχέση με επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους ανταγωνιστικούς τομείς της παραγωγής και προμήθειας.

Στην παράγραφο 8 του εν αναφορά άρθρου εισάγονται οι εξαιρέσεις που προβλέφθηκαν από την Επιτροπή, η πρώτη εξαρχής και η δεύτερη κατόπιν της προαναλυθείσας κίνησης μέρους των κρατών-μελών. Έτσι, «εφόσον στις 3 Σεπτεμβρίου 2009 το σύστημα μεταφοράς ανήκει σε κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση, ένα κράτος-μέλος δύναται να αποφασίσει να μην εφαρμόσει την

παράγραφο 1». Σε αυτήν, δε, την περίπτωση, οι δυνατότητες που δίνονται στα κράτη μέλη είναι α) ο ορισμός «ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος» και β) η συμμόρφωση «προς τις διατάξεις του κεφαλαίου V».

Το σύστημα ανεξάρτητου διαχειριστή του συστήματος (Independent System Operator – ISO) προβλέπεται στο άρθρο 13 της Οδηγίας. Εφόσον ισχύει η προϋπόθεση που προαναφέρθηκε και κατόπιν έγκρισης από την Επιτροπή, τα κράτη-μέλη δύνανται να προβούν σε διορισμό ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος, εφόσον, όμως, πληρούνται οι προϋποθέσεις που αναφέρονται στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου και οι οποίες αφορούν τα εγγύα ανεξαρτησίας και ικανότητας αποτελεσματικής λειτουργίας των υποψηφίων διαχειριστών.

Στο κεφάλαιο V, ήτοι στα άρθρα 17 επ., θεσμοθετείται το τρίτο προτεινόμενο μοντέλο διαχωρισμού, ο λεγόμενος ανεξάρτητος διαχειριστής μεταφοράς (Independent Transmission Operator – ITO). Πρόκειται για το μοντέλο που, όπως προαναφέρθηκε, αποτέλεσε αίτημα οκτώ κρατών-μελών που δεν θέλησαν να προχωρήσουν σε ένα μοντέλο πλήρους διαχωρισμού, για λόγους που σχετίζονται, κυρίως, με την ισχύ και την επιρροή των καθέτως ολοκληρωμένων – τέως μονοπωλιακών – κρατικών τους επιχειρήσεων ενέργειας⁸⁸.

Εξαρχής είναι φανερό η ειδική μέριμνα του Ευρωπαϊκού νομοθέτη προς τον σκοπό της εξάλειψης όσον το δυνατό περισσότερων εμποδίων της ουσιαστικής απελευθέρωσης της ενεργειακής αγοράς, ακόμα και για το τρίτο αυτό μοντέλο. Στις παραγράφους και τα άρθρα που ακολουθούν δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο βαθμό ανεξαρτησίας του διαχειριστή και σε αυτό το μοντέλο, απαιτώντας την κατοχή από αυτόν κάθε είδους πόρων απαραίτητων για την απρόσκοπτη λειτουργία του (πάγια στοιχεία, συμπεριλαμβανομένου του δικτύου μεταφοράς, προσλήψεις προσωπικού και σχετικές απαγορεύσεις στις ανταλλαγές προσωπικού με την καθέτως ολοκληρωμένη επιχείρηση ενέργειας).

Ο νομικός διαχωρισμός που είχε επιβληθεί ήδη με τη δεύτερη γενιά Οδηγιών διατηρείται και ενισχύεται: Το άρθρο 18 προβλέπει ότι ο διαχειριστής του συστήματος μεταφοράς «διαθέτει ουσιαστικές εξουσίες λήψης αποφάσεων, ανεξάρτητα από την ολοκληρωμένη επιχείρηση» και «έχει την εξουσία να αντλεί κεφάλαια στην κεφαλαιαγορά». Επίσης, «οι θυγατρικές της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης που

⁸⁸ Από τα 27 κράτη-μέλη της Ε.Ε., 17 θα εφαρμόσουν ιδιοκτησιακό διαχωρισμό, 7 θα επιλέξουν το μοντέλο του ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς και 3 (Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα) έχουν εξαιρεθεί προς το παρόν από την εφαρμογή της Οδηγίας (πηγή: ενημερωτική παρουσίαση ΔΕΗ).

εκτελούν δραστηριότητες παραγωγής ή εφοδιασμού δεν έχουν καμία άμεση ή έμμεση συμμετοχή στον διαχειριστή συστήματος μεταφοράς» και «η συνολική δομή διαχείρισης και το εταιρικό καταστατικό του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς πρέπει να διασφαλίζουν ουσιαστική ανεξαρτησία του διαχειριστή...». Στο άρθρο 19 της εν λόγω Οδηγίας προβλέπονται και ειδικές διατάξεις για την ανεξαρτησία του προσωπικού του διαχειριστή.

Στο άρθρο 20 της Οδηγίας 2009/72 εισάγεται ένας ακόμα νέος όρος, αυτός του «εποπτικού οργάνου»⁸⁹ του διαχειριστή συστήματος μεταφοράς.

Στο άρθρο 22 της Οδηγίας ανατίθεται αρμοδιότητα στους διαχειριστές μεταφοράς σχετική με την κατάθεση από αυτούς κάθε έτος στη ρυθμιστική αρχή δεκαετούς προγράμματος ανάπτυξης του δικτύου, η οποία κρίνεται αναμφισβήτητης σημασίας και καθιστά κομβικό τον ρόλο των διαχειριστών.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές το τοπίο που δημιουργεί η τρίτη Οδηγία για την ηλεκτρική ενέργεια, όσον αφορά το διαχωρισμό των επιχειρήσεων στον τομέα της μεταφοράς. Για τους διαχειριστές συστημάτων διανομής, οι διατάξεις ουσιαστικά επαναλαμβάνουν τις διατάξεις της προηγούμενης Οδηγίας και το ίδιο συμβαίνει και για το λογιστικό διαχωρισμό και για την πρόσβαση στο σύστημα.

Νέα και ιδιαιτέρως σημαντικά στοιχεία εισάγονται στα άρθρα 35 επ. της Οδηγίας 2009/72, όπου περιέχονται οι ρυθμίσεις σχετικά με το διορισμό και την ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Χαρακτηριστική της νέας έννοιας που αποδίδει ο ευρωπαϊός νομοθέτης στην υφή και το ρόλο των αρχών αυτών είναι η παρ. 4 του άρθρου 35, όπου ορίζεται ρητώς ότι «τα κράτη-μέλη εγγυώνται την ανεξαρτησία της ρυθμιστικής αρχής και διασφαλίζουν ότι ασκεί τις εξουσίες της με αμεροληψία και διαφάνεια». Η Οδηγία θέτει τις απαραίτατες συνθήκες για την ανεξαρτησία των αρχών αυτών και, πιο συγκεκριμένα, τη διακριτή νομική της προσωπικότητα, την ανεξαρτησία, τα ασυμβίβαστα και τη θητεία (άπαξ ανανεώσιμη παρά την αρχική πρόταση της Επιτροπής για μη ανανεώσιμο) των μελών της και την αυτονομία στη λήψη αποφάσεων. Κατόπιν, καθορίζονται οι αρμοδιότητες της αρχής με γνώμονα τα συμφέροντα των καταναλωτών αλλά και την προώθηση της ελευθερίας και του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας. Ιδιαίτερα, μάλιστα, καθήκοντα εποπτείας

⁸⁹ Το εποπτικό όργανο καθίσταται υπεύθυνο για τη λήψη αποφάσεων «που μπορεί να έχουν σημαντική επίπτωση στην αξία των παγίων στοιχείων...» και αποτελείται από μέλη που εκπροσωπούν την ολοκληρωμένη επιχείρηση και μέλη που εκπροσωπούν τρίτους μετόχους.

ανατίθενται στη ρυθμιστική αρχή, εφόσον έχει υιοθετηθεί το μοντέλο ΙΤΟ (άρθρο 37 παρ. 3).

Δέον να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής της Ε.Ε., σε Παράρτημα της Οδηγίας, λαμβάνονται μέτρα «για την προστασία των καταναλωτών» που έχουν να κάνουν με την ελευθερία επιλογής παρόχου, τα στοιχεία της σύμβασης, τη λήψη πληροφοριών, την επιλογή μεθόδων πληρωμής και τη μη επιβάρυνση σε περίπτωση αλλαγής προμηθευτή.

Η νέα Οδηγία έθεσε ως προθεσμία ενσωμάτωσης των διατάξεών της στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών – μελών την 3-3-2011.

5.5.2. Η νέα Οδηγία για το Φυσικό Αέριο

Στα ίδια πλαίσιο κινείται και η Οδηγία 2009/73/EK που ήλθε με τη σειρά της να επιβάλλει τους νέους κανόνες στην αγορά φυσικού αερίου.

Το ζήτημα του διαχωρισμού των επιχειρήσεων επαναλαμβάνεται σχεδόν αυτολεξεί και στην Οδηγία αυτή.⁹⁰

Τις ίδιες ακριβώς ρυθμίσεις με την Οδηγία 2009/72 εισάγει και η Οδηγία 2009/73 για το ζήτημα των εθνικών ρυθμιστικών αρχών. Η ανεξαρτησία τους τίθεται και πάλι ως πρώτη προτεραιότητα και οι αρμοδιότητές τους αναλύονται λεπτομερώς.

Τέλος, στο ίδιο πλαίσιο με την προαναφερθείσα Οδηγία, το Παράρτημα της νέας Οδηγίας για το φυσικό αέριο περιέχει «μέτρα για την προστασία των καταναλωτών» με ιδιαίτερη έμφαση τα δικαιώματα των τελευταίων στη σύναψη συμβάσεων προμήθειας φυσικού αερίου.

Προθεσμία ενσωμάτωσης τίθεται και εδώ η 3-3-2011.

5.5.3. Η ίδρυση του ACER

Με τον Κανονισμό 713/2009 ιδρύθηκε ο «Οργανισμός Συνεργασίας Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας» («Agency for the Cooperation of Energy Regulators» - ACER). Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας αποτελεί και πάλι θεμελιώδη

⁹⁰ Στο άρθρο 9 θεσμοθετείται το μοντέλο του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, στο άρθρο 14 το μοντέλο του ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος, ενώ στο άρθρο 17 εισάγεται το κατόπιν αιτήματος των οκτώ προαναφερθέντων κρατών-μελών μοντέλο του ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς, με όλα τα στοιχεία, εχέγγυα και όρους ανεξαρτησίας του προβλέπονται και για τους αντίστοιχους διαχειριστές της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Εποπτικό όργανο προβλέπεται και εδώ, όπως και ενισχυμένος νομικός διαχωρισμός και αυξημένες αρμοδιότητες.

σκοπό στο Προοίμιο του Κανονισμού. Αναφορά γίνεται στο ρόλο, το έργο και τη σημασία της ERGEG, αλλά τονίζεται ότι «η εθελοντική συνεργασία εθνικών ρυθμιστικών αρχών θα πρέπει πλέον να ενταχθεί σε μία κοινοτική δομή με σαφείς αρμοδιότητες και με εξουσία έκδοσης ατομικών ρυθμιστικών αποφάσεων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις». Εξαιρείται η σημασία της στενής συνεργασίας των κρατών-μελών και τονίζεται η ανάγκη ρυθμιστικού, συντονιστικού και εποπτικού ρόλου του ιδρυόμενου Οργανισμού, καθώς και η αρμοδιότητά του να διατυπώνει συστάσεις «για να συνδράμει τις ρυθμιστικές αρχές και τους παράγοντες της αγοράς...».

Κατά το άρθρο 2 του εν λόγω Κανονισμού, «ο Οργανισμός είναι κοινοτικό όργανο με νομική προσωπικότητα». Το άρθρο 3 ρυθμίζει τη σύνθεσή του (Διοικητικό Συμβούλιο, Ρυθμιστικό Συμβούλιο, Διευθυντής και Συμβούλιο Προσφυγών), ενώ το άρθρο 4 καθιερώνει αρμοδιότητα του Οργανισμού να διατυπώνει γνώμες και συστάσεις προς τους διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς, προς τις ρυθμιστικές αρχές, προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο και Επιτροπή, αλλά και να εκδίδει ατομικές αποφάσεις σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και να υποβάλλει στην Επιτροπή μη δεσμευτικές κατευθυντήριες γραμμές-πλαίσιο.

Τα ιδιαίτερα καθήκοντα του Οργανισμού εν σχέση με τους διαχειριστές και τις εθνικές ρυθμιστικές αρχές αναφέρονται διεξοδικά στα επόμενα άρθρα, ενώ στη συνέχεια αναλύεται η σύνθεση και τα καθήκοντα καθενός από τα προαναφερθέντα όργανα του Οργανισμού. Τέλος, το κεφάλαιο IV του Κανονισμού περιέχει τις διατάξεις σχετικά με τη δημοσιονομική κατάσταση του Οργανισμού, ήτοι τα έσοδά του (επιδότηση από την Ε.Ε., τέλη, εθελοντικές συνεισφορές, κληροδοτήματα), τα έξοδα (δαπάνες προσωπικού και υποδομής) και τα σχετικά με την κατάρτιση, την εκτέλεση και τον έλεγχο του Προϋπολογισμού.

Με απόφαση των κρατών-μελών στις 7-12-2009 (L 322/39/9-12-2009) καθορίστηκε ως έδρα του Οργανισμού η Λιουμπλιάνα της Σλοβενίας. Η υπογραφή της συμφωνίας έγινε στις 26-11-2010 στην Λιουμπλιάνα μεταξύ του Υπουργού Εξωτερικών της Σλοβενίας και του Διευθυντή του ACER⁹¹.

⁹¹ Για τους εθνικούς ρυθμιστές μέλη του ACER, βλ. Παράρτημα 2.

5.5.4. ENTSO – E/G

Οι Κανονισμοί 714 και 715/2009, οι οποίοι ρυθμίζουν τα πιο ειδικά ζητήματα πρόσβασης στα δίκτυα και διασυνοριακών συναλλαγών για την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο αντίστοιχα, κάνουν αναφορά και σε ένα – ήδη υφιστάμενο – ευρωπαϊκό δίκτυο διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και, αντίστοιχα, φυσικού αερίου («European Network of Transmission System Operators for Electricity/for Gas» - ENTSO-E και ENTSO-G).

Όπως προαναφέρθηκε, ήδη από το 1999 οι εθνικοί διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς είχαν συμπράξει αυτοβούλως, ενισχύοντας τη συνεργασία τους εν όψει της απελευθέρωσης της ενεργειακής αγοράς, αλλά η Επιτροπή, με την Πρότασή της από το 2007, έκρινε ότι απαιτείται μία πιο συντονισμένη προσπάθεια στον ιδιαίτερα νευραλγικό αυτόν τομέα. Στις 27 Ιουνίου του 2008 υπογράφηκε μεταξύ των εθνικών διαχειριστών συμφωνία για την ίδρυση του ENTSO-E στην Πράγα και η ίδρυσή του έγινε τελικά στις 19 Δεκεμβρίου 2008 στις Βρυξέλλες, ενώ άρχισε τη λειτουργία του την 1^η Ιουλίου του 2009. Κύριοι στόχοι του Δικτύου είναι η εκπόνηση κωδίκων δικτύου, ο συντονισμός των λειτουργιών του δικτύου αλλά και η εκπόνηση ενός 10ετούς αναπτυξιακού σχεδίου για το δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας με σκοπό τη σταδιακή ανάπτυξη ενός πανευρωπαϊκού διασυνοριακού δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας, ενόψει της πραγματικής ολοκλήρωσης της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας. Αυτή τη στιγμή, το ENTSO-E αποτελείται από 42 εθνικούς διαχειριστές από 34 χώρες της Ευρώπης (μεταξύ των οποίων και την Ελλάδα με τον ΔΕΣΜΗΕ).

Στο ίδιο πλαίσιο, το Δίκτυο για το φυσικό αέριο ENTSO-G ιδρύθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 2009 στις Βρυξέλλες και έχει ως μέλη 31 εθνικούς διαχειριστές από 21 χώρες (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα με τον ΔΕΣΦΑ). Οι στόχοι του ENTSO-G είναι ανάλογοι με τους ανωτέρω.

Με τους Κανονισμούς που προαναφέρθηκαν, ο ρόλος των ENTSO-E & G ανάγεται σε θεμελιώδους σημασίας για το συντονισμό των εθνικών διαχειριστών και την επίτευξη κοινής πολιτικής στα ζητήματα διαχείρισης δικτύων ανά την Ευρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : Η ενσωμάτωση του 3^{ου} ε.π. στην ελληνική έννομη τάξη

6.1. Οι αντιδράσεις της ελληνικής πλευράς⁹²

Οι Προτάσεις της Επιτροπής του 2007 γέννησαν διάφορες αντιδράσεις στην εσωτερική – κυρίως πολιτική αλλά και επιστημονική – ζωή της Ελλάδας. Στην συνάντηση υψηλού επιπέδου στο Estoril της Πορτογαλίας (5 και 6 Οκτωβρίου 2007) η ελληνική πλευρά είχε ήδη σαφείς απόψεις περί των προτεινόμενων τροποποιήσεων. Το μοντέλο διαχωρισμού των επιχειρήσεων του τομέα μεταφοράς της ενέργειας αποτέλεσε από την αρχή ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα για την ελληνική πολιτεία, η οποία εξ αρχής – και παρά το γεγονός ότι αναγνώρισε τη σημασία του αποτελεσματικού διαχωρισμού – επιφυλάχθηκε υπέρ της υιοθέτησης τρίτης λύσης. Η ελληνική πλευρά, επίσης, θεώρησε δέουσα τη διαφορετική ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από αυτής του φυσικού αερίου, λόγω της πρόσφατης εισαγωγής του φυσικού αερίου στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας. Όσον αφορά τον ACER, η ελληνική πλευρά θεώρησε ότι ο ρόλος του θα πρέπει να περιορίζεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις μη εύρεσης λύσης μεταξύ των εμπλεκόμενων ρυθμιστών και το ίδιο επικουρικός θεώρησε ότι θα έπρεπε να είναι και ο ρόλος του δικτύου ENTSO.

Στις 31-10-2007, ειδικό ενημερωτικό σημείωμα στάλθηκε στον τότε Υπουργό Ανάπτυξης σχετικά με τις ελληνικές θέσεις για τα ζητήματα που τέθηκαν στις Προτάσεις της Επιτροπής του 2007: Για το θέμα του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, η χώρα μας από την αρχή στάθηκε επιφυλακτική απέναντι στον πλήρη διαχωρισμό και ισχυρίστηκε ότι θα έπρεπε να συζητηθεί σε μεταγενέστερο στάδιο ενώ, για την ώρα, το νομοθετικό πλαίσιο που εφαρμόζεται κρίνεται επαρκές. Όσον αφορά τη σύσταση του ΟΣΡΑΕ (ACER), η Ελλάδα τόνισε ότι προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στην ενιαία ισχυροποίηση των εθνικών ρυθμιστικών αρχών αλλά, εν τέλει, διάκειται θετικά απέναντι στην ίδρυση συντονιστικού Οργανισμού. Εν αναφορά, δε, με τα συντονιστικά ευρωπαϊκά δίκτυα, η χώρα μας τοποθετήθηκε θετικά όσον αφορά την ηλεκτρική ενέργεια αλλά θεώρησε άνευ ουσίας την ίδρυση του αντίστοιχου δικτύου για το φυσικό

⁹² Βασικές πηγές για τις ιδιαίτερες αντιδράσεις των επιμέρους φορέων της ελληνικής διοίκησης αποτέλεσαν ανεπίσημα έγγραφα που μου παραχωρήθηκαν από τον επιβλέποντά μου, Δρ. Ιωάννη Παπαδόπουλο, ο οποίος τα κατείχε δυνάμει του ρόλου που διαδραμάτισε ως επιστημονικός συνεργάτης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά τη διαμόρφωση του τρίτου ενεργειακού πακέτου.

αέριο, αντανακλώντας σαφώς την περιορισμένη εμπειρία της χώρας σε αυτόν τον ενεργειακό τομέα (όπως προαναφέρθηκε, το άνοιγμα της αγοράς φυσικού αερίου συντελέστηκε μόλις το 2005).

Πέρα από τον αυστηρό κρατικό τομέα, διάφορες απόψεις διατυπώθηκαν από όλους τους άμεσα εμπλεκόμενους στον τομέα της ενέργειας.

Η ΡΑΕ τάχθηκε από την αρχή υπέρ της νέας νομοθετικής πρωτοβουλίας της Ε.Ε. Για τα επιμέρους ζητήματα που αφορούν την ενίσχυση των εξουσιών των ενεργειακών ρυθμιστών ήταν λίαν θετική, όπως ήταν εξάλλου αναμενόμενο. Για το ζήτημα του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, παρά το γεγονός ότι αναγνώρισε την αποτελεσματικότητά του σε όλα τα κράτη που έχει εφαρμοστεί, παρά ταύτα αναγνώρισε τις ιδιαιτερότητες της χώρας και επιφυλάχθηκε για μία συζήτηση περί της εφαρμοσιμότητας του μοντέλου ISO στην Ελλάδα.

Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και ο ΔΕΣΜΗΕ, αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες εφαρμογής του μοντέλου του πλήρους διαχωρισμού στην Ελλάδα και καταλήγοντας στη δυνατότητα εφαρμογής της δεύτερης λύσης της Επιτροπής. Πάντως, η ανεξαρτησία της επιχείρησης από την ΔΕΗ θεωρήθηκε εκ των ων ουκ άνευ προϋπόθεση για την ορθή λειτουργία του ΔΕΣΜΗΕ. Για το μοντέλο του ΙΤΟ, ο εκπρόσωπος του ΔΕΣΜΗΕ αμφισβήτησε την εφαρμοσιμότητά του με θετικά αποτελέσματα από την Ελλάδα, λόγω του διαφορετικού μοντέλου διοίκησης της χώρας μας εν σχέση με την πρωτοστάτη του τρίτου μοντέλου Γαλλία.

Ο ΔΕΣΦΑ με τη σειρά του φάνηκε από την αρχή θετικός προς το μοντέλο του ιδιοκτησιακού διαχωρισμού, αν και χαρακτήρισε την αποδοχή της Πρότασης ως «πολιτική επιλογή».

Η καθετοποιημένη επιχείρηση της ΔΕΗ χαρακτήρισε από την αρχή ως μη ρεαλιστική λύση την επιλογή του μοντέλου ΟΥ και τάχθηκε υπέρ της τρίτης επιλογής. Μάλιστα, η ΔΕΗ έθεσε επί τάπητος ιδιαίτερα στοιχεία της ελληνικής πραγματικότητας (π.χ. γεωμορφολογία της χώρας) για να υποστηρίξει ότι οι δαπάνες της επιχείρησης είναι μεγάλες και η αποξένωσή της από την ιδιοκτησία του δικτύου μη θεμιτή. Επίσης, διατύπωσε επιφυλάξεις για τη μη προβλεπόμενη αποζημίωση για την αιτούμενη μεταφορά παγίων στοιχείων από αυτήν στο διαχειριστή και, εν γένει, παρατήρησε μία «αποδυνάμωση των εθνικών κρατών» προς όφελος των ευρωπαϊκών θεσμών μέσω της νέας ευρωπαϊκής ενεργειακής νομοθεσίας.

Όσον αφορά τον ACER και τα ENTSO-E και ENTSO-G, οι περισσότεροι παράγοντες εμφανίστηκαν επιφυλακτικοί και τάχθηκαν υπέρ μίας πιο συντηρητικής, περιορισμένης και επικουρικής λειτουργίας τους.

Εν γένει, η ελληνική άποψη, όπως εκφράστηκε και μέσω της Μόνιμης Ελληνικής Αντιπροσωπείας της χώρας στο Συμβούλιο των Βρυξελλών στις 2-6-2008, αναπτύχθηκε γύρω από την επιλογή διαφορετικού μοντέλου όσον αφορά το διαχωρισμό των επιχειρήσεων και, γενικά, υπήρξε θετική αν και συγκρατημένη προς τη νέα δέσμη μέτρων της Ε.Ε.

Μετά την ψήφιση των νέων Οδηγιών και Κανονισμών και παρά την επιτυχία των οκτώ κρατών-μελών να περάσουν το τρίτο εναλλακτικό μοντέλο διαχωρισμού ΙΤΟ, η ενσωμάτωση των νομοθετημάτων αποδείχθηκε μάλλον δύσκολη υπόθεση. Όπως προαναφέρθηκε, η προθεσμία ενσωμάτωσης του τρίτου ενεργειακού πακέτου από τα κράτη-μέλη στο εθνικό τους δίκαιο εξέπνεε στις 3 Μαρτίου 2011. Λόγω, όμως, των ιδιαιτεροτήτων των νέων νομοθετικών διατάξεων, κανένα από τα 27 κράτη-μέλη δεν είχε ενσωματώσει το δευτερογενές δίκαιο έως την 3-3-11.

6.2. Η νέα ελληνική νομοθεσία: Νόμος 4001/2011

Στη χώρα μας, το αίτημα πολλών εμπλεκόμενων φορέων για εξ ολοκλήρου ανανέωση της ενεργειακής νομοθεσίας με την έκδοση ενός νέου, πλήρους νόμου για τη ρύθμιση και των δύο αγορών (ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου) έγινε από την αρχή αποδεκτό. Κατόπιν πολλαπλών και ιδιαίτερα χρονοβόρων διαπραγματεύσεων με τους εμπλεκόμενους φορείς και εν τω μέσω της έντονης οικονομικής κρίσης που πλήττει τη χώρα τα τελευταία δύο έτη, το νομοσχέδιο κατατέθηκε αρχικά προς δημόσια διαβούλευση και μετά το τέλος αυτής, τον Ιούνιο του 2011, στη Βουλή προς συζήτηση. Δεν έλειψαν οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των πολιτικών κομμάτων σχετικά με τα βασικά στοιχεία του νέου νομοθετήματος. Αιχμή του δόρατος αποτέλεσε για μία ακόμα φορά το ζήτημα του διαχωρισμού των επιχειρήσεων του τομέα της μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και το συναφές υιοθετούμενο μοντέλο, με αρκετές φωνές να υποστηρίζουν ως αποτελεσματικότερη τη λύση του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού.

Στις 7 Αυγούστου εν τέλει ολοκληρώθηκε η νομοθετική διαδικασία με την ψήφιση του σχετικού Νόμου, ο οποίος δημοσιεύτηκε με αριθμό 4001/2011 στο ΦΕΚ

179/A/22-8-2011 με τίτλο «Νόμος για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις».

Η αιτιολογική έκθεση του νέου Νόμου συνοψίζει τα βασικά στοιχεία της ενεργειακής πολιτικής σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και αποδίδει τη δέουσα σημασία στα ενεργειακά ζητήματα και την επίδρασή τους στην οικονομική ανάπτυξη γενικά. Δεν λείπει η ιστορική αναδρομή στην ευρωπαϊκή πολιτική για την ενέργεια και, εν συνεχεία, η έκθεση εστιάζει στα βασικά σημεία του νέου νόμου, τα οποία αποτελούν και τα σημεία-τομή των νέων ευρωπαϊκών νομοθετημάτων. Το ζήτημα του επιχειρησιακού διαχωρισμού προκρίνεται πάραυτα και πραγματοποιείται ενδεδεχώς αναφορά στα τρία προτεινόμενα μοντέλα. Εν συνεχεία παρατίθενται οι λόγοι της θεσμικής αναβάθμισης του εθνικού ρυθμιστή (ΡΑΕ), όπως αυτή εισάγεται με τις νέες ρυθμίσεις ενώ, κατόπιν τούτων, παρατίθενται οι βασικές παράμετροι των νέων ρυθμίσεων των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου και οι λόγοι επιλογής τους. Τέλος, ζητήματα ρύθμισης των δικτύων διανομής και αδειοδοτικών διαδικασιών αποτελούν επίσης πεδίο ρύθμισης του νέου Νόμου.

6.2.1. Οι νέες διατάξεις για τη ΡΑΕ

Πιο συγκεκριμένα, ήδη το πρώτο άρθρο του Νόμου παραπέμπει στην 3^η δέσμη των ευρωπαϊκών κανόνων δικαίου. Μετά την παράθεση αναλυτικών και νέων ορισμών στο άρθρο 2, ακολουθεί το «μέρος πρώτο» του Νόμου που αφορά τις ρυθμίσεις περί Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας. Η ΡΑΕ καθίσταται, παράλληλα με τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, φορέας άσκησης της κρατικής εποπτείας επί των «Ενεργειακών Δραστηριοτήτων» (άρθρο 3) αλλά, επιπλέον, θεσπίζεται τεκμήριο υπέρ της ΡΑΕ για την άσκηση των αρμοδιοτήτων ελέγχου, ρύθμισης και εποπτείας της ενεργειακής αγοράς (άρθρο 4). Η ΡΑΕ αποκτά πλέον ίδια νομική προσωπικότητα (άρθρο 5) και πλήρη αυτονομία κατά την εκπόνηση και εκτέλεση του προϋπολογισμού της (άρθρο 6) και ορίζεται ότι και τα επτά, πλέον, μέλη της (αντί για τα τρία από τα επτά κατά την έως τώρα ισχύουσα νομοθεσία) διορίζονται κατόπιν σύμφωνης γνώμης της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής, ενώ κάθε στάδιο της σχετικής διαδικασίας υπόκειται σε δημοσιότητα (άρθρο 7). Εν συνεχεία, επανακαθορίζεται το νομικό καθεστώς των μελών της ΡΑΕ, ώστε ο Πρόεδρος και οι δύο Αντιπρόεδροι της Αρχής να ασκούν τα καθήκοντά τους υπό καθεστώς

αποκλειστικής απασχόλησης, ενώ και τα υπόλοιπα μέλη της δύνανται πλέον να αναλαμβάνουν μόνο διδακτικά και ερευνητικά καθήκοντα (άρθρο 10). Κατά το άρθρο 11, στην πειθαρχική διαδικασία κατά των μελών της ΡΑΕ πλέον δεν υφίσταται αποφασιστική ανάμειξη του Υπουργού Π.Ε.Κ.Α. ενώ για πρώτη φορά ανατίθεται στην Αρχή και αποφασιστική αρμοδιότητα επί της διαδικασίας αδειοδοτήσεων (άρθρο 13). Ιδιαίτερης σημασίας κρίνεται το άρθρο 19, σύμφωνα με το οποίο η ΡΑΕ πιστοποιεί τις επιχειρήσεις που λειτουργούν ως διαχειριστές συστημάτων μεταφοράς και για τις δύο ενεργειακές αγορές. Επιπλέον, θεσπίζεται αρμοδιότητα της ΡΑΕ για γενική παρακολούθηση και εποπτεία της αγοράς ενέργειας (άρθρο 22) και για επιβολή κατάλληλων μέτρων σε επιχειρήσεις με σκοπό τον υγιή ανταγωνισμό (άρθρο 23). Καθορίζονται τα μέσα που διαθέτει η Αρχή προς άσκηση των αρμοδιοτήτων της (άρθρα 27-32) αλλά και ειδικότερα στοιχεία της δράσης της και, τέλος, ζητήματα γραμματειακής υποστήριξης (άρθρα 39-44) και Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας και Διαχείρισης (άρθρο 45).

6.2.2. Η οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

Το μεγάλο «στοίχημα» για την ελληνική πολιτεία αποτέλεσε η νεοπαγής οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, μιας αγοράς, δηλαδή, η οποία, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες (1999, 2005 κ.λ.π.) και τα δειλά ανοίγματα σε νέους προμηθευτές, απέχει ακόμα πολύ από την ουσιαστική απελευθέρωση και την πλήρως ανταγωνιστική λειτουργία της. Η καθιέρωση ως διαχειριστή μεταφοράς του ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε., μίας εταιρίας που ανήκει κατά πλειοψηφία στο ελληνικό δημόσιο αλλά και κατά μεγάλο ποσοστό στην παραγωγό, καθετοποιημένη και ισχυρή ΔΕΗ, παρά τις θετικές συνέπειες στη λειτουργία της αγοράς, κατά γενική ομολογία δεν κατέστη ως τώρα δυνατή να εξασφαλίσει συνθήκες απόλυτου και πλήρους ανταγωνισμού στη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Εξάλλου, η κατά γενική ομολογία έλλειψη ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου για την πραγματοποίηση επενδύσεων από τους ιδιώτες και η ανυπαρξία οικονομικών κλίμακας για την εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής στη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας (λ.χ. διασύνδεση νησιών) αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες για την εισδοχή ιδιωτών στην αγορά, με αντίστοιχες επιπτώσεις.

Όλα τα ανωτέρω αλλά και η σημασία της υιοθέτησης του φιλελεύθερου μοντέλου σε μεγάλο βαθμό στην εν λόγω αγορά (χωρίς βέβαια την ακύρωση της κρατικής παρέμβασης και την κατάργηση των στοιχείων ΥΚΩ στη λειτουργία της,

λόγω της αναγκαιότητας ομαλής παροχής του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας) περιελήφθησαν στις συζητήσεις στη Βουλή κατά την ψήφιση του νομοσχεδίου αλλά και πριν από την εισαγωγή του προς ψήφιση.

Ο νέος Νόμος αφιερώνει το τέταρτο μέρος του (άρθρα 94-143) στην «οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας». Εκκινεί με μία αναφορά στα βασικά καθήκοντα του Διαχειριστή του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ) και μετά την πρόβλεψη και της έκδοσης κώδικα διαχείρισης του ΕΣΜΗΕ από τη ΡΑΕ, προχωρά στη σύσταση του Διαχειριστή του ΕΣΜΗΕ (άρθρο 97). Πρόκειται για ΑΕ, θυγατρική της ΔΕΗ, που λαμβάνει την επωνυμία «Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ) Α.Ε.» και αντιστοιχεί στο μοντέλο «Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς κατά τις διατάξεις της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ και ιδίως του Κεφαλαίου V αυτής».

Η επιλογή, λοιπόν, της ελληνικής πολιτείας για το διαχωρισμό των επιχειρήσεων στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας είναι το τρίτο μοντέλο ΙΤΟ (Independent Transmission Operator). Χωρίς να υπάρξει πλήρης ιδιοκτησιακός διαχωρισμός, καθώς ο ΑΔΜΗΕ ιδρύεται ως θυγατρική της ΔΕΗ, λαμβάνονται ιδιαίτερες προβλέψεις για την ανεξάρτητη λειτουργία του. Μεταβιβάζονται εντός τριών μηνών στη νέα εταιρία η κυριότητα του συστήματος μεταφοράς από τη ΔΕΗ (με απόσχιση του κλάδου Γενικής Διεύθυνσης Μεταφοράς – άρθρο 98) και οι οργανωτικές μονάδες διαχείρισης, λειτουργίας, ανάπτυξης και συντήρησης του συστήματος μεταφοράς καθώς και τα αντίστοιχα πάγια και προσωπικό από τον ΔΕΣΜΗΕ (άρθρο 99). Στο άρθρο 100 του Νόμου, προβλέπονται οι ρητές προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο ΑΔΜΗΕ δύναται να συνεργάζεται με τη ΔΕΗ, ενώ στο άρθρο 101 μεταφέρονται οι απαιτήσεις του άρθρου 18 της Οδηγίας 2009/72 σχετικά με τους όρους ανεξαρτησίας του Διαχειριστή (ουσιαστικές εξουσίες λήψης αποφάσεων, εξουσίες άντλησης κεφαλαίων, επάρκεια πόρων, ανεξαρτησία από άλλες θυγατρικές της ΔΕΗ, ουσιαστική ανεξαρτησία διαχείρισης κατά το καταστατικό, απαγόρευση διακρίσεων, άσκηση υγιούς ανταγωνισμού, έλεγχος από τη ΡΑΕ). Στα επόμενα άρθρα ρυθμίζεται το ζήτημα της μεταφοράς προσωπικού από τον ΔΕΣΜΗΕ στον ΑΔΜΗΕ και η ανεξαρτησία αυτού (άρθρο 105), ενώ στα άρθρα 106 επ. προβλέπεται η σύσταση του εποπτικού συμβουλίου, το πρόγραμμα συμμόρφωσης και η εξουσία λήψης αποφάσεων για επενδύσεις, σύμφωνα με τις επιταγές της Οδηγίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο του τέταρτου μέρους του Νόμου θεσμοθετείται ο κατά γενικό κανόνα αλλά με την επιφύλαξη των προηγούμενων διατάξεων πλήρης διαχωρισμός των επιχειρήσεων στη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας με αυξημένα εχέγγυα ανεξαρτησίας, όπως και η δυνατότητα της ΡΑΕ με αιτιολογημένη απόφαση να αναθέτει σε τρίτο ανεξάρτητο πρόσωπο τη διαχείριση του συστήματος μεταφοράς σε περίπτωση που ο ΑΔΜΗΕ παραβεί τις υποχρεώσεις ανεξαρτησίας του (άρθρο 111). Εξάλλου, η ΡΑΕ, όπως προαναφέρθηκε, καθίσταται αρμόδια προς πιστοποίηση του υποψήφιου διαχειριστή (άρθρο 113). Στις ακόλουθες διατάξεις ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διαφάνεια λειτουργίας του τομέα της μεταφοράς.

Στο τέταρτο κεφάλαιο του ίδιου μέρους του Νόμου (άρθρα 117 επ.) προβλέπεται η μετατροπή του ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε. σε «Λειτουργό Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ) Α.Ε.», ο οποίος θα συνεχίσει τη λειτουργία των αρμοδιοτήτων εκείνων του ΔΕΣΜΗΕ που δεν θα μεταβιβασθούν στον ΑΔΜΗΕ (ημερήσιος ενεργειακός προγραμματισμός, συνεργασία με ΑΔΜΗΕ, τήρηση μητρώου συμμετεχόντων στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, παροχή πληροφοριών, είσπραξη τελών κ.ο.κ.).

Όσον δε αφορά το δίκτυο διανομής, η κυριότητά του παραμένει στη ΔΕΗ (άρθρο 122) και η διαχείρισή του παραχωρείται στον «Διαχειριστή Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΔΔΗΕ) Α.Ε.».

6.2.3. Η οργάνωση της αγοράς φυσικού αερίου

Το τρίτο μέρος του Ν. 4001/2011 (άρθρα 60-93) αφιερώνεται στην «οργάνωση της αγοράς φυσικού αερίου», η οποία διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό πλέον από την αντίστοιχη αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας, όπως αυτή παρουσιάστηκε ανωτέρω. Ήδη, από την ενσωμάτωση του 2^{ου} ενεργειακού πακέτου, το οποίο οδήγησε στην απελευθέρωση για πρώτη φορά της αγοράς φυσικού αερίου στη χώρα μας, η θέση του ελληνικού διαχειριστή του συστήματος φυσικού αερίου ΔΕΣΦΑ είχε σαφώς περισσότερα στοιχεία ανεξαρτησίας από την αντίστοιχη θέση του ΔΕΣΜΗΕ.

Με τις νέες νομοθετικές διατάξεις, η διαφορά καθίσταται σαφέστερη: Ήδη από την αιτιολογική έκθεση του νέου Νόμου, το μοντέλο που αναφέρεται ότι υιοθετείται τόσο στα ανεξάρτητα συστήματα φυσικού αερίου (υποχρεωτικά, λόγω της διατύπωσης της Οδηγίας 2009/73) όσο και στο εθνικό σύστημα φυσικού αερίου, είναι αυτό του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού. Το άρθρο 61 του Νόμου 4001/2011

επαναλαμβάνει ουσιαστικά τη διατύπωση της Οδηγίας, ορίζοντας ότι «κάθε επιχείρηση που έχει στην ιδιοκτησία της Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου, ασκεί τις αρμοδιότητες του διαχειριστή του εν λόγω Συστήματος», αν και στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου κάνει λόγο και για πιθανές «εξαιρέσεις». Οι όροι και προϋποθέσεις ανεξαρτησίας των ακόλουθων άρθρων είναι σαφείς, ενώ και η πιστοποίηση του άρθρου 64 ανατίθεται και πάλι στη ΡΑΕ.

Ο ΔΕΣΦΑ παραμένει διαχειριστής του όλου εθνικού συστήματος φυσικού αερίου (άρθρο 67) και οι αρμοδιότητές του επαναπροσδιορίζονται (άρθρο 68), όπως επίσης και το περιεχόμενο του Κώδικα Διαχείρισης του ΕΣΦΑ και του Μητρώου Χρηστών ΕΣΦΑ (άρθρα 69-73).

Από τα ανωτέρω, καθίσταται σαφής η πρόθεση του νομοθέτη να εισαγάγει το μοντέλο του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού στην αγορά φ.α. Παρόλα αυτά, για την ολοκλήρωση της προσπάθειας αυτής και για να διαδραματίσει τον ρόλο του πραγματικά ανεξάρτητου διαχειριστή μεταφοράς ο ΔΕΣΦΑ, απαιτείται η πλήρης νομική αποσύνδεσή του από την μητρική ΔΕΠΑ. Προς το σκοπό αυτό στρέφονται οι κρατικές προσπάθειες πώλησης-αποκρατικοποίησης του ΔΕΣΦΑ (αλλά και της ΔΕΠΑ), με πιθανούς αγοραστές για τον πρώτο εταιρίες που δεν σχετίζονται με κανέναν τρόπο με εταιρίες παραγωγής ή προμήθειας φυσικού αερίου αλλά και ηλεκτρικής ενέργειας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τομέας της ενέργειας σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο διήλθε κατά τις τελευταίες δεκαετίες από θεμελιώδεις μεταβολές και αναπροσαρμογές. Ιδιαίτερα μέσα στο ιδιόμορφο μόρφωμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο κινείται αποφασιστικά προς την κατεύθυνση μίας κοινής εσωτερικής οικονομίας, ο ενεργειακός τομέας ανήλθε σε θεμελιώδες στοιχείο της εσωτερικής αγοράς και προσεγγίστηκε με ιδιαίτερη σπουδή και ενδιαφέρον.

Η συντονισμένη ευρωπαϊκή προσπάθεια ξεκίνησε στα μέσα του 1990, με μία πρώτη δέσμη Οδηγιών για τη ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, οι οποίες έθεσαν τη βάση για μία ενιαία, φιλελεύθερη και ανταγωνιστική ενεργειακή αγορά, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις ιδιαιτερότητες του εν λόγω τομέα καθώς και τις τεράστιες διαφορετικότητες στην οργάνωση των εσωτερικών αγορών των κρατών-μελών.

Επτά χρόνια αργότερα, η ευρωπαϊκή πολιτική και οικονομική ηγεσία φαίνεται να κατέληξε στη διαπίστωση ότι η πρώτη γενιά κανόνων δεν απέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα και προχώρησε στη διατύπωση νέων, πιο δεσμευτικών κανόνων με σκοπό την εντονότερη ώθηση της ενεργειακής αγοράς προς τη φιλελευθεροποίηση και τον πλήρη ανταγωνισμό.

Όμως, παρά τις όποιες θετικές συνέπειες, ο νευραλγικός τομέας της ενέργειας παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό άνισα διαρθρωμένος και ετεροπροσδιοριζόμενος, γεγονός που, εν τω μέσω της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης που έχει αντιμετωπίσει η παγκόσμια οικονομία, οδήγησε την Ένωση στην υιοθέτηση μίας τρίτης δέσμης Οδηγιών και Κανονισμών στα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας. Μίας νομοθετικής δέσμης με σαφέστερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές επιλογές (χωρίς, βέβαια, να λείπουν και κάποιοι συμβιβασμοί), η οποία καλείται να εξομαλύνει τις διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών, να εξασφαλίσει την ενέργεια ως κοινωνικό αγαθό (λόγω και των παγκόσμιων αναδιατάξεων στον τομέα) και να κάνει πραγματικότητα την ενιαία εσωτερική αγορά ενέργειας.

Το νέο – και τελευταίο – ενεργειακό πακέτο αναμένεται να «κάνει πραγματικότητα την υποθετική ευρωπαϊκή αλληλεγγύη και να εξασφαλίσει μεγαλύτερη ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού». «Θα οδηγήσει στην αλληλεγγύη και στην

ασφάλεια – αξίες που βρίσκονται στα θεμέλια της κοινής ευρωπαϊκής εμπειρίας...» (Jersy Buzek, 2009).

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο, η ελληνική πλευρά ανταποκρίθηκε άλλοτε άμεσα και άλλοτε με επιφύλαξη, αλλά και άλλοτε κατ' ουσίαν και άλλοτε μόνο τυπικά, στις ευρωπαϊκές επιταγές. Από το 1999, με τον νόμο-τομή 2773 που οδήγησε στην ίδρυση της ΡΑΕ, μίας ανεξάρτητης αρχής που έχει να παρουσιάσει πραγματικό έργο στον τομέα της ενεργειακής ρύθμισης, μέχρι τον πρόσφατο Νόμο 4001 της 22ας Αυγούστου 2011 που κάνει κάποια αποφασιστικά βήματα, κυρίως στην αγορά φυσικού αερίου, αν και προστατεύει σε μεγάλο βαθμό το κατεστημένο στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, η Ελλάδα παρακολούθησε τις μεγάλες αλλαγές που υπαγορεύτηκαν όχι μόνο από την ευρωπαϊκή αλλά και από την εθνική πραγματικότητα. Πλέον, με ένα νέο νομοθετικό κείμενο που αντικατέστησε όλη την προηγούμενη νομοθεσία και εν τω μέσω μίας οικονομικής συγκυρίας που καλεί για ορθές και επιτυχείς αλλαγές σε κάθε οικονομικό τομέα, η χώρα μας καλείται να εφαρμόσει με σπουδή και ρεαλισμό τα νέα μέτρα και να επιδιώξει την εξομάλυνση των συνθηκών λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς με γνώμονα το συμφέρον των καταναλωτών αλλά και το δόγμα της ελεύθερης ανταγωνιστικής οικονομίας, το οποίο δύναται να δώσει ώθηση στην ελληνική οικονομία εν γένει, χωρίς, βέβαια, να αλλοιώσει το κοινωνικό – παροχικό πρόσωπο της ελληνικής δημόσιας διοίκησης.

Τα βήματα που έχουν πραγματοποιηθεί από την ελληνική πολιτεία είναι αναμφισβήτητα σημαντικά. Μία απόλυτα μονοπωλιακή αγορά έχει αρχίσει να κάνει τα πρώτα ανοίγματα, προσελκύνοντας τα βλέμματα ιδιωτών. Η δράση της ΡΑΕ, όπως προαναφέρθηκε, είναι ιδιαίτερα σημαντική: Οι εκθέσεις της Ανεξάρτητης Αρχής παρουσιάζουν ανάγλυφα την κατάσταση και πιέζουν με όποια μέσα είναι διαθέσιμα στην Αρχή προς την κατεύθυνση των απαραίτητων μεταβολών για μία ουσιαστικά ανταγωνιστική αγορά. Βέβαια, δεν θα πρέπει να παραγνωρισθούν τα ουσιαστικά προβλήματα στη λειτουργία της Αρχής. Ως μία γενική αποστροφή, η πρόβλεψη ίδρυσης ανεξάρτητης αρχής για τον τομέα της ενέργειας πριν ακόμα αυτό κατασταθεί υποχρεωτικό από τις ευρωπαϊκές επιταγές, κινδύνευσε να μείνει «κενό γράμμα». Η Αρχή στην αρχική της μορφή στερείτο, σε μεγάλο βαθμό, διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας και ο έλεγχος στα μέλη της (μέσω της επιλογής τους από την κρατική εξουσία) και στη δράση της (λόγω της γενικής εποπτείας του κράτους) της στερούσαν

τα ουσιαστικά οφέλη της ανεξαρτησίας. Οι διατάξεις των νόμων που ήλθαν να ενσωματώσουν τη δεύτερη δέσμη οδηγιών, το 2005, κινήθηκαν προς την ενίσχυση των στοιχείων που θα εξασφάλιζαν στη ΡΑΕ την απαιτούμενη «ελεύθερη βούληση» αλλά, στην πραγματικότητα, οι ρηξικέλευθες μεταβολές στις αρμοδιότητες, τη δράση και τα νομικά χαρακτηριστικά της Αρχής έλαβαν χώρα μόλις κατά το τρέχον έτος, όπου η χώρα – εν τω μέσω της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης που έχει γνωρίσει – κλήθηκε να ενσωματώσει το τρίτο ενεργειακό πακέτο της Ε.Ε. Ένα νομοθετικό πακέτο που, για πρώτη φορά, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ουσιαστική ανεξαρτησία των εθνικών ρυθμιστών, αποδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο την – μέσω συλλογικής ευρωπαϊκής πρακτικής – αποκτηθείσα συνείδηση αξίας τους.

Επίσης, η κατά την τελευταία δεκαετία και πενταετία δράση των ΔΕΣΜΗΕ και ΔΕΣΦΑ αντίστοιχα, ως διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, έχει βοηθήσει σε μεγάλο βαθμό στην αποσύνδεση των μονοπωλιακών αυτών δραστηριοτήτων από τους ανταγωνιστικούς τομείς της ενεργειακής αγοράς. Το γεγονός, βέβαια, παραμένει ότι η αγορά φυσικού αερίου, ως λίαν προσφάτως ιδρυθείσα με βάση, κυρίως, τους κοινοτικούς κανόνες, αποτέλεσε από την αρχή αγορά πιο ανοιχτή στις νέες προκλήσεις και με μεγαλύτερα εχέγγυα φιλελεύθερης και ανταγωνιστικής λειτουργίας. Αντίθετα, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, η ουσιαστική ελευθερία κινήσεων του ΔΕΣΜΗΕ έχει αμφισβητηθεί πολλάκις, καθότι η εξάρτησή του από την ισχυρή και μονοπωλιακά λειτουργούσα για 50 χρόνια ΔΕΗ του στερούσε την απαιτούμενη ανεξαρτησία στη λήψη αποφάσεων. Επίσης, η παντοδυναμία της τελευταίας στην ενεργειακή αγορά δύνατο να οδηγεί σε στρεβλώσεις την ανταγωνιστική λειτουργία της και να προκαλεί πιέσεις στους εμπλεκόμενους παίκτες (και στις μη ανταγωνιστικές δραστηριότητες μεταφοράς και διανομής), αποτελώντας τροχοπέδη στην εισδοχή νέων ιδιωτών επενδυτών στην αγορά ηλεκτρισμού. Οι πιο πρόσφατες, όμως, ρυθμίσεις φέρουν τις εγγυήσεις για μία, έστω σταδιακή, μεγαλύτερη απελευθέρωση και της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, με όλα τα οφέλη που αυτή συνεπάγεται και με σεβασμό, πάντα, στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας.

Το νέο μοντέλο ευρωπαϊκής ενεργειακής συνεργασίας, σε επίπεδο ρυθμιστών μέσω του ACER αλλά και σε επίπεδο διαχειριστών (ENTSO-E & G), παρέχει μία νέα πλατφόρμα επικοινωνίας και συντονισμού και την προοπτική εξάλειψης των μεγάλων αντιθέσεων στην οργάνωση των εσωτερικών ενεργειακών αγορών, γεγονός που

αποτελούσε ανέκαθεν τροχοπέδη στην ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας. Εξάλλου, ο ενεργειακός τομέας, όπως και οι περισσότεροι οικονομικοί και κοινωνικοί τομείς πλέον, δεν δύναται να περιοριστεί ενδοσυνοριακά, αλλά αποτελεί αναπόφευκτα σημείο επαφής μεταξύ των εθνικών κρατών, όχι μόνο μέσα στο στενό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αδαμαντίδου, Έλσα : «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας : Η οδηγία 96/92/ΕΚ και η ενσωμάτωσή της στην ελληνική έννομη τάξη» στο «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας», Πρακτικά ημερίδας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001
- Γεωργαντάς, Ηλίας : «Η Πόρρω Εξουσία: Οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές και η πολιτική οικονομία της ρύθμισης» σε Πρακτικά 9^{ου} Επιστημονικού Συνεδρίου Ιδρ. Σάκη Καράγεωργα, 2006
- Δαγτόγλου, Πρόδρομος Δ. : «Γενικό Διοικητικό Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997
- Ηλιάδου, Αικατερίνη : «Ο ρόλος του κράτους στην αγορά ενέργειας και η ρυθμιστική αρχή ενέργειας» στο «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας», Πρακτικά ημερίδας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001
- Κουτζούκος, Γεώργιος Ε. : «Η υλοποίηση της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας» στο «Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας», Πρακτικά ημερίδας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001
- Κυριαζόπουλος, Παναγιώτης Γ. : «Εφηρμοσμένο Marketing», εκδ. Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα, 1992
- Μάνεσης, Αριστόβουλος : «Συνταγματικό Δίκαιο Ι», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1980
- Μαρίνος, Μιχαήλ – Θεόδωρος Δ. : «Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο – Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2003
- Μούσης, Νίκος : «Ευρωπαϊκή Ένωση : Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτικές» εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2008
- Μωραΐτη, Αθηνά και Σταμέλος, Χαράλαμπος : «Το δίκαιο της ενέργειας σε διεθνές, κοινοτικό και εθνικό επίπεδο και ο ρόλος των διεθνών οργανισμών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των εθνικών αρχών» στο «Ενέργεια και Δίκαιο», τεύχος 10^ο, έτος 5^ο, β' εξάμηνο 2008, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2008
- Πανάγος, Θεόδωρος Κ. : «Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2011

- Παπαδόπουλος, Ιωάννης : «*Αρχές διαφάνειας και χρηστής διακυβέρνησης στη διοικητική δράση*», Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, 2010
- Παπαθανασίου, Ευγενία: «*Το καθεστώς των αδειών στην απελευθερωμένη αγορά ηλεκτρικής ενέργειας*», στο «*Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας*», Πρακτικά ημερίδας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001
- Παπαντώνη, Μαρία : «*Η προσαρμογή της Ελλάδας στο κοινοτικό κεκτημένο για θέματα ενέργειας*», στο «*Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση: παρελθόν, παρόν, μέλλον*», επιμ. Μαραβέγιας, Ναπολέον, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 2008
- Παπαντώνη, Μαρία : «*Το Δίκαιο της Ενέργειας*», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003
- Ρουμελιώτης, Παναγιώτης Β. : «*Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση*», εκδ. Α.Α.Λιβάνης, Αθήνα, 2005
- Σπηλιωτόπουλος, Επαμεινώνδας : «*Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1999
- Συνοδινός, Χάρης Π. : «*Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και κανόνες ανταγωνισμού*», στο «*Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας*», Πρακτικά ημερίδας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2001
- Συνοδινός, Χάρης Π. : «*Εφαρμογή των διατάξεων ανταγωνισμού στον κλάδο ενέργειας*» στο «*Ενέργεια και Δίκαιο*», τεύχος 10^ο, έτος 5^ο, β' εξάμηνο 2008, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2008
- Συνοδινός, Χάρης Π. : «*Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας βάσει του κοινοτικού δικαίου*», ΕΕΕυρΔ, 2000
- Τάχος, Αναστάσιος : «*Διοικητικό Οικονομικό Δίκαιο*», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1992
- Τζώνος, Θεόδωρος Χ. : «*Οι ανεξάρτητες διοικητικές αρχές*», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2010
- Φορτσάκης, Θεόδωρος Π.: «*Δίκαιο της ενέργειας*», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009
- Χρυσόγονος, Κώστας : «*Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1998

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Buzek, Jerzy: «*Ευρωπαϊκή Αλληλεγγύη: ενέργεια και ασφάλεια – Όραμα για ένα κοινό μέλλον.*», Κείμενο από ομιλία του τότε Προέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε εκδήλωση του «Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής» στις 18 Μαρτίου 2009 στην Αθήνα, πηγή: «Φιλελεύθερη Έμφαση» Τεύχος 40
- Cameron, Peter : «*Competition in energy markets*», εκδ. Oxford University Press, Oxford, 2002
- Toritti, Jacopo : «*Does the impact Assessment on the “Third Package” provide the correct economic forecast for the liberalization of the EU energy markets?*», Florence School of Regulation, 2008
- Jong, Jacques De : «*The 2007 energy package : The start of a new era?*», European Energy Law Report, 2008
- Meeus, Leonardo & Purchala, Konrad & Belmans, Ronnie : «*Development of the Internal Electricity Market in Europe*», The Electricity Journal, 2005
- Jamasb, Tooraj & Pollitt, Michael : «*Electricity Market Reform in the European Union: Review of Progress toward Liberalization & Integration*», Center for Energy and Environmental Policy Research, 2005
- Piebalgs, Andris : «*European response to energy challenges*», Speech/09/18 at the EU Energy and Environment Law and Policy Conference», 22-01-2009

Νομοθετικά κείμενα

A. Ευρωπαϊκό Δίκαιο

- Οδηγία 1996/92/EK, L 027/ 30-01-1997
- Οδηγία 1998/30/EK, L 204/21-07-1998
- Οδηγία 2003/54/EK, L 176/15-07-2003
- Οδηγία 2003/55/EK, L 176/15-07-2003
- Κανονισμός 1228/2003, L 176/15-07-2003
- Οδηγία 2004/67/EK, L 127/29-04-2004
- Κανονισμός 1775/2005, L
- Προτάσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής : COM (2007) 528 τελικό
 - COM (2007) 529 τελικό

- COM (2007) 530 τελικό
- COM (2007) 531 τελικό
- COM (2007) 532 τελικό
- Πράσινη Βίβλος 2008 : COM (2008) 782 τελικό
- Οδηγία 2009/72/ΕΚ, L 211/14-08-2009
- Οδηγία 2009/73/ΕΚ, L 211/14-08-2009
- Κανονισμός 713/2009, L 211/14-08-2009
- Κανονισμός 714/2009, L 211/14-08-2009
- Κανονισμός 715/2009, L 211/14-08-2009

Β. Εθνικό Δίκαιο

- Νόμος 2364/1995, ΦΕΚ 252/Α/
- Νόμος 2773/1999, ΦΕΚ 286/Α/22-12-1999 (αρχικό κείμενο και τροποποιήσεις)
- Νόμος 3426/2005, ΦΕΚ 309/Α/22-12-2005
- Νόμος 3428/2005, ΦΕΚ
- Νόμος 4001/2011, ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011 (& Έκθεση Β΄ Δ/σης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής των Ελλήνων & Αιτιολογική Έκθεση)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1**ΜΕΛΗ της Ομάδας Ευρωπαϊκών Ρυθμιστών Ενέργειας ERGEG (*)**

ΚΡΑΤΟΣ	ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ
ΑΥΣΤΡΙΑ	Energie-Control GmbH (E-Control)
ΒΕΛΓΙΟ	Commission pour la Régulation de l'Electricité et du Gaz (CREG)
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	State Energy & Water Regulatory Commission (SEWRC)
ΓΑΛΛΙΑ	Commission de Régulation de l'Energie (CRE)
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Bundesnetzagentur/Federal Network Agency for Electricity, Gas, Telecommunications, Posts and Railway (BNetzA)
ΔΑΝΙΑ	Energitilsynet-Danish Energy Regulatory Authority (DERA)
ΕΛΛΑΔΑ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας/Regulatory Authority for Energy (PAE/RAE)
ΕΣΘΟΝΙΑ	Konkurentiasmet-Estonian Competition Authority-Energy Regulatory Dept (ECA)
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	Office of Gas and Electricity Markets (Ofgem)
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	Commission for Electricity Regulation (CER)
ΙΣΠΑΝΙΑ	La Comisión Nacional de Energia/National Energy Commission (CNE)
ΙΤΑΛΙΑ	Autorità per l'Energia Elettrica e il Gas (AEEG)
ΚΥΠΡΟΣ	Cyprus Energy Regulatory Authority (CERA)
ΛΕΤΟΝΙΑ	Sabiedrisko pakalpojumu regulācijas komisija/Public Utilities Commission (PUC)
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija/National Control Commission for Prices and Energy (NCC)
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	Institut Luxembourgeois de Régulation (ILR)
ΜΑΛΤΑ	Malta Resources Authority (MRA)
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Energiekamer/Office of Energy Regulation
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	Magyar Energia Hivatal/Hungarian Energy Office (MEH/HEO)

ΠΟΛΩΝΙΑ	Urząd Regulacji Energetyki/The Energy Regulatory Office of Poland (URE)
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	Entidade Reguladora dos Serviços Energéticos/Energy Services Regulatory Authority (ERSE)
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	Antoritatea Nationala de Reglementare in domeniul Energiei/Romanian Energy regulatory Authority (ANRE)
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	Úrad pre reguláciu siet'ových odvetví/Regulatory Office for Network Industries (URSO/RONI)
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	Javna Agencija Republike Slovenije za energijo/Energy Agency of the Republic of Slovenia (AGEN)
ΣΟΥΗΔΙΑ	Energimarknadsinspektionen/Energy Markets Inspectorate (EI)
ΤΣΕΧΙΑ	Energetický Regulační Úřad/Energy Regulatory Authority (ERÚ/ERO)
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	Energiamarkkinavirasto-The Energy Market Authority (EMV)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	Directorate-General for Transport and Energy and Directorate General for Competition (DG TREN, DG Competition)
-----------------------	--

Παρατηρητές

ΙΣΛΑΝΔΙΑ	Orkustofinun/National Energy Authority
ΚΡΟΑΤΙΑ	Croatian Energy Regulatory Agency (HERA)
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	Norges vassdrags-og energidirektorat/Norwegian Water Resources and Energy Directorate (NVE)
ΤΟΥΡΚΙΑ	Energy Market Regulatory Authority of Turkey (EMRA)

(*) Πηγή: <http://www.wikipedia.com>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΜΕΛΗ του Οργανισμού για τη Συνεργασία των Ρυθμιστών Ενέργειας ACER (**)

ΚΡΑΤΟΣ	ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ
ΑΥΣΤΡΙΑ	Energie-Control GmbH (E-Control) Rudolfsplatz 13a 1010 Vienna Tel: +43 1 24 7 240 Fax: +43 1 24 7 24-900 E-mail: info@e-control.at Web: www.e-control.at
ΒΕΛΓΙΟ	Commission pour la Régulation de l'Electricité et du Gaz (CREG) Rue de l'Industrie, 26 1040 Bruxelles Tel: +32 2 289 76 11 Fax: +32 2 289 76 09 E-mail: info@creg.be Web: http://www.creg.be
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	State Energy & Water Regulatory Commission (SEWRC) Dondukov 8-10 Sofia 1000 Tel: +3592 988 87 30 Fax: +3592 988 87 82 E-mail: dker@dker.bg Web: http://www.dker.bg
ΓΑΛΛΙΑ	Commission de Régulation de l'Energie (CRE) 15, rue Pasquier 75379 Paris Cedex 02 Tel: +33 1 44 50 41 00 Fax: +33 1 44 50 41 11 E-mail: com@cre.fr Web: http://www.cre.fr
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Federal Network Agency for Electricity, Gas, Telecommunications, Posts and Railway (Bundesnetzagentur - BNetzA) Tulpenfeld 4 53113 Bonn Tel: +49 228 14 0 Fax: +49 228 14 8872 E-Mail: poststelle@bnetza.de Web: http://www.bundesnetzagentur.de
ΔΑΝΙΑ	Energitilsynet - Danish Energy Regulatory Authority (DERA) Nyropsgade 30 DK-1780 Copenhagen V

	<p>Tel: +45 72 26 80 70 Fax: +45 33 32 61 44 E-mail: et@ks.dk Web: http://www.dera.dk</p>
ΕΛΛΑΔΑ	<p>Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας / Regulatory Authority for Energy (PAE / RAE) Peiraios 132 11854 Athens Tel: +30 210 372 74 00 Fax: +30 210 325 54 60 E-mail: info@rae.gr Web: http://www.rae.gr</p>
ΕΣΘΟΝΙΑ	<p>Konkurentsiamet - Estonian Competition Authority - Energy Regulatory Dept (ECA) Auna str. 6 10317 Tallinn Tel: +372 667 2400 Fax: +372 667 2401 E-mail: info@konkurentsiamet.ee Web: http://www.konkurentsiamet.ee</p>
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	<p>Office of Gas and Electricity Markets (Ofgem) 9, Millbank London SW1P 3GE Tel: +44 207 901 70 00 Fax: +44 207 901 70 66 E-mail: media@ofgem.gov.uk Web: http://www.ofgem.gov.uk</p>
ΙΡΑΝΔΙΑ	<p>Commission for Energy Regulation (CER) The Exchange Belgard Square North, Tallaght Dublin 24 Tel: +353 1 4000 800 Fax: +353 1 4000 850 E-mail: info@cer.ie Web: http://www.cer.ie</p>
ΙΣΠΑΝΙΑ	<p>La Comisión Nacional de Energía / National Energy Commission (CNE) Calle Alcalá 47 28014 Madrid Tel: +34 91 432 96 00 Fax: +34 91 577 62 18 E-mail: dre@cne.es Web: http://www.cne.es</p>
ΙΤΑΛΙΑ	<p>Autorità per l'Energia Elettrica e il Gas (AEEG) 5 Piazza Cavour 20121 Milano Tel: +39 02 65 56 52 01 Fax: +39 02 65 56 52 78 E-mail: info@autorita.energia.it</p>

	Web: http://www.energia.it
ΚΥΠΡΟΣ	<p>Cyprus Energy Regulatory Authority (CERA) 81-83 Griva Digeni Avenue Iakovidi Building, 3rd Floor 1080 Nicosia Tel: +357 22 666363 Fax: +357 22 667763 E-mail: cioannou@cera.org.cy Web: http://www.cera.cy</p>
ΛΕΤΟΝΙΑ	<p>Sabiedrisko pakalpojumu regulāšanas komisija / Public Utilities Commission (PUC) Brivibas str. 55 Riga, LV-1010 Tel: +371 7097200 Fax: +371 7097277 E-mail: sprk@sprk.gov.lv Web: http://www.sprk.gov.lv</p>
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	<p>Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija / National Control Commission for Prices and Energy (NCC) Algirdo st. 27 LT-03219 Vilnius Tel/Fax: +370 5 2135270 E-mail: rastine.komisija@regula.is.lt Web: http://www.regula.lt</p>
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	<p>Institut Luxembourgeois de Régulation (ILR) 45, allée Scheffer L-2922 Luxembourg Tel: +352 4588 45 1 Fax: +352 4588 45 88 E-mail: ilr@ilr.lu Web: http://www.ilr.lu</p>
ΜΑΛΤΑ	<p>Malta Resources Authority (MRA) Millenia, 2nd floor Aldo Moro Road Marsa Tel: +356 21220619 Fax: +356 22955200 E-mail: enquiry@mra.org.net Web: http://www.mra.org.mt</p>
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	<p>Dutch office of energy regulation (Nma) Muzentoren Wijnhaven 24 2511 WB The Hague Tel: +31 70 330 35 00 Fax: +31 70 330 35 70 E-mail: info@nmanet.nl Web: http://www.dte.nl</p>
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	<p>Magyar Energia Hivatal / Hungarian Energy Office (MEH / HEO) II. János Pál pápa Tér 7</p>

	<p>1081 Budapest Tel: +36 1 4597701 Fax: +36 1 4597702 E-mail: eh@eh.gov.hu Web: http://www.eh.gov.hu</p>
ΠΟΛΩΝΙΑ	<p>Urząd Regulacji Energetyki / The Energy Regulatory Office of Poland (URE / ERO) 64 Chlodna Str. 00-872 Warsaw Tel: +48 22 6616302 Fax: +48 22 6616300 E-mail: ure@ure.gov.pl Web: http://www.ure.gov.pl</p>
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	<p>Entidade Reguladora dos Serviços Energéticos / Energy Services Regulatory Authority (ERSE) Edifício Restelo Rua Dom Cristóvão da Gama nº 1 1400-113 Lisboa Tel: +351 21 303 32 00 Fax: +351 21 303 32 01 E-mail: erse@erse.pt Web: http://www.erse.pt</p>
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	<p>Antoritatea Nationala de Reglementare in domeniul Energiei/ Romanian Energy Regulatory Authority (ANRE) Constantin Nacu Str., 3 020995 Bucharest 37 Tel: +40 21 311 22 44 Fax: +40 21 312 43 65 E-mail: anre@anre.ro Web: http://www.anre.ro</p>
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	<p>Úrad pre reguláciu siet'ových odvetví (URSO) / Regulatory Office for Network Industries (RONI) Bajkalska 27 821 01 Bratislava Tel: +421 2 58100436 Fax: +421 2 58100479 Web: http://www.urso.gov.sk</p>
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	<p>Javna Agencija Republike Slovenije za energijo / Energy Agency of the Republic of Slovenia Strossmayerjeva ulica 30 2000 Maribor Tel: +386 2 2340300 Fax: +386 2 2340320 E-mail: info@agen-rs.si Web: http://www.agen-rs.si</p>
ΣΟΥΗΔΙΑ	<p>Energimarknadsinspektionen / Energy Markets Inspectorate(EI) Box 155, 631 03 Eskilstuna</p>

	Visiting address: Kungsgatan 43 Tel: +46 16 16 27 00 Fax: +46 16 16 27 01 E-mail: registrator@ei.se Web: http://www.ei.se
ΤΣΕΧΙΑ	Energetický Regulační Úřad (ERÚ) / Energy Regulatory Office (ERO) Masarykovo náměstí 5 586 01 Jihlava Tel: +420 567 580111, +420 564 578111 Fax: +420 567 580640 E-mail: eru@eru.cz Web: http://www.eru.cz
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	Energiamarkkinavirasto - The Energy Market Authority (EMV) Lintulahdenkatu 10 00500 Helsinki Tel: +358 10 60 5000 Fax: +358 9 62 21 911 E-mail: virasto@energiamarkkinavirasto.fi Web: http://www.energiamarkkinavirasto.fi

+ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(**) Πηγή: http://www.acer.europa.eu/portal/page/portal/ACER_HOME

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

**ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΩΝ 25 ΚΡΑΤΩΝ – ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΕ
ΜΕ ΤΟ 2^Ο ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΠΑΚΕΤΟ
(ΟΔΗΓΙΕΣ 2003/54 ΕΚ ΚΑΙ 2003/55 ΕΚ)
(ΕΩΣ ΤΟ 2008) (***)**

ΚΡΑΤΟΣ-ΜΕΛΟΣ	ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ	ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ
ΑΥΣΤΡΙΑ	Elektrizitätswirtschafts und organisationgesetz (Νόμος για την ενέργεια) και τοπικοί Νόμοι για την ενέργεια (Κρατίδια) Energie-Regulierungsbehördengesetz (Νόμος για την ρυθμιστική αρχή ενέργειας)	Gaswirtschaftsgesetz (Νόμος για το φυσικό αέριο) Energie-Regulierungsbehördengesetz (Νόμος για την ρυθμιστική αρχή ενέργειας)
ΒΕΛΓΙΟ	N. 29.04.1999 σχετικός με την οργάνωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας όπως τροποποιήθηκε από το N. 01.06.2005	N. 12.04.1969 σχετικός με τη μεταφορά προϊόντων δυσικού αερίου και άλλων από αγωγούς όπως τροποποιήθηκε από το N. 01.06.2005
ΓΑΛΛΙΑ	N. 2000-108/10.02.2000 (ηλεκτρική ενέργεια) N. 2003-8/03.01.2003 (φυσικό αέριο και ηλ. ενέργεια) N. 2004-803/09.08.2004 (φυσικό αέριο και ηλ. ενέργεια) N. 2005-781/13.07.2005 (Νόμος σχετικός με την ενέργεια)	
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	Gesetz über die Energieversorgung (Energiewirtschaftsgesetz-EnWG) - 07.07.2005	
ΔΑΝΙΑ	Elforsyningsloven	Naturgasforsyningsloven
ΕΛΛΑΔΑ	N. 2773/1999 – N. 3426/2005, N.3175/2003	N. 3428/2005
ΕΣΘΟΝΙΑ	Elektrituruseadus	Maagaasiseadus
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	N. για την ενέργεια 1989, N. 2000, N. για την ενέργεια 2005, Οδηγία για την ενέργεια (NI) 1992, όπως τροποποιήθηκε από την Οδηγία 335/2005, Οδηγία για την ενέργεια (NI) 2003	N. για το φυσικό αέριο 1986, τροποποίηση 1995, N. για το πετρέλαιο 1998, N. 2000, Νόμος για την ενέργεια 2005, Οδηγία για το φυσικό αέριο (NI)1996
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	N. σχετικά με την ηλεκτρική ενέργεια 1999, Νομοθετικά Κείμενα 511/2005, 287/2005, 60/2005, 632/2003, 328/2003, 304/2003, 217/2002, 145/2002, 445/2000, 49/2000	όχι
ΙΣΠΑΝΙΑ	N. για την ηλεκτρική ενέργεια 54/1997, N. 34/1998, Β.Διάταγμα 1955/2000, Β.Διάταγμα 1434/2002	όχι
ΙΤΑΛΙΑ	Π.Δ. 79/1999 για την ενσωμάτωση της Οδηγία 96/92, N. 239/2004 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 03/54	Π.Δ. 164/2000 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 98/30, N. 239/2004 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 03/55

ΚΥΠΡΟΣ	N. 122(I)/2003 και 239(I)/2004	όχι
ΛΕΤΟΝΙΑ	Elektroenerģijas tīrgus likums	Enerģetikas likums
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	N. για την ενέργεια 2002, όπως τροποποιήθηκε το 2004	N. για το φυσικό αέριο 2001, όπως τροποποιήθηκε το 2005
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	όχι	όχι
ΜΑΛΤΑ	Ηλεκτρική Ενέργεια L.N. 164/2003, L.N. 511/2004	Η Οδηγία δεν εφαρμόζεται
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	Elektricietswet 1998 όπως τροποποιήθηκε	Gaswet 2001 όπως τροποποιήθηκε
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	N. για την ηλ. ενέργεια CX 2001, Π.Δ. 180/2002 (VIII.23.), 181/2002 (VIII.23.), 182/2002 (VIII.23.), 183/2002 (VIII.23.), 56/2002 (XII.29), 107/2004 (IV.27.)	N. για το φυσικό αέριο XLII 2003, Π.Δ. 111/2003 (VII.29.), 112/2003 (29.07), 219/2003 (11.12), 81/2003 (10.12)
ΠΟΛΩΝΙΑ	Νόμος για την ενέργεια 10.04.1997, όπως τροποποιήθηκε το 2005 αριθ. 62 τμήμα 552	
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	Π.Δ. 182/1995, όπως τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 56/1997 Η Οδηγία 03/54 δεν έχει ενσωματωθεί	όχι
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	N. 656/2004 σχετικά με τον τομέα της ενέργειας N. 276/2001 σχετικά με τη ρύθμιση των βιομηχανικών δικτύων	
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	Νόμος για την ενέργεια, όπως τροποποιήθηκε 23.04.2004	
ΣΟΥΗΔΙΑ	Ellag 2005:404	Naturgaslag 2004:403
ΤΣΕΧΙΑ	Νόμος σχετικά με την ενέργεια 458/2000, όπως τροποποιήθηκε στις 28.02.2005	
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	N. σχετικά με την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας 386/1995, Διάταγμα σχετικά με την αγορά ηλ. ενέργειας 518/1995	N. σχετικά με την αγορά φυσικού αερίου 508/2000, Διάταγμα σχετικά με την αγορά φυσικού αερίου 622/2000

(***) Πηγή: «Ενέργεια και Δίκαιο» τεύχος 10^ο έτος 5^ο Β' εξάμηνο 2008

Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (ΕΣΔΔ)

Πειραιώς 211, ΤΚ 177 78, Ταύρος

τηλ: 2131306349 , fax: 2131306479

www.ekdd.gr